

מפתחות נשפין אדם לחברו

ספר למיד במקצוע תרבות יהודית-ישראלית

לכתה
ג'

מדריך למורה

כתיבה והפקה:

לפי תוכנית הלימודים החדשה בתרבות יהודית-ישראלית

כתיבה והפקה: חל"ד מפעלים חינוכיים www.heled.org.il

מנהלת כללית: הדר סופר

צוות היגוי: חני מנצורה, יסכה אליצור, רועי זמיר

כתיבה: יסכה אליצור, מיה דובינסקי, נעמה מאור, שלומית הרשקוביץ-שרשבסקי

עריכה פדגוגית-דידקטית: גב' רינה מונהייט

עריכה פדגוגית ומגדרית: הדר סופר

עריכה מדעית: ד"ר תמר קדרי

עריכה גרפית: תמר אפרתי

עריכת לשון: "מענה לשון"

איורים: אלחנן בן אורי, מנחם הלברשט

טיפול בזכויות יוצרים: חל"ד

מהדורה ראשונה - תשע"ז-2017

כל הזכויות ליצירות הספרות ולשירים שייכות לאקו"ם, לשירות הבולאי, למוזאונים, להוצאות הספרים, ליוצרים ולבני משפחותיהם.

ארגון חל"ד מודה לכל המחברים, היוצרים, הגופים וההוצאות לאור שנתנו רשותם להשתמש ביצירותיהם.

כל הזכויות שמורות לחל"ד מפעלים חינוכיים.

זכויות הקניין הרוחני, לרבות זכויות יוצרים והזכות המוסרית של היוצרים בספר זה, מוגנות. אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגרי מידע או לשדר בכל דרך או אמצעי כל חלק מספר זה. כמו כן, אין לעשות שימוש מסחרי כלשהו בספר זה או בחלקים ממנו, אלא אך ורק לאחר קבלת אישור מפורש בכתב מחל"ד מפעלים חינוכיים.

*העורכים אינם אחראים לתוכן הקישורים שבמד"ל.

מי אנחנו?

חל"ד - מפעלים חינוכיים (תַּחֲנוּךְ לַנֶּעֶר עַל-פִּי דַרְכּוֹ [משלי כ"ב, ו]) הוא ארגון העוסק בפיתוח והטמעה של תוכניות פורמליות ובלתי פורמליות בתרבות יהודית-ישראלית וכן בהכשרה, הנחיה וליווי של מורים המלמדים את המקצוע.

אנו, בחל"ד, מציעים ספרי לימוד למקצוע החדש "תרבות יהודית-ישראלית" שמטרתם להביא לגיבוש זהות יהודית-ישראלית בקרב תלמידי החינוך הממלכתי. בהתאם למטרות המקצוע, ומתוך רצון לגרום ללומדים לחוש 'בני בית' בתרבות זו, דרכי ההוראה הן חדשניות וחוויתיות, והתכנים מונגשים לתלמידים מתוך גישה פלורליסטית המשלבת היבטים רלוונטיים ואקטואליים.

תוכן העניינים

פרקי מבוא

9	 תוכנית הלימודים - רציונל
9	 חלוקת הספר לשערים
10	 ארון הספרים היהודי - אגדות חז"ל
12	 ספר האגדה
13	 אגדות חז"ל בספר הלימוד
14	 לימוד בחברותא
15	 המלצות לקריאה נוספת

כלי עבודה

16	 נושאי הלימוד
19	 מבנה יחידות הלימוד
20	 העשרה ותקשוב
21	 הערכה
23	 העשרה והרחבה למורה על יחידות הלימוד

מפתחות לעולם האגדה

24	 1. אגדות חז"ל
27	 2. לומדים בחברותא
30	 3. חז"ל מלמדים בין אדם לחברו

מפתחות לחברות

35	 פתיחה לשער החברות
37	 4. החבר הטוב
40	 5. דרך ארץ וסובלנות
43	 6. נצור לשונך מרע
46	 7. שונות

51	8. ריב ופיוס
55	9. קנאה ותחרות
58	10. אמת ואמון
60	11. נתינה
64	12. אחריות
70	13. מנהיגות
74	14. ספר האגדה
76	פעילות סיכום לנושא אגדות חז"ל
79	סיכום השער "מפתחות לחברות"

מפתחות למועדי ישראל

81	15. יום כיפור
86	16. יום הזיכרון ליצחק רבין
90	17-18. השבת
98	פעילות סיכום לנושא השבת
101	19-20. ירושלים
109	פעילויות סיכום לנושא ירושלים

ציר זמן יהודי-ישראלי

מורים ומורות יקרים,

הלל הזקן טבע את האמרה המוכרת: **"מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך - זוהי כל התורה כולה"**. אמרה זו מציבה את החברות והיחס לזולת במקום גבוה בסולם הערכים היהודי. עשרות שנים אחריו, חי רבי עקיבא. על הפסוק מהתורה **"ואהבת לרעך כמוך"** (ויקרא י"ט, יח) אמר והוסיף: **"ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה"**. אמרה זו לכאורה דומה מאוד בתוכנה לדברי הלל, אולם אפשר לראות בה חידוש. אמרתו של הלל מובעת על דרך השלילה - **"אל תעשה"**, ואילו אמרתו של רבי עקיבא - על דרך החיוב - מה עלינו לעשות. מדבריו של רבי עקיבא אפשר ללמוד רעיון מעניין וערכי: רבי עקיבא משתמש במילים **"כלל גדול"** - כל כלל מורכב מפרטים רבים. חלקם גדולים, חלקם קטנים, אבל כולם בעלי ערך, וכולם יחד מצטרפים לכדי כלל אחד גדול וחשוב: אהבת הרע אינה רק רעיון מהותי אלא דבר יישומי שמתפרט לפרטי הפרטים של החיים: החיוך, המחשבה, דרכי השיח, יכולת הפיוס ועוד ועוד. כל אלה יחד, לעומקם ולפרטיהם, מביאים את 'הכלל הגדול' לידי קיום מעשי. אנו נושאים תפילה שהלימוד בספר **"מפתחות שבין אדם לחברו"** ייתן לנו ולתלמידינו את המפתחות הנכונים לפיתוח קשרים טובים ומכבדים בין אדם לאדם.

במדריך למורה תוכלו למצוא:

- ◀ ידע כללי על תוכנית הלימודים במקצוע 'תרבות יהודית-ישראלית' לכיתה ג'.
 - ◀ מטרותיו של ספר הלימוד לתלמיד, המבנה שלו והנושאים שבהם הוא עוסק.
 - ◀ פירוט יחידות הלימוד - שם תוכלו למצוא כלים ואמצעים להעשרת הלימוד של כל יחידה ויחידה בכיתה.
 - ◀ הגדרה והרחבה של מושגי יסוד הנלמדים בתוכנית.
- הכנה מקדימה לשיעורים וראייה רחבה של כל הספר תאפשרנה הוראה בעלת ערך ומיצוי מרבי של ההזדמנויות החינוכיות הנקרות בדרך המשותפת לכם ותלמידיכם.

בהצלחה רבה!

צוות חל"ד מפעלים חינוכיים

תוכנית הלימודים - רציונל

תוכנית הלימודים של כיתה ג' מרחיבה את מעגלי ההתייחסות החברתית שהחלו להתפתח בשנים הקודמות. התוכנית מתמקדת בערך החברות והמנהיגות ובתקשורת בין-אישית בכלל. הנושא מתאים גם לשלב ההתפתחותי של התלמידים, בתהליך המתמשך של פיתוח כישורים חברתיים בבית, בביה"ס, בשכונה ובמסגרות חברתיות שונות.

מתוך ארון הספרים היהודי, **תוכנית הלימודים בכיתה ג'** מדגישה את אגדות חז"ל. תוכנית הלימודים שואפת להפגיש את התלמידים עם עולם האגדה של חז"ל, עם סגנונו האורייני והעלילתי המיוחד ועם חכמי ישראל. באמצעות האגדות וטקסטים נוספים כגון פסוקי מקרא, שירה ומקורות נוספים, נקיים שיח סביב שאלות מוסריות, תיקון המידות ונושאים שבין אדם לחברו.

חלוקת הספר לשערים

ספר הלימוד "מפתחות שבין אדם לחברו" מחולק לשלושה שערים:

השער הראשון - **"מפתחות לעולם האגדה"** - יעניק לתלמידים כלים ראשוניים למפגש עם המושגים: אגדה, חז"ל, חברותא ו'בין אדם לחברו'.

השער השני והמרכזי בספר זה - **"מפתחות לחברות"** - ממשיך באופן רציף את יחידות המבוא לעולם האגדה. שער זה מאגד בתוכו את שני מוקדי התוכן הראשונים שנבחרו ע"י משרד החינוך בתוכנית המקצוע: אגדות חז"ל שעוסקות בעניינים שבין אדם לחברו ונושא החברות במעגלי החיים והחברה. נושא החברות מחולק ליחידות תוכן אחדות, הנלמדות כרצף נושאים מתפתח במהלך השנה. לכל נושא יוקדשו כ-3-4 שעות לימוד (כשני שיעורים כפולים), לפי שיקול דעת המורה ובהתאם לקצב הכיתה. בכל יחידת לימוד כזו אגדת חז"ל מרכזית וטקסטים נוספים המשלימים, כפסיפס, את הנושא המרכזי.

יש לציין שבהתאמה לגיל קהל היעד, אגדות חז"ל ארוכות יובאו בעיבודים של קריאה, הקראה והאזנה לספורים מוקלטים, מתוך רצון שלא לוותר על אגדות עשירות ומלאות תוכן ובהתחשבות במגבלות הקריאה הקשורות לגילם הצעיר של התלמידים. גם בעיבודים אלו הותרנו במידת האפשר את הניחוח החז"לי האורייני בתצורה ובלשון. כמו כן, בגרסה הדיגיטלית לספר זה, משולבים סרטוני הנפשה שבהם אגדות חז"ל ומסרים ערכיים שפותחו ע"י חל"ד ונועדו להעשיר את הלמידה.

השער השלישי - "מפתחות למועדי ישראל" - יעסוק בארבעת המועדים שמתחייבים מתוכנית המקצוע: יום כיפור, יום הזיכרון ליצחק רבין, שבת ויום ירושלים.

ארבעת המועדים האלה יילמדו בדיקה מובהקת (ערכית ואוריינית) לנושאי החברות והמנהיגות, המובילים את התוכנית השנתית.

ארון הספרים היהודי - אגדות חז"ל

חז"ל

בשם חז"ל (חכמינו זכרם לברכה) אנו מכנים את החכמים שחיו ופעלו בארץ ישראל ובבבל, בין השנים 500-0 לספירה (נציין שעוד לפני תקופה זו, במאות השנייה והראשונה לפנה"ס, פעלו בארץ ישראל חכמים הנחשבים לראשוני התנאים, בתקופה המכונה 'תקופת הזוגות').

מקובל לחלק את החכמים האלה לשתי קבוצות עיקריות:

- תנאים (0-200 לספירה)
- אמוראים (200-500 לספירה)

בתקופת התנאים היה המרכז היהודי בארץ ישראל. התנאים עסקו בלימוד פסוקי המקרא ובפירושם, בהלכה ובאגדה. פרי לימודם ויצירתם נאסף בתוך החיבורים המכונים המשנה והתוספתא ובקובצי מדרשים המכונים מדרשי תנאים.

בתקופת האמוראים המשיכה פעילות למדנית ענפה בארץ ישראל. הלימוד של המשנה הוליד את התלמוד הירושלמי (תלמודה של ארץ ישראל). האמוראים גם המשיכו לדרוש את פסוקי המקרא, והמדרשים שחיברו מכונים מדרשי אמוראים.

בראשית תקופת האמוראים נוסד מרכז רוחני חשוב - בבבל. אמוראי בבל עסקו אף הם בלימוד המשנה ופיתחו דרכים שונות להסביר אותה, וכך נוצר התלמוד הבבלי.

מהן אגדות חז"ל?

המילה 'הגדה' בעברית (או 'אגדה' בצורתה המושפעת מן הארמית) מופיעה פעמים רבות במקורות חז"ל לצד המונח הלכה. ואכן אפשר למיין את כל החומר של ספרות חז"ל לשתי קטגוריות תוכניות אלו:

האחת, האגדה, עוסקת בנושאים רעיוניים ובמחשבות העיוניות של חז"ל, בייחוד סביב פסוקי המקרא. אלה

כוללים מנעד רחב מאוד של צורות: סיפורים המרחיבים את המקרא, פתגמים, משלים, סיפורים על מעשי חכמים ועוד. גם תכניה של האגדה מגוונים ועוסקים בכל הוויות העולם.

הקטגוריה האחרת, ההלכה, עוסקת בקביעת האסור והמותר וקובעת כללים ברורים הנוגעים לחיי המעשה ולהתנהגות היום-יומית של האדם היהודי. מאז ימי הגאונים (חכמי ישראל שחיו לאחר תקופת התלמוד, מסוף המאה ה-6 ועד למאה ה-11 לספירה), נהוג להגדיר 'אגדה' כל מה שאינו הלכה.

יש להבחין בין המילה 'אגדה' המשמשת בלשוננו היום לציון בדיה או סיפור עם (כגון אגדות האחים גרים), לבין המונח 'אגדה' בלשון חכמים, שמשמעו תוכן שאינו הלכתי.

אף על פי שלהלכה ולאגדה חזות שונה ואף מנוגדת, שתיהן צומחות מבסיס אחד, והן משלימות זו את זו (מתוך הירשמן וקדרי, 2017).

לצורך מה נוצרה האגדה?

"מאז הפגישה עם העולם ההלניסטי, בעקבות כיבוש הארץ על ידי אלכסנדר מוקדון, היתה יהדות ארץ ישראל נתונה בתסיסה רוחנית מתמדת, ובהתמודדות בלתי פוסקת עם אמונות ודעות זרות... בתוך העם קמו כיתות שונות, והיה הכרח לנקוט עמדה כלפיהן. עם השתלטות הרומיים על הארץ נפתחה שורה ארוכה של מלחמות ומרידות שגררו לבסוף את חורבן הבית והמדינה היהודית. זעזוע עמוק זה וכישלון מרד בר כוכבא... השרו את העם במצב של מבוכה וייאוש. מן ההכרח היה, שמנהיגיו הרוחניים של עם ישראל ימצאו דרכים לעודדו ולנחמו ולחזק את רוחו להמשך קיומו... את המכשיר העיקרי לתכלית זו יש לראות במוסד הדרשה בציבור ותוכנה העיקרי - האגדה.

באמצעות הדרשה בציבור השתדלו החכמים להורות וללמד את הקהל - לרבות פשוטי העם, נשים וטף - את יסודות האמונה היהודית. הדרשה שימשה להם הזדמנות להשיב על בעיות השעה, להגיב על דעותיהן של הכיתות והכופרים, ולהאיר באור חדש את דברי התורה, ולחשוף את משמעותה.

מן ההכרח היה לשוות לדברים הללו סגנון וצורה השווים לכל נפש. ואכן הלבישו את רעיונותיהם המפליגים והחדשניים בלבוש סיפורים וביאורים, משלים ומעשיות... כדי למשוך את לב העם. גם אמצעים חיצוניים, כגון שינוי קול, ואפילו מעין משחק, משחקי מלים, שעשועי לשון... שימשו בידיהם אמצעי למשוך את העם שיבוא לשמוע את דרשותיהם... דרשות אלה היו צריכות לספק לא רק הוראה והדרכה, אלא גם שעשוע והנאה אסתטית."

(יוסף היינמן, דרשות בציבור בתקופת התלמוד, ירושלים תשמ"ב, עמ' 7-9)

אחד מתפקידי האגדה היה לעורר את הציבור. מסופר על ר' עקיבא כי כוחו כדרשן היה כה גדול, עד שבדרשתו סחף את הציבור וכולם פרצו בבכי.

ספר האגדה

חיים נחמן ביאליק (1873-1934) היה מגדולי המשוררים העבריים בעת החדשה, מסאי, סופר, מתרגם ועורך שהשפיע רבות על התרבות היהודית המודרנית. ביאליק זכה לתואר 'המשורר הלאומי', אף כי רבים משיריו עוסקים בנושאים אישיים.

יהושע חנא רבינצקי (1859-1944) היה סופר, מבקר ספרות, עיתונאי, עורך, מוציא לאור ופובליציסט. הוא ידוע בעיקר בשיתוף הפעולה שלו עם חיים נחמן ביאליק בהוצאה לאור של מיזמים שונים.

ביאליק ורבינצקי, במפעלם "ספר האגדה", ליקטו ואספו אגדות חז"ל מתוך המשנה, ספרי המדרש והתלמודים. הם הגישו אותן בצורה נאה ומובנת לרבים. כמו כן הם מיינו את האגדות לפי נושאים בשערים שונים. בהזדמנויות שונות הם כתבו מה הניע אותם לעסוק במפעל זה.

לדבריהם, דברי האגדה משמרים את הלחלוחית של חיי העם, והם 'נכסי צאן ברזל' שעוברים מדור לדור וחביבים על האבות ועל הבנים. "על ידי האגדה", הם כתבו, "אדם נכנס לבית-חייה הגמורים של האומה הישראלית, ומסתכל ב'לפני ולפנים' שלה" (מתוך ההקדמה לספר האגדה).

"לאגדה פנים שוחקות... יועצת עצה ומשערת כוחו ודעתו של אדם... [באגדה] התחדשות תמידית, חרות, רשות... לחלוחית של שירה, סגנון שוטף, לשון מנומרת בצבעים - שלטון הרגש".

(ח"נ ביאליק, על הלכה ואגדה, בתוך: כל כתבי חיים נחמן ביאליק, תל אביב תרצ"ח, עמ' רז)

עם זאת, היו דורות שבהם "לא כל אדם מצוי אצל ספרים עתיקים... על מנת למצוא מרגליות תחתם", ולכן "הכינוס שבספר האגדה... הינו סידור שיש עמו בניין. ואיזהו סידור שיש עמו בניין? כל שיש בו צירוף חוליות לפרקים ופרקים לגוף אחד בעל דמות שלמה, כל שיש בו התאמה פנימית ואחדות בין החלקים וכל שאפשר על ידו לעמוד מתוך הפרטים על הכלל" (בהקדמה לספר האגדה).

אגדות חז"ל בספר הלימוד

תוכנית הלימודים במקצוע 'תרבות יהודית-ישראלית' ממשיכה במגמה זו, לקרב את לב השומעים לאוצרות הרוח היהודיים, וזאת באמצעות הנגשת אגדות חז"ל ולימודן כחלק אינטגרלי מתוכנית הלימודים.

בספר לימוד זה, מובאות אגדות חז"ל בדרכים המקרבות אותן לעולם הילדים:

1. **אגדות ארוכות** - בסיפורי שמע או בהקראה.

2. **אגדות קצרות** - בלימוד המלווה באיורים.

3. **סרטוני הנפשה מלווים** המתמקדים בערך החברתי העולה מן האגדה.

עיבוד האגדות בספר לתלמיד נעשה תוך שמירה על חלק מהביטויים ומהאוריינות החז"לית.

מטרות התוכנית בלימוד אגדות:

1. היכרות עם דמויות מרכזיות מעולמם של חז"ל.

2. לימוד מוסר השכל מאוצר תרבות ישראל.

מטרות אורייניות בלימוד אגדות:

3. היכרות עם לשונם של חז"ל ועם סגנון כתיבתם הייחודי.

4. לימוד פתגמים ואמרות.

לימוד בחברותא

כחלק מנושא החברותא, ספר הלימוד מקנה הן באופן לימודי הן באופן מעשי את שיטת הלימוד בחברותא - בזוגות או בקבוצות קטנות. צורת לימוד זו נהגה כבר בקרב החכמים עצמם בשעה שלמדו תורה בצוותא, והם ראו בה ערך רב.

למידה בחברותא לרוב אינה קלה בגיל זה שבו הילדים עדיין אינם בשלים דיים להביע דעה מנומקת, להסביר, לנהל דיון שאינו מונחה על ידי מבוגר וכיו"ב. לכן, כדאי שהלימוד בחברותא במשך השנה יהיה מדורג ומונחה, היינו: סביב משימות מוגדרות, מן הפשוט אל המורכב.

בספר לתלמיד מיושמות צורות שונות של לימוד בחברותא:

1. ריאיון

2. הגעה לתוצר משותף

3. כל אחד מנסח משהו, ואז נערכת השוואה

4. פועל ומעריך

5. שאלת שאלות

6. משחק

7. יצירה משותפת

לעיתים, נדרשת הנחיה ממוקדת בתיווך המורה. כדי שהלמידה בחברותא תהיה יעילה, ניתן להדגים את צורת הלימוד הזאת במליאה - תוך הקרנת טקסט על הלוח. התלמידים יבינו את הדגם ויוכלו לפעול לפיו בלמידה המשותפת.

לפניכם דוגמות למשימות ממוקדות ללמידה סביב מקור או סיפור:

1 קראו את המקור כל אחד לעצמו.

א. סמנו מילים שאינן מובנות.

ב. סמנו מילים או משפטים שמצאו חן בעיניכם או עוררו בכם מחשבה מיוחדת. סמנו מילים או משפטים שמצאו חן בעיניכם או עוררו בכם מחשבה מיוחדת.

2 קראו יחד את המקור.

א. נסו להסביר ולהבין יחד דברים שלא הבנתם. היעזרו במורה במקרה הצורך. ניתן להביא מילונים וכיו"ב ולהיעזר בהם.

ב. שוחחו ביניכם: "מה הבנו? מה אומר המקור הזה?"

3 ענו על השאלות.

א. שוחחו בחברותא, והקשיבו לדעות השונות.

ב. נסחו יחד תשובה המקובלת על כולכם או כוללת את כל הדעות.

ג. כתבו את התשובות.

4 אם יש למקור זה שאלה אישית, ענו עליה.

א. שוחחו ביניכם ושתפו איש את רעהו בדעתכם.

ב. ענו על השאלה, כל אחד לעצמו.

יש לתת הנחיות לגבי סדר הדיבור ולהבהיר שחשוב לדאוג שלכל חברי הקבוצה תהיה הזדמנות להביע דעתם.

רצוי לסכם את הלימוד בקבוצות במליאה, כדי 'לסגור את הקצוות' ולסכם את הנלמד.

 סרטון הדרכה למורים על לימוד בחברותא באתר חל"ד

המלצות לקריאה נוספת

- ח"נ ביאליק וי"ח רבניצקי, **ספר האגדה**, בתוספת פירוש חדש מאת אביגדור שנאן, ירושלים תשע"ו.
- חזי כהן, **חכמה מקדם - סיפורים ערכיים מחייהם של חכמי עדות המזרח**, תל אביב: הוצאת ידיעות ספרים, 2016.
- יוסף היינימן, **אגדות ותולדותיהן: עיונים בהשתלשלותן של מסורות**, ירושלים: הוצאת כתר, 1974.
- חננאל מאק, **מדרש האגדה**, תל אביב: ספריית אוניברסיטה משודרת, הוצאת משרד הביטחון, תשמ"ט 1989.
- שמואל פאוסט, **אגדתא: סיפורי הדרמה התלמודית**, אור יהודה: הוצאת כנרת זמורה ביתן-דביר, תשע"א 2011.
- רות קלדרון, **השוק הבית הלב: אגדות תלמודיות**, ירושלים: הוצאת כתר, 2001.
- אביגדור שנאן, **עולמה של ספרות האגדה**, תל אביב: ספריית אוניברסיטה משודרת, הוצאת משרד הביטחון, תשמ"ז 1987.
- ענת שפירא-לביא, **חז"ל עכשיו: מסע בשבילי הסיפור התלמודי**, חיפה: הוצאת פרדס, תשע"ז 2017.
- מנחם הירשמן ותמר קדרי, "מדרש אגדה", בתוך: **ספרות חז"ל בארץ ישראל, בין מקרא למשנה**, בעריכת מנחם כהנא, ורד נועם, מנחם קיסטר ודוד רוזנטל, הוצאת המכון לחקר ארץ ישראל ויישובה ביד בן-צבי (בהדפסה).

נושאי הלימוד

טבלה 1 - מפתחות לעולם האגדה

עמוד בספר לתלמיד	שם היחידה	שעות הוראה	תוכני היחידה	אגדות חז"ל
1	עמודים 9-2 בספר לתלמיד	2	- היכרות עם עולמם של חכמים - מושגים: חז"ל, אגדה - זיהוי הסוגה: אגדות חז"ל - מפגש ראשוני עם אגדות מעשי חכמים	רבי אבהו דורש באגדה תלמוד בבלי, סוטה מ ע"א מר זוטרא והגב תלמוד בבלי, בבא מציעא כד ע"א
2	עמודים 19-10 בספר לתלמיד	2	- מעלת הפעולה המשותפת - מושג: חברותא - יתרונות וחסרונות בלימוד בחברותא מתוך התנסות	ריש לקיש שואל השאלות תלמוד בבלי, בבא מציעא פד ע"א
3	עמודים 29-20 בספר לתלמיד	4-3	- חשיבות הנושאים ש'בין אדם לחברו' בתורת ישראל - עיסוק בחברות בדברי חז"ל	על רגל אחת תלמוד בבלי, שבת לא ע"א

טבלה 2 - מפתחות לחברות

עמוד בספר לתלמיד	שם היחידה	שעות הוראה	תוכני היחידה	אגדות חז"ל
4	עמודים 42-32 בספר לתלמיד	4-3	- חברות מהי? - פתגמים ואמרות בשבח החברות ומעלתה	התינוקות שהוחלפו (יהודה ואנטוניוס) ספר האגדה, רבי יהודה הנשיא, עמ' רא
5	עמודים 53-43 בספר לתלמיד	4-3	- דרך ארץ וסבר פנים יפות - אופני הפנייה לזולת - שמירה על דרך ארץ גם במצבי התמודדות שונים	היודעת לשאול ושאינה יודעת לשאול ויקרא רבה ה, ח
6	עמודים 61-54 בספר לתלמיד	4-3	- קידום שיח חיובי - הבחנה בין אופני דיבור שונים, הפוגעים והמועילים, בשיח החברתי - לשון הרע	לשון טובה, לשון רעה ויקרא רבה לג, א

7	עמודים 71-62 בספר לתלמיד	שונות	4-3	- תכונות ייחודיות לכל אדם וקבלת השונה - חביב אדם שנברא בצלם	רבי שמעון והאיש המכוער תלמוד בבלי, תענית כ"א
8	עמודים 81-72 בספר לתלמיד	ריב ופיוס	4-3	- התנהגות בעת ריב וכעס - חשיבות ההתפייסות	לבקש סליחה בראשית רבה עח, לג
9	עמודים 93-82 בספר לתלמיד	קנאה ותחרות	4-3	- דיון במקרי קנאה - הקניית כלים להתמודדות עם רגשות שליליים - קנאת סופרים	העורב והיונה אלפא ביתא דבן סירא
10	עמודים 102-94 בספר לתלמיד	אמת ואמון	4-3	- חשיבותם של ערכי האמת והאמון בשיח החברתי - מדבר שקר תרחק	
11	עמודים 114-103 בספר לתלמיד	נתינה	4-3	- גמילות חסדים - מצוות צדקה - נתינה במעגלים קרובים ולאומיים	משה יוצא אל אחיו שמות רבה א, כז
12	עמודים 123-115 בספר לתלמיד	אחריות	4-3	- התנהגות אחראית וקבלת אחריות - ערבות הדדית	הקודח בספינה ויקרא רבה ד, ו
13	עמודים 135-124 בספר לתלמיד	מנהיגות	4-3	- תכונות של מנהיגים - מנהיגים ומנהיגות בעבר ובהווה - הפעלת ביקורת ושיקול דעת על פעולותיהם של מנהיגים	משה והגדי שמות רבה ב, ב
14	עמודים 141-136 בספר לתלמיד	ספר האגדה	2-1	- ליקוט אגדות והנגשתן - ספר האגדה של ביאליק ורבניצקי - סיכום נושא ערך החברות באגדות חז"ל	

טבלה 3 - מפתחות למועדי ישראל

אגדות חז"ל	תוכני היחידה	שעות הוראה	שם היחידה	עמוד בספר לתלמיד	
	- מהות היום ומקורו - בקשת סליחה איש מרעהו	5-4	יום כיפור	עמודים 157-144 בספר לתלמיד	15
בית הלל ובית שמאי תלמוד בבלי, יבמות יד ע"ב	- תרבות המחלוקת	4-3	יום הזיכרון ליצחק רבין	עמודים 167-158 בספר לתלמיד	16
תבלין של שבת בראשית רבה יא, ד	- ערכה וייחודה של השבת - ציון השבת בדרכים שונות - אווירה של שבת	4+4	שבת	עמודים 186-168 בספר לתלמיד	18-17
קמצא ובר קמצא תלמוד בבלי, גיטין נה ע"ב	- עבר והווה בירושלים - ירושלים בירת ישראל	3+3	יום ירושלים	עמודים 205-187 בספר לתלמיד	20-19

מבנה יחידות הלימוד

בכל יחידה מדורים אחדים מתוך המדורים האלה:

טובים השניים - פתיחה של זוג חברים - דמויות אמיתיות או דמויות שפותחות את הנושא ושאלות שתעזרנה להבנה ולהסקת מסקנות. המדור מחבר את כל יחידות התוכן לנושא החברות על היבטיו השונים.

מקשיבים לאגדה - אגדות חז"ל ארוכות יחסית, מעובדות - להאזנה מהקלטה או להקראה על ידי המורה.

לומדים אגדה - אגדה קצרה בגרסה השומרת במידת מה על לשון חז"ל, ואחריה שאלות להבנה ולהסקת מסקנות.

חברים משחקים - פעילות משחק הקשורה לתוכן הנלמד. גם במשחק יש יסודות של למידה משותפת ודרך לפיתוח כישורים חברתיים כמו התנהגות הולמת במקרה של הפסד ובמקרה של ניצחון, פעילות משותפת ועוד.

חברים יוצרים - הצעה ליצירה ולהבעה אישית בנושא הנלמד.

חברים וחברות שואלים שאלות - שאלות של תלמידים בנושאים שונים. התלמידים שותפים בשאלת השאלות, במענה עליהן ובהפעלת שיקול דעת.

נכיר שיר - לימוד (המלווה לעיתים בהאזנה) של שיר ישראלי או לחלק מפיסוט.

ומה איתי? - מדור 'כישורי חיים' להפנמת ערכי החברות וערכי המועדים.

מסכמים: אז מה למדנו היום? - שאלות רב-ברירה לסיכום החומר הנלמד ולארגון הידע.

העשרה ותקשוב

לספר "מפתחות שבין אדם לחברו" גרסה דיגיטלית לשימוש בכיתות חכמות. בגרסה הדיגיטלית שכבות מידע - קישורים והפעלות שפותחו בשיתוף מט"ח - המרכז לטכנולוגיה חינוכית.

את התוכנית מלווים באופן קבוע -

1. **אגדות ארוכות מוקלטות כסיפור שמע לילדים.** בכל מקום שישנו סיפור להשמעה, מופיע האייקון 'מאזינים לאגדה'.

2. **סרטוני הנפשה מלווים להעשרת הלמידה.** בראש כל יחידה שיש לה סרטון המלווה אותה, מופיע האייקון 'אנימציה'. הסרטונים נמצאים באתר **חל"ד מפעלים חינוכיים**, וזמינים לבתי הספר שירכשו את התוכנית. קישורים לסרטונים מופיעים גם בגרסה הדיגיטלית של ספרי הלימוד.

סרטון	הנושא הנלמד
1 הלל הזקן	חז"ל מלמדים בין אדם לחברו
2 רבי אלעזר והמלך	שונות
3 אהרון רודף שלום	ריב ופיוס
4 הקודח בספינה	אחריות
5 מסקל האבנים	אחריות
6 משה והגדי	מנהיגות
7 החלות בתנור	שבת
8 תבלין של שבת	שבת
9 קמצא ובר קמצא	יום ירושלים

הערכה

תוכנית הלימודים מעניקה חוויה וחיבור ערכי לצד ידע מבוסס.
בכיתה ג' הערך המוביל הוא חברות, והתלמידים רוכשים ידע בתחומים מגוונים:

- מושגי יסוד (למשל: חז"ל, אגדה, חברותא).
- היכרות עם דמויות מעולמם של חז"ל.
- סיפורי אגדה, מאפייני האגדה ולשון חז"ל.
- פסוקים, פתגמים ואמרות בנושאים הנלמדים.

ריכוז הנושאים הנלמדים נעשה בספר הלימוד בשלוש צורות הערכה שונות, המשתלבות זו בזו:

1 צורת הערכה ראשונה:

בסיום כל יחידת לימוד מוצגות שאלות רב-ברירה המסכמות את הנלמד.

2 צורת הערכה שנייה:

בין השערים השונים ישנם דפים המגישים סיכום ידע מושגי על מושגי יסוד ואמרות חז"ל (ראו עמודים 30, 142).

לסיכום "מפתחות לעולם האגדה" מובאות (בעמוד 30 בספר לתלמיד) הגדרות יסודיות המסכמות את הנלמד ומשימה של התאמה חד-חד ערכית בין הגדרה לאיור המתאים ללוותה (שכן גם תמונה היא חלק מהגדרת המושג). ניתן לבחון את התלמידים על הגדרות אלו בכתב או בע"פ.

לסיכום הנלמד ב-13 היחידות הראשונות של הספר, נאספו (בעמוד 142 בספר לתלמיד) פתגמים חשובים מארון הספרים היהודי שאותם למדו התלמידים בחלק זה של השנה.

הצעות לפעילות בעקבות הפתגמים :

1. לימוד: שינון הפתגמים ומשמעותם.
2. פעילות: כל זוג תלמידים יקבל פתגם ויכתוב אותו בשני חלקים על שני פתקים שונים. נערבב את כל הפתקים ונחלק בכיתה. כל תלמיד יקבל פתק ובו חצי פתגם, ועליו למצוא את התלמיד שבידו חציו השני. בעקבות החיפוש והמציאה, ייווצרו בכיתה זוגות חדשים. הזוג החדש צריך להכין כרזה נאה שעליה יופיע הפתגם השלם.
3. כל צמד תלמידים יציג את הפתגם בהמחזה או בדרך אומנותית (ציור פיסול וכד') ויתעד את עמלו בצילום. מהתוצרים ניתן לערוך מצגת תמונות.

3 צורת הערכה שלישית:

בין שער לשער אנו מציעים לקיים פעילויות חווייתיות שיכולות לשמש ללימוד מעשי וגם להערכה. הפעילויות החווייתיות מובאות במדריך למורה בלבד ונתונות לשיקול דעתו של המורה, שכן לרוב הן מצריכות הכנה והיערכות.

- ◀ הצעה חווייתית לפתיחת נושא החברות - עמוד 35-36 במד"ל
- ◀ הצעה לסיכום נושא האגדה והחברות - עמוד 79-80 במד"ל
- ◀ הצעה לסיכום נושא השבת - עמוד 98 במד"ל
- ◀ הצעה לסיכום נושא יום ירושלים - עמוד 109-111 במד"ל

מובן שכל מורה ומורה יכול לסכם את הנלמד בכל דרך וצורה אחרת שימצא לנכון. גם המחזה כיתית או קבוצתית של אגדת חז"ל או צפייה בהצגה כזו תוך דיון וביקורת עשויות להיות פעילות סיכום חווייתית שבכוחה לחקוק את הנושאים הנלמדים לשנים רבות.

העשרה והרחבה למורה על יחידות הלימוד

- יחידה 1 -

אגדות חז"ל

שעות הוראה: 2

מטרות

1. התלמידים יבינו את המושגים חז"ל ואגדות חז"ל.
2. התלמידים יערכו היכרות ראשונית עם עולם האגדה ועם סיפורים על מעשי חכמים.
3. התלמידים יבחינו בין אגדות חז"ל לבין אגדות עם.

מושגים ודמויות

- רבי אבהו
- רבי חייא בר אבא | וראו גם כאן
- אגדה
- חז"ל

הכנה מקדימה

- יש להביא לשיעור ספרי ילדים שבהם מוגשות אגדות חז"ל שעברו עיבוד. ניתן להביא גם ספרי אגדות עם לצורך השוואה מוחשית.
- **למדור 'מקשיבים לאגדה'** - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.

מהלך היחידה

יחידת הלימוד פותחת ב'**טובים השניים**' - בדמויותיהם של שניים מחכמי ישראל: רבי אבהו ורבי חייא בר אבא, שחיו ופעלו בארץ ישראל במאה השלישית לספירה (תקופת האמוראים) ולימדו אגדות והלכות.

דרך אגדה על שני חכמים אלו במדור **'מקשיבים לאגדה'** יתוודעו התלמידים להבדל בין הלכות לבין אגדות חז"ל. האגדה מספרת על רבי אבהו, שאהב לעסוק באגדות, ועל חברו רבי חייא, שנהנה מלימוד הלכות. כאשר הוזמנו השניים ללמד ציבור רחב, הלכו רוב האנשים לשמוע את דברי רבי אבהו. מעניין לראות עד כמה השפיעה תגובת הקהל על הדרשן רבי חייא - חוסר העניין בדרשתו גרם לו למפח נפש. רבי אבהו חש צורך לעודד את רבי חייא בר אבא על שהציבור מעדיף לשמוע אגדה ולא הלכה. בדברי העידוד שלו הוא ממשיך את הדרשנים לרוכלים המוכרים את מרכולתם לציבור הרחב. המשל משווה את ההלכה לאבנים טובות שהן יקרות ובעלת ערך רב, אולם מרבית האנשים אינם יכולים להרשות לעצמם לרכוש אותן בשל מחירן הגבוה. באופן דומה, ההלכה חשובה מאין כמותה, אולם על מנת לרכוש בה שליטה, צריך להשקיע שעות רבות של לימוד, ורק מעטים עושים זאת. האגדה, לעומת זאת, מדומה למיני סדקית (חפצים זולים ושימושיים שאנשים נזקקים להם בחיי היום-יום), מכיוון שכל אדם יכול למצוא בה מה שמתאים לצרכיו. באגדות, שהן סיפורים, משלים ופתגמים, יש מסר ערכי, והן מתקבלות בקלות על לב השומעים.

בהמשך היחידה ייחשפו התלמידים לסוגים שונים של אגדות חז"ל, ובמדור **'חברים וחברות שואלים שאלות'** ינסו להבחין בין אגדות עם לאגדות חז"ל (תובאנה דוגמות אחדות מכל סוג).

סיכום היחידה ייעשה על ידי שאלות רב-ברירה, שאלות סגורות שמסכמות את הידע הנלמד ביחידה זו.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ הרחבה לאגדה "רבי אבהו מלמד אגדות" (עמ' 3):

ניתן להרחיב את הדין על האגדה ולשאול את התלמידים את השאלות האלה:
באיזו דרך נוספת הייתם בוחרים לעודד את רבי חייא? הסבירו מדוע; וכן כיצד בא לידי ביטוי באגדה הערך "ואהבת לרעך כמוך"? נמקו.

◀ הרחבה בנושא סוגים שונים של אגדות:

בעמוד 5 בספר לתלמיד מובאת הגדרה חשובה ויסודית המציינת מה כוללות אגדות חז"ל:

- 1 פתגמים ואמרות חכמה
- 2 משלים
- 3 סיפורים מחיי חכמים
- 4 הרחבות לסיפורי התורה

למעשה, אם נרצה לתאר את אגדות חז"ל, הרשימה תהיה ארוכה הרבה יותר, שכן היא כוללת את כל החומר המצוי בספרות התנאים והאמוראים שאינו הלכתי. עבור התלמידים מיקדנו את האגדה סביב ארבעת התחומים הללו.

ניתן לחזור אל האגדה המובאת ביחידה זו "רבי אבהו מלמד אגדות" ולראות שהיא מתאימה לסעיף 3 - סיפורים מחיי חכמים. רבי אבהו עצמו משתמש במשל כדי להדגים את דבריו - שימוש המתאים לסעיף 2 - משלים. ביחידות הבאות יפגשו התלמידים אגדות נוספות מסוגים שונים ובהן פתגמים והרחבות לסיפורי התורה.

◀ הרחבה משווה בין אגדות חז"ל לסיפורים מהתרבות הכללית:

כדאי להציג לפני התלמידים סוגה ספרותית נוספת - אגדות ומשלים מתרבות העולם הכללי. יצירות אלו, בדומה לאגדות חז"ל, נועדו להעביר מוסר השכל לקוראים. בין היצירות המוכרות המשתייכות לסוגה זו, ידועים משלי איסופוס שנכתבו בתקופת יוון העתיקה, משלי לה-פונטיין, שחי במאה ה-17 בצרפת, ומשלי קרילוב, שחי מאמצע המאה ה-18 ועד אמצע המאה ה-19 ברוסיה. דוגמה למשל הנושא מסר הוא משל "הצרצר והנמלה" המפורסם, שבא ללמד את ערך החריצות ושיקול הדעת.

◀ מפגש נוסף עם עולם אגדות חז"ל:

ניתן להפנות את התלמידים להסתכל באתר ספר האגדה לילדים, פרויקט מאיר עיניים שמושך את לב התלמידים. לצד זה, כדאי להביא לכיתה ספרים שבהם אגדות חז"ל, כדוגמת "כה עשו חכמינו" / יוכבד סגל, "חכמינו לימינו" / אורי אורבך וספרים עכשוויים אחרים שעוסקים באגדות חז"ל בדרך המתאימה לילדים ויכולים למשוך את ליבם של התלמידים לקרוא מתוכם. אפשר לתת לתלמידים לבחור סיפור, בזוגות או בקבוצות, לקרוא אותו ולענות על שאלות אחדות הנוגעות לדמויות המוזכרות, לנושא, למסר וכיוצא בזה.

- יחידה 2 -

לומדים בחברותא

שעות הוראה: 2

מטרות

1. התלמידים יכירו את המושג 'חברותא'.
2. התלמידים יתנסו בלמידה בחברותא.
3. התלמידים ידונו במעלות ובחסרונות של העבודה המשותפת והלמידה בצוותא.

מושגים ודמויות

- ריש לקיש
- רבי יוחנן | וראו גם כאן
- חברותא

הכנה מקדימה

- למדור 'מקשיבים לאגדה' - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.
- למדור 'חברים משחקים' - יש להביא קוביית משחק לכל זוג תלמידים.

מהלך היחידה

היחידה פותחת ב'טובים השניים' בזוג חברות שלומדות יחד למבחן. מתוך סיפורן של החברות, התלמידים יכירו את מושג הלמידה המשותפת הקרוב לעולמם. לאחר מכן יפגשו הלומדים, במדור 'מקשיבים לאגדה', אגדת חז"ל על זוג נוסף שלמדו יחד - רבי יוחנן, מגדולי ישראל, וריש לקיש, שהיה שודד אשר תיקן את דרכיו ולמד בבית המדרש. ריש לקיש נהג להרבות בשאלות ולהקשות קושיות על דברי רבי יוחנן, והללו חידדו את הנלמד.

בעקבות סיפורי הזוגות (מ'טובים השניים' ומהאגדה שנלמדה), יחשבו התלמידים על מצבים מחייהם שבהם ישנו יתרון לעבודה המשותפת. לאחר מכן יתנסו התלמידים במילוי משימות בשיתוף פעולה (ריצה, ציור ומשחק בכדור). כדאי לבחור אחד מן התרגילים המוצעים בספר לתלמיד (אפשר לבחור גם תרגיל שאינו מובא בספר), ולתת לתלמידים לחוש את ההבדל בין עבודה לבד לעבודה משותפת, למשל: לצייר לבד ולצייר בזוג או בקבוצה. מתוך ההתנסות יזהו התלמידים את מעלותיה של העבודה המשותפת וגם את מגרעותיה והקשיים הכרוכים בה. בהקשר זה חשוב להבין כי יש גם אתגרים וחסרונות בלמידה המשותפת, ולא קל להפעיל חברותות בגיל זה.

בשלב השני של השיעור ייחשפו התלמידים למונח היהודי 'חברותא'. חברותא היא מילה שנגזרת מהמילים: חבר, חברות. המילה חברותא לקוחה מהשפה הארמית, שתווית היידוע שלה היא א הבאה בסוף המילה. שרידים לכך ישנם גם בעברית, כמו: דוגמה-דוגמא, קופסה-קופסא, כורסה-כורסא. המשמעות שלה (המשמשת גם כיום) היא לימוד הנעשה במשותף, בחבורה ובחברות.

התלמידים יעמיקו במעלת הלימוד המשותף לצד חסרונותיו באמצעות תמונות, דיון במשפטים הדנים בלמידה המשותפת, ובלימוד אמרה חז"לית:

"מה ברזל זה, אחד מחדד את חברו, אף שני תלמידים מחדדים זה את זה."

(על פי תלמוד בבלי, תענית ז ע"א)

לקראת סיום, במדור '**חברים משחקים**', מוצע משחק לוח בזוגות שבו נדרשים התלמידים להתאים בני זוג על פי ההוראות שבספר לתלמיד. שימו לב: אם אין ברשותכם קוביית משחק, אפשר שכל אחד מהתלמידים יוציא אצבעות מבלי לתכנן כמו במשחק 'זוג או פרט', ולפי מספרן, המשתתף בוחר סעיף מ-1-6.

חלוקת הזמן:

אנו מציעים לפרוש את לימוד היחידה על פני שני שיעורים: במוקד השיעור הראשון תעמוד האגדה "שואל השאלות" (על רבי יוחנן וריש לקיש), ובמוקד השיעור השני יעמדו יתרונות הלמידה בחברותא.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ העשרה לנושא חברותא (עמ' 14-15):

בדומה לתמונות המציגות לומדים בחברותא בספר הלימוד (עמוד 14), יוכל המורה במהלך השיעור לצלם את תלמידיו לומדים בחברותות, ולאחר מכן לערוך את התמונות במצגת תחת הכותרת "גם אנחנו לומדים בחברותא". בשיעור הבא יוכלו התלמידים לצפות בתמונותיהם במצגת שתוקרן בכיתה. מצגת זו תוכל לשמש את המורה גם

לסיכום תהליך הלימוד בסוף השנה.

◀ הרחבה למשחק הזוגות (עמ' 18):

במשחק, התלמידים מתבקשים לצרף דמויות ולהרכיב זוגות. כדאי להרחיב מעט לתלמידים על הזוגות: אדם וחווה, אברהם ושרה, רבי יוחנן וריש לקיש (עליהם קראו התלמידים אגדה בתחילת היחידה), רבי אבהו ורבי חייא (עליהם קראו התלמידים אגדה ביחידה הראשונה), משה ואהרן - שהיו אחים ומנהיגים של עם ישראל בזמן התורה: משה הוציא את עם ישראל ממצרים והוביל אותם במדבר ואהרן הכהן הגדול; רחל ולאה - זוג מתוך ארבע נשותיו של יעקב: לאה, רחל, בלהה וזלפה.

- יחידה 3 -

חז"ל מלמדים בין אדם לחברו

שעות הוראה: 3-4

מטרות

1. התלמידים ידעו שהעיסוק בחברות וביחס ראוי ומכבד כלפי אחרים הוא חלק מתורת ישראל ומדברי חז"ל.
2. התלמידים יכירו בחשיבות הגדולה של אהבת הרע.

מושגים ודמויות

- הלל | וראו גם כאן
- שמאי | וראו גם כאן
- "ואהבת לרעך כמוך"
- חברות

הכנה מקדימה

- למדור 'מקשיבים לאגדה' - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.
- לפעילות העשרה - צפייה בסרטון "הלל הזקן" - יש להביא אמצעים לצפייה.
- למדור 'חברים משחקים' - רצוי להביא קוביות משחק או מטבעות לכל קבוצה.

מהלך היחידה

ב'טובים השניים' יפגשו התלמידים בזוג חברים - הלל ושמאי. חכמים אלו, הנזכרים במשנה, היו מראשוני

התנאים. הם חיו במאה הראשונה לפני הספירה בזמן שבית המקדש היה קיים, ושימשו כנשיא וכאב בית דין. זוג זה ממחיש את השוני שבין אנשים, שכן הלל היה ידוע כסבלן, ושמאי - כקפדן. למרות אופיים השונה ודרך הלימוד השונה שלהם, הלל ושמאי היו רעים וחברים. לאחר הצגת הדמויות, יפגשו הלומדים, במדור **‘מקשיבים לאגדה’**, באגדה על אדם אחד אשר בא אל שמאי וביקש ממנו שילמד אותו את כל התורה על רגל אחת כדי לגיירו. שמאי סירב לבקשה, ואילו הלל, כשאותה הבקשה הופנתה אליו - הסכים. הלל אמר לאותו אדם שכל התורה כולה בעצם אומרת “מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך” - וכל היתר אלו פרטים של כלל זה. במדור **‘זמה איתי?’** התלמידים יתבוננו בערך זה בחייהם האישיים וביחסי החברה שלהם - מה שנזקק עלינו, ועל מה אנו מקפידים ביחס לזולתנו?

(תלמידיהם של הלל ושמאי המשיכו ללכת בדרכם והם מכונים ‘בית הלל’ ו‘בית שמאי’. על המחלוקת בין בית הלל לבית שמאי ועל היחסים הטובים ששררו ביניהם, ראו ביחידת הלימוד: יום הזיכרון ליצחק רבין - תרבות המחלוקת.)

בהמשך היחידה ייווכחו התלמידים לראות כי תורת ישראל עוסקת ביחסים בין אדם לאל, ולצד זה עוסקת רבות גם ביחסים שבין אדם לחברו (למשל: הציוויים לא תרצח, לא תגנוב, לא תחמוד, לא תשקר, כבד את אביך ואת אמך ועוד ועוד). התורה רואה ביחס הטוב שבין אדם לחברו כלל גדול, שאותו עלינו ליישם לפרטיו בחיינו.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ הרחבת לימוד הפסוק “ואהבת לרעך כמוך אני ה'” (ויקרא י”ט, יח) - (עמ’ 26):

למה נקטה התורה את המילה ‘כמוך’? ניתן לומר שהאהבה הטבעית ביותר של האדם היא לו-לעצמו, ולכן בא הכתוב ואומר שאהבת הזולת צריכה להיות בשאיפה העליונה עד כדי כך שאדם באחר חלק ממנו. כמו כן, את המצוות שבין אדם לחברו מצווה האל בעצמו, ולכן הכתוב מוסיף בסוף הפסוק את המילים “אני ה'”. ניתן להבין מכך שהתורה לא הסתפקה בנתינת האחריות להקפדה בעניינים שבין אחד לחברו בידי האדם מתוך חשיבה שהקפדה כזאת היא מחויבות אנושית טבעית, אלא ראתה לנכון להגדירה בצו מחייב.

◀ הצעה לפעילות הנוגעת לפסוק “ואהבת לרעך כמוך”:

התלמידים יתחלקו לזוגות. חברי כל זוג יתבוננו היטב במשך דקה איש באישוני העיניים של רעהו. מה רואים שם? מי שיתבונן היטב, יזהה שם דמות של אדם, וליתר דיוק: את דמותו שלו. כלומר: אני משתקף בעיניים של חברי, והוא משתקף בעיניים שלי. או במילים אחרות - אני נמצא (כביכול) בתוך חברי והוא נמצא בי. אפשר לשאול את הילדים איך זה מתקשר לפסוק “ואהבת לרעך כמוך” או להסביר את הקשר - הפעילות יכולה לעזור בהבנת הרעיון

של הפסוק לאהוב את הרע כפי שאני אוהב את עצמי: באהבה שאני אוהב את חברי ובכבוד שאני מכבד אותם, אני בעצם מעניק גם לעצמי ומכבד את עצמי. הסיטואציה שבה מתבוננים זה בעיני זה מבטאת משמעות עמוקה זו, והיא יכולה להיות גם מצחיקה ונחמדה וליצור חיבור בין בני הזוג על דרך המשחק והצחוק.

◀ הרחבה למדור 'חברים משחקים' (עמ' 27 - 28):

מומלץ שלא להסתפק בפירושים המופיעים בתחתית המשחק ולהסביר לתלמידים חלק מהביטויים המופיעים במשחק. לדוגמה: "איש אָמוּ ואביו תיראו" - זוהי הנחיה לנהוג ביראת כבוד כלפי ההורים ולהקשיב להם.

◀ סרטון הנפשה לצפייה:

הלל הזקן

ניתן להוסיף כהרחבה לאחר כל שלבי לימוד האגדה "על רגל אחת".

האגדה "על רגל אחת", שנלמדה בספר, מסבירה כי הלל נתן מענה לשאלתו של הנכרי מכיוון שהיה נעים הליכות וסבלני. הסרטון שלפנינו מציע הסבר נוסף - ייתכן שהלל השיב לשאלתו של הנכרי שרצה להתגייר מכיוון שגם לו בצעירותו קרה מקרה דומה. גם הוא רצה ללמוד תורה ולהשתייך לקבוצת לומדי התורה, אך בשל עניותו וחוסר יכולתו לשלם דמי כניסה לבית המדרש, לא אפשרו לו להיכנס וללמוד.

ההרחבה שאנו מציעים כאן באה להראות שהלל הזקן (באגדה "על רגל אחת") לא רק לימד את הנכרי כי כל התורה כולה מסתכמת במשפט "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך", אלא הוא גם יישם את הכלל החשוב הזה ביחסו אל הנכרי.

הצעות לפעילות בעקבות הצפייה:

בשלב הראשון, צפו בסרטון עם התלמידים. בסיום הצפייה שאלו את התלמידים:

מהו המסר הבולט של אגדה זו?

לאגדה זו כמה מסרים, והבולט שבהם הוא אהבת לימוד התורה אצל הלל - באחד הימים, כשלא היה באפשרותו לשלם כדי להיכנס לבית המדרש וללמוד תורה, הוא התעקש ועלה לגג בית המדרש כדי לשמוע משם את השיעור. מהתנהגות זו של הלל אנו יכולים לשאוב השראה לימינו ולהבין שהלימוד (גם אם לפעמים קשה לנו ללמוד או שאנו מרגישים חוסר רצון ללמוד) הוא למעשה זכות שיש לכל ילד. כל אחד זכאי לרכוש ידע ולפתח את עצמו.

בשלב השני, ניתן להעמיק ולמצוא מסר נוסף ומעט חבוי הטמון באגדה, והוא נוגע לקשר שבין אדם לחברו.

צפו בסרטון שנית, והפעם - ללא סיפור המסגרת שלו (מ-0:33 שניות ועד 2:30).

שלב א':

שאלו את התלמידים:

- 1 שערו כיצד הרגיש הלל (הצעיר, מהאגדה "הלל לומד תורה") כאשר לא נתנו לו להיכנס לבית המדרש באותו יום וללמוד תורה עם שאר תלמידי החכמים.
- 2 האם לדעתכם גם הנכרי (באגדה "על רגל אחת" שלמדתם בספר) הרגיש כך כאשר שמאי אמר לו שאינו יכול ללמוד תורה בדרך זו (על רגל אחת), וגירש אותו מביתו? נמקו את תשובתכם.
- 3 במה דומים שני המצבים הללו שבשתי האגדות?

שלב ב' (למי שמעוניין לקצר, ניתן לדלג על שלב זה ולעבור לשלב ג'):

התלמידים יערכו ריאיונות דמיוניים עם הלל (הצעיר, מהאגדה "הלל לומד תורה") ועם הנכרי. בקשו מהתלמידים לענות בזוגות על משימת הריאיונות (שאלות 4 ו-5). אחר כך תוכלו להזמין שני זוגות של תלמידים להציג את שני הריאיונות לפני כל הכיתה:

- 4 ערכו ריאיון דמיוני ושאלו את הלל (הצעיר) את השאלות להלן. מה לדעתכם הוא יענה? כתבו את תשובותיו:

- מראיין: שמענו שהתעקשת ללמוד תורה. מה עשית?
- הלל (הצעיר): _____
- מראיין: כיצד הרגשת כשהכניסו אותך לבסוף לבית המדרש, אפשר לך ללמוד תורה ולהיות שייך לקבוצת התלמידים?
- הלל (הצעיר): _____
- כשתהיה אתה מורה בעצמך, האם תאפשר למעוטי יכולת להיכנס בחינם ללימודים?
- _____

- 5 ערכו ריאיון דמיוני ושאלו את הנכרי (מהאגדה "על רגל אחת") את השאלות להלן. מה לדעתכם הוא יענה? כתבו את תשובותיו:

- מראיין: שמענו שהתעקשת ללמוד תורה. מה עשית?
- הנכרי: _____
- מראיין: כיצד הרגשת כשהלל הזקן אָפְּשֵׁר לך ללמוד תורה ובכך איפשר לך להתגייר ולהיות שייך לעם היהודי?
- הנכרי: _____

- 6 במה דומים שני המצבים הללו שבשתי האגדות?

שלב ג':

סיכום ומסר לחיינו - ניתן לראות שבין שתי האגדות הללו קיים דמיון:

- יש אדם שלא מאפשרים לו ללמוד תורה ביום מסוים (הלל הצעיר / הנכרי).
- יש אדם שלא נותנים לו להיכנס פיזית לבית (בית המדרש / ביתו של שמאי).
- העובדה שלא מאפשרים לו ללמוד תורה משמעותה שלא מאפשרים לו להשתייך לקבוצה חברתית כלשהי (אצל הלל הצעיר - להשתייך לקבוצת תלמידי החכמים / אצל הנכרי - להתגייר ולהשתייך לעם היהודי).
- אותו אדם לא מוותר ומתעקש ללמוד תורה (הלל הצעיר - עולה לגג בית המדרש / הנכרי - הולך לחכם יהודי אחר, להלל בזקנותו, ומבקש ממנו ללמדו תורה על רגל אחת).
- האגדה מסתיימת בכך שמאפשרים לאותו אדם ללמוד תורה ולהשתייך לקבוצה החברתית הרצויה עבורו (הלל הצעיר - החכמים מכניסים אותו לבית המדרש, מסייעים לו ומחממים אותו, ומאז הוא רשאי להיכנס תמיד לבית המדרש וללמוד תורה עם שאר החכמים / הנכרי - קיבל מענה מהלל הזקן "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך", ומכאן ואילך הוא יכול להמשיך ללמוד תורה, להתגייר ולהשתייך לעם היהודי).

הסבירו לתלמידים או נסחו עימם את המסר העולה משתי האגדות הללו על היחסים שבין אדם לחברו:

כאשר אדם רוצה לעשות מעשה טוב, להשתייך לקבוצה או ללמוד, ביכולתנו לעזור לו להרגיש שייך ולא דחוי, לקרב אותו אלינו ולתת לו הרגשה טובה ונעימה (כפי שעשה הלל הזקן לנכרי).

7 בקבוצות (3-4 תלמידים בכל קבוצה):

חשבו על מצב שבו ילד או ילדה בכיתה פונה לקבוצת חברים ומבקשת מהם להצטרף אליהם ללימוד או למשחק שהם עסוקים בו. כיצד תגיב קבוצת התלמידים ברוח דבריו של הלל "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך"?

תארו את מערכת היחסים בין הילדה לבין חברי הקבוצה בקומיקס או בהצגה לפני חברי הכיתה.

הצעה חוייתית לפתיחת נושא החברות

כהקדמה לנושא החברות, ניתן לערוך יום משחקי חברה הממחישים את כוחם וערכם של חברות ושל שיתוף פעולה. הצעות למשחקים:

מילה טובה

מכינים מעטפות. על כל מעטפה כתוב שם של אחד מהתלמידים בכיתה. מעבירים את המעטפות בין כולם. כל תלמיד שהגיעה לידו מעטפה, יוסיף לתוכה פתק שבו יכתוב מילה טובה על החבר ששמו מופיע עליה. כדאי לכתוב מראש על הלוח רשימת מחמאות שממנה יוכלו התלמידים לבחור (למשל: חכם, חבר טוב, אוהב לעזור, אפשר לסמוך עליך ועוד ועוד).

'תסבוכת' כיתתית

אביזר: כדור צמר

עומדים במעגל. כל אחד אומר שם של אחד מהחברים וזורק אליו את כדור הצמר. המקבל מחזיק אצלו את החוט וזורק את הכדור הלאה, עד שכולם השתתפו ונוצר סבך ('פלונטר'). בשיתוף פעולה יש לנסות ולהתיר את הפקעת הסבוכה.

כוחנו באחדותנו

כל תלמיד יביא זרד או נצא יחד לאסוף זרדים.

נדגים כיצד קל לשבור זרד בודד לעומת חבילת עצים אגודים יחד שקשה מאוד לשבור אותה. כך גם אנחנו - כוחנו באחדותנו: כשכולנו יחד, כחברים, יש לנו כוח ועוצמה.

משחק האוצר

כל המשתתפים עומדים במעגל ואוחזים ידיים. במרכז המעגל מונח חפץ כלשהו - 'אוצר'. כולם מסתובבים במעגל לפי מנגינה או שיר שהם עצמם שרים.

כשהמנחה נותן סימן מוסכם (מחיאת כף), כל המשתתפים צריכים לגעת בחפץ בלי לנתק את ידיהם ובלי לדבר.

לאחר הניסיון הראשון בררו:

מה קרה? האם כולם הצליחו לגעת בחפץ? המצליחים יספרו בזכות מה הצליחו, ואלה שלא הצליחו ינסו לעמוד על הסיבה לאי-הצלחתם. גם מי שהצליחו וגם מי שלא הצליחו יספרו על הרגשתם.

עתה כל אחד מהמשתתפים יחשוב על דרך פעולה שתאפשר לבצע את המשימה בהצלחה, ויספר עליה לשאר המשתתפים. דוגמות לדרכי פעולה: כל אחד מהמשתתפים ייגע באוצר לפי סדר העמידה במעגל, ולא כולם בבת אחת. או: אחד ייכנס למעגל והוא יעביר את האוצר, כשהוא נוגע בידי כל אחד מהמשתתפים.

בשלב זה ינסו המשתתפים לבצע את המשימה בהצלחה פעם נוספת, בהתאם לרעיונות שעלו קודם. לאחר ניסיונות נוספים אלו, ערכו דיון שבו יספרו המשתתפים על הרגשתם לאחר ששינו את דרך המשחק ויעמדו על תרומת היחיד להצלחת הקבוצה.

הגמד והענק

עורכים הגרלה: כל תלמיד מקבל פתק שעליו כתוב שמו של אחד מתלמידי הכיתה. בעיתים קבועות צריך הגמד להעניק לענק 'משהו' בסתר, למשל: יום בדיחה, יום מחמאה / מילה טובה, יום ממתק אחד. רצוי להקדיש בכיתה זמן שבו יוכלו הילדים לכתוב/להכין את ההפתעה שלהם לענק, כדי למנוע מקרי שכחה ועוגמת נפש בעקבותיה.

משחק המראה - בזוגות

מתחלקים לזוגות. עומדים זה מול זה: אחד מכל זוג ממלא את תפקיד הילד ה'אמיתי' והחבר שעומד מולו ממלא את תפקיד ה'מראה' (אח"כ מתחלפים בתפקידים). הילד ה'אמיתי' צריך לעשות תנועות לא מהירות (ניתן להשתמש בכל חלקי הגוף - ידיים, רגליים, ראש, פנים, גב...), והילד בתפקיד ה'מראה' צריך לחקות את תנועותיו של הראשון בדיוק הרב ביותר (לא לשכוח להתחלף). מומלץ להשמיע מוזיקה מרגיעה בזמן המשחק.

- יחידה 4 -

החבר הטוב

שעות הוראה: 3-4

מטרות

1. התלמידים יבינו את חשיבותה של החברות וידעו למנות את מעלותיה.
2. התלמידים יכירו מקורות יהודיים המדגישים את חשיבותה של חברות.

מושגים ודמויות

- חברות
- רבי יהודה הנשיא | וראו גם כאן
- אנטוניוס קיסר

הכנה מקדימה

- למדור 'חברים יוצרים' - על התלמידים להביא צבעים, דבק ומספריים.
- למדור 'מקשיבים לאגדה' - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.
- לפעילות העשרה בעקבות השיר "ילד ילדה וקשת" - על התלמידים להביא מראה קטנה.

מהלך היחידה

היחידה סוקרת את נושא החברות מזוויות שונות ומביאה כמה מקורות מארון הספרים היהודי בנושא. ב'**טובים השניים**' אנו פוגשים את סבא נחמן וסבתא ג'קלין, הנשואים למעלה מחמישים שנה ושומרים על חברות טובה.

סבא נחמן וסבתא ג'קלין הם זוג נשוי, וייתכן שלילדים יהיה קושי להתייחס אליהם כחברים, בעיקר לנוכח העובדה שילדים לא מעטים באים ממשפחות שחוו גירושים. מומלץ בהקשר זה לדבר על חברות רבת שנים בין הילדים, שרבים מהם לומדים יחד ומכירים זה את זה מגיל הגן. העיסוק בחברות רבת שנים נועד לחשוף את הילדים להבנה שחברים מלווים זה את זה ברגעים שמחים ועצובים גם יחד.

התלמידים ילמדו את כוחה של החברות דרך הפסוק "טובים השניים מן האחד" (קהלת ד', ט) ויבחנו מקרים שבהם הפסוק הזה מתממש ומקרים שבהם ייתכן שהפסוק איננו מתממש. במסגרת המדור '**נכיר שיר**' נלמד את השיר "ילד ילדה וקשת" שחיברה שלומית כהן-אסיף. נעסוק בנושאים שמאחורי השיר - השיקוף של רגשות האחר כדרך להתגבר על קשיים והכוח שיש ליחסי גומלין בין בני אדם. לאחר מכן נאזין לאגדה "התינוקות שהוחלפו" (על פי ספר האגדה, רבי יהודה הנשיא). האגדה עוסקת בכוחה של חברות בין שתי משפחות השונות זו מזו בדתן ובתרבותן. לאחר קריאת האגדה נקיים למידה בחברותא ונעסוק בערכים שעולים מן האגדה ובערכה של החברות בחיינו. את המדורים '**חברים וחברות שואלים שאלות**' ו'**ומה איתי?**' נצל לתהליך הפנמה של ערך החברות, לבדיקת יתרונות החברות ולדין בפעולות הנדרשות מ'החבר הטוב' בחיי היום-יום.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ הצעה למשימת פתיחה:

נבקש מהתלמידים לכתוב מודעת דרושים לחבר טוב. כותרת המודעה תהיה "דרוש חבר טוב", ותחת הכותרת יכתבו התלמידים את התכונות הנדרשות ממי שראוי להיקרא חבר טוב.

◀ הצעה נוספת לפעילות בעקבות השיר "ילד ילדה וקשת" / שלומית כהן-אסיף (עמ' 34):

משימה עם מראה

נבקש מזוגות של תלמידים שיביטו יחד במראה. נשאל אותם:

- 1 איך הפנים שלי נראים כשמצחיקים אותי?
- 2 כיצד התגובה הזאת דומה לתיאור המפגש של הילד והילדה בשלולית?

◀ הבעה בציור:

את המשימה הזאת ניתן לבצע בעקבות לימוד השיר "ילד ילדה וקשת" או בעקבות לימוד הפסוקים מספר קהלת: נבקש מהתלמידים לצייר מצבים בחיים שבהם "טובים השניים מן האחד".

◀ הרחבה לאגדה "התינוקות שהוחלפו" (עמ' 36-37):

כדאי להדגיש לתלמידים שהחברות המוזכרת באגדה, היתה בין שתי נשים משני עמים שונים ולרוב יריבים.

ניתן לפתח דיון בנושא ולשאול את התלמידים כיצד לדעתם אפשר ליצור חברות מעין זו בין שני אנשים מעמים שמסוכסכים ביניהם, ולהדגיש את הגורם האנושי שיכול לגשר על פני פערים תרבותיים, וכן ניתן לשאול את התלמידים אם הם מכירים דוגמות לחברות שכזו גם בימינו.

◀ הרחבה לנושא "כיצד מתנהג חבר" (עמ' 39):

בנושא זה התלמידים לומדים את הפסוק שלקוח מספר תהילים "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד". ספר תהילים הוא אחד מספרי הכתובים שבתנ"ך ובו מאה וחמישים מזמורים. חלק מן המזמורים משובצים בתוך סידור התפילה.

◀ הצעה למשימת סיכום ליחידה:

ספרו או כתבו על חברה טובה שלכם. מתי והיכן הכרתם? אילו דברים אתם אוהבים לעשות יחד?

- יחידה 5 -

דרך ארץ וסובלנות

שעות הוראה: 3-4

מטרות

1. התלמידים יכירו את המושג 'דרך ארץ' ואת הקשרים שלו למושגים קרובים כגון נימוס.
2. התלמידים יבינו את ההשלכות שעשויות להיות להתנהגות בדרך ארץ ולהתנהגות שאינה מבטאת דרך ארץ.
3. התלמידים יכירו דרכים להתנהג בדרך ארץ שאותן יוכלו ליישם בחייהם.

מושגים ודמויות

- דרך ארץ
- נימוס
- כבוד
- סבר פנים יפות

הכנה מקדימה

- למדור 'מקשיבים לאגדה' - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.
- למדור 'חברים משחקים' - יש להביא קוביות משחק או מטבעות לכל זוג/קבוצת תלמידים.
- לפעילות העשרה לסיכום היחידה - יש להביא בריסטולים, טושים/צבעים.

מהלך היחידה

ביחידה זו נלמד את המושג 'דרך ארץ' שטבעו חז"ל, ונכיר כמה מקורות העוסקים בו ובהשפעותיו. היחידה מציעה לתלמידים שלל התנהגויות חיוביות ליישום בכיתה ובבית ומסייעת להם להתמודד עם גורמים שמפריעים

להתנהגות בדרך ארץ כגון חוסר סבלנות.

במדור **'טובים השניים'** נפגוש את יעל ורון, שני חברים אשר מציגים דילמה הקשורה להתנהגות נעימה כלפי חברים. התלמידים נשאלים שאלות על הסיטואציה שמעלים רון ויעל ובעזרתן לומדים בעצמם על המושג 'דרך ארץ' ועל האתגרים הניצבים בדרך להתנהגות זו. דרך השיר "דרך ארץ" מאת ניסן פרידמן, במדור **'נכיר שיר'**, ייחשפו התלמידים להשפעות החיוביות של התנהגות בדרך ארץ.

אגדת חז"ל המובאת בהקשר זה במדור **'מקשיבים לאגדה'**, היא הסיפור על "היודעת לשאול ושאונה יודעת לשאול". האגדה מספרת על שתי נשים: האחת נהגה בדרך ארץ, ואילו האחרת - לא. באגדה מסופר כי זו שנהגה בדרך ארץ הצליחה להשיג את מבוקשה, ומכאן אנו לומדים על כוחה של דרך ארץ. מומלץ לעצור פעמיים במהלך ההאזנה לסיפור - לאחר שהוצגה התנהגותה של האישה היודעת לשאול וכן לאחר שהוצגה התנהגותה של האישה שאינה יודעת לשאול, ולבקש מהתלמידים לשער בכל פעם אם אותה אישה תשיג את מבוקשה. במדור **'לומדים בחברותא'** נלמד את הפתגם "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך".

לאחר שהמושגים 'דרך ארץ' ו'כבוד' יהיו מבוססים, תעבור היחידה לעסוק באתגרים שעומדים לפנינו במאמצינו להתנהג בדרך ארץ, לדוגמה: חוסר סבלנות, העדפה של צרכי האישיים על פני צרכי הזולת, אי ידיעת צרכי הזולת, שליטה עצמית במצבי כעס וכללי הנימוס.

היחידה חותמת ברשימת מעשים המבטאים התנהגות ב'דרך ארץ' (למשל: סיוע בבית, יחס לחברים ולמבוגרים), אשר מעודדת את התלמידים להרבות במעשים כאלו.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ הרחבה בנושא "דרך ארץ קדמה לתורה" (עמ' 45):

בפינת הלשון התלמידים לומדים את הפתגם "דרך ארץ קדמה לתורה". מקורו של הביטוי במדרש ויקרא רבה פרשה ט, פסוק ג: "דאמר רבי ישמעאל בר רב נחמן: עשרים וששה דורות קדמה דרך ארץ את התורה". במדרש, הביטוי מובא כתיאור של סדר כרונולוגי והשתלשלות הדורות ומשובץ בתוך סיפור שמדגיש את חשיבותה של התנהגות בדרך ארץ.

◀ הרחבה בנושא "בסבר פנים יפות" (עמ' 48):

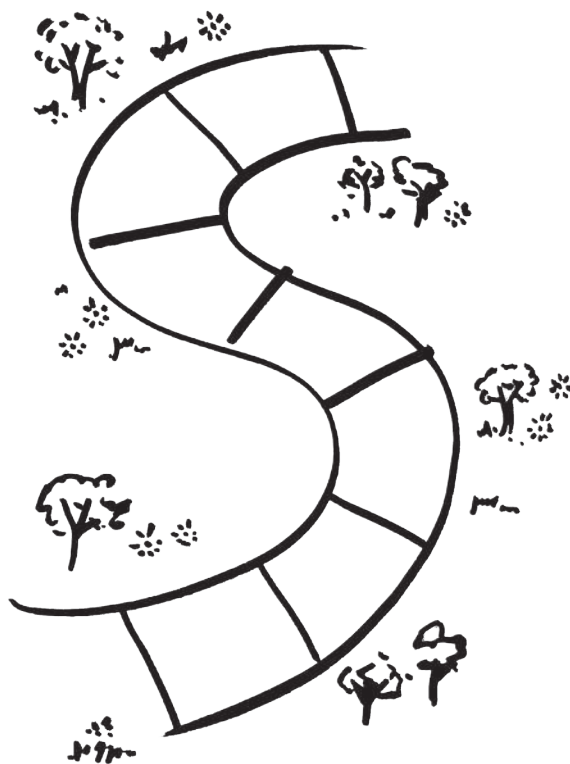
ניתן להפנות את התלמידים לאתרים שבהם יוכלו לחפש את משמעות הביטוי "בסבר פנים יפות":

מילוג | מילון ספיר

◀ לסיכום היחידה:

לאחר הפעילויות ביחידה שמלמדות דרכים שונות לנהוג בדרך ארץ, ניתן להכין לוח תוכן המסכם את מה שלמדנו. נכון ללוח התוכן של הכיתה ציור שכותרתו: "כשהולכים בדרך ארץ פוגשים חברים". בציור יש דרך מתפתלת

שלאורכה עצים ופרחים. נבקש מהתלמידים להציע דוגמות של התנהגות בדרך ארץ ולאחר מכן נכתוב אותן
במשבצות בלוח התוכן.

- יחידה 6 -

נצור לשונך מרע

שעות הוראה: 3-4

מטרות

1. התלמידים יבדילו בין מילים נעימות למילים פוגעניות ויבינו את כוחן של מילים להיטיב או לפגוע.
2. התלמידים ירכשו מילים שמקדמות שיח חיובי.
3. התלמידים יכירו את משמעות המושג 'לשון הרע'.

מושגים ודמויות

- לשון הרע
- לשון טובה
- "נצור לשונך מרע"
- **רבן גמליאל** | **וראו גם כאן**
- טבי העבד

הכנה מקדימה

- **למדור 'מקשיבים לאגדה'** - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.
- **למדור 'חברים משחקים'** - על המורה להכין מראש פתקים שעליהם המילים המופיעות בבינגו (כל מילה פעם אחת).
- **לפעילות ההעשרה "מילים בונות"** - יש להביא בריסטולים, טושים/צבעים, מספרים.
- **לפעילות הרחבה - צפייה בסרטונים על כוחן של מילים חיוביות** - יש להביא אמצעים לצפייה.

מהלך היחידה

ביחידה זו ילמדו התלמידים על כוחן הרב של מילים. נראה כיצד מילים יכולות לפגוע ולהרוס, ומצד שני - לשמש גשר לקשר חיובי בין בני אדם. במהלך היחידה נכיר את המושג 'לשון הרע' ונמין מילים לפי ההשפעה שלהן על הזולת.

במדור **'טובים השניים'** נכיר את סבתא רונית ונכדה דן. בדיון על התייחסותו של דן לסבתו נעסוק בצורך של הילדים להביע את עצמם מחד גיסא, ובצורך להגן על רגשותיהם של אחרים מאידך גיסא. לפני התלמידים מובאות דוגמות לאסטרטגיות התמודדות עם המתח בין שני ההיבטים הללו. ניתן להוסיף דוגמות נוספות לשיח נכון או לא נכון מחיי הבית והכיתה.

במשחק בזוגות נכיר ונשתמש במילים שבונות ומקדמות שיח חיובי. במדור **'מקשיבים לאגדה'** יאזינו התלמידים לאגדה על לשון טובה ולשון רעה. באגדה זו מספרים לנו חז"ל על טבי, עבדו של רבן גמליאל, שמלמד אותנו שמן הלשון יכולים להגיע גם הרע וגם הטוב. השפעת הלשון תלויה בדרך שבה משתמשים בה. אחרי ההאזנה לאגדה נעסוק בשאלות שעולות ממנה בלמידה בחברותא, שבמהלכה יציעו הילדים שמות לאגדה. לאחר הלמידה בחברותא כדאי להציף חלק מהשמות שהציעו הילדים לפני כל תלמידי הכיתה.

בהמשך היחידה מובאים פסוקים מספר תהילים שבהם מופיע הציווי "נצור לשונך מרע". נפרש את הציווי ונדון בו. נלמד גם על 'לשון הרע' ועל יחס התרבות היהודית והחוק הישראלי לעניין זה.

במדור **'נכיר שיר'** נעסוק בשיר של מיכה שטרית וארקדי דוכין "שיר השיימינג", שעוסק בתופעת השיימינג בחברה בימינו. לאחר מכן, במדור **'חברים משחקים'**, נשחק בינו מילים טובות שמעצים את המילים שמקדמות שיח חיובי.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ המחזת האגדה (עמ' 55-57):

ניתן להמחזיז את האגדה. את תפקידי הדמויות השונות ימלאו התלמידים. כדאי להיעזר בתחפוזות ובאביזרים.

◀ הרחבה למדור 'נכיר שיר' (עמ' 59):

במדור זה התלמידים קוראים את "שיר השיימינג". מומלץ לוודא שהם מבינים את משמעות הביטוי "שיימינג" ולהסביר אותו בקצרה לצורך הבנת השיר. יש לבאר לתלמידים שמקור המילה בשפה האנגלית במילה "shame" שמשמעה בושה וכן "shaming" שמשמעה ביוש אחרים, בעיקר ברשתות החברתיות.

◀ מילים בונות:

לסיכום הפעילויות העוסקות בכוחן של המילים (האגדה והמשחק), נוכל להציג על לוח התוכן בכיתה מילים חיוביות ובונות שבהן ראוי להשתמש במצבים שונים.

◀ הצעה לצפייה:

בעזרת הסרטונים שמפורטים להלן ניתן להציג לתלמידים ניסויים שונים שבהם כתבו או אמרו לילדים מילים חיוביות, והם הגיבו בהתרוממות רוח ושמחה. כך נלמד את התלמידים את הכוח הטמון במילה טובה (הערה: הסרטונים באנגלית. בצפייה בהם בכיתה דרוש תיווך):

 סרטון 1: סרטון זה מתעד פעילות כיתתית שבה חילקו את הכיתה לקבוצות של בנים ובנות. הבנות ראו שנותנים לבנים לבצע פעילות כתיבה כלשהי, אך איש לא אמר להן מה כותבים הבנים. לאחר מכן, כל בת נעמדת לפני המצלמה, והבנים מדביקים עליה את הפתקים שכתבו. מצלמים את תגובת הבנות כאשר הן רואות את הפתקים שעליהם רשומים דברים מעודדים וחיוביים לגביהן.

 סרטון 2: בסרטון זה מצולמים אנשים ברגע שבו נאמר להם שהם יפים. התגובה שלהם מרגשת ומראה כיצד מילה אחת יכולה לשנות לחלוטין את כל התמונה.

- יחידה 7 -

שונות

שעות הוראה: 3-4

מטרות

1. התלמידים יכירו את המושג שונות.
2. התלמידים יפרטו את התכונות הייחודיות להם.
3. התלמידים יתנסו בכלים של להתמודדות חיובית עם שונות במישור האישי ובמישור החברתי.

מושגים ודמויות

- רבי שמעון בן אלעזר
- צלם אלוהים

הערה:

ביחידה זו נעסוק בשונות בין בני אדם. נראה כיצד קבלת השונות והנאה ממנה יכולות לתרום לחיינו ולהעשיר אותם. עניין השונות נדון בהרחבה במסגרת התוכנית "מפתח הלב" - חודש כסלו - וגם בשיעורי מולדת, בחלק העוסק במעגלי השייכות השונים (על פי התוכנית "לחיות יחד בישראל"). ביחידה זו, בהתחשב בגיל התלמידים, בחרנו לעסוק בהבדלים הטבעיים בין בני האדם. עם זאת, ניתן להרחיב את העיסוק בנושא גם לנושאים אחרים הקשורים לשונות, כגון בעלי מוגבלויות שונות (פיזיות ונפשיות), דתיים וחילוניים, בין ישראל לעמים ועוד.

הכנה מקדימה

- למדור 'חברים יוצרים' - יש להביא דפים, צבעי גואש או צבעי ידיים.

- **למדור 'מקשיבים לאגדה'** - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.
- **למשימת האתגר על "משל המטבעות"** - מומלץ להביא מטבעות ופולסטלינה.
- **למדור 'חברים משחקים'** - יש להביא קובית משחק לכל זוג תלמידים.
- **לפעילות העשרה** - יצירה כיתתית - על התלמידים להביא צבעים ומספרים, ורצוי להביא בריסטולים.
- **לפעילות העשרה - צפייה בסרטון "רבי אלעזר והמלך"** - יש להביא אמצעים לצפייה.

מהלך היחידה

ביחידה זו נעסוק בתרומתה של השונות לחינוך ובצורך להתגבר על הרתיעה ממנה. במדור **'טובים השניים'** נראה כיצד בעזרת כל הצבעים יחד נוצרת תמונה רב-גונית ומרשימה. נסביר שאילו היינו מציירים רק בצבע אחד, הייתה מתקבלת תמונה מעניינת פחות ואולי גם יפה פחות מזו שקיבלנו. ניצור תמונה שמורכבת מטביעות האצבע של כל התלמידים. היצירה תייצג את היופי שבשונות ואת הייחודיות של כל תלמיד. במדור **'מקשיבים לאגדה'** נאזין לאגדה "רבי שמעון והאיש המכוער", העוסקת ביחסו של רבי שמעון לאיש שלדעתו היה מכוער. האיש מלמד את רבי שמעון וגם אותנו שיעור חשוב בקבלת השונה. הסיפור מותח ביקורת על התנהגות מכוערת. בתחילת הסיפור מתוארת התנהגותו המכוערת של רבי שמעון בן אלעזר כלפי האיש, ובחלק השני - התנהגותו המכוערת של האיש, שאינו מוכן לקבל את סליחתו של רבי שמעון ומבזה אותו לעיני כל בני עירו.

במדור **'לומדים בחברותא'** נעסוק בפתגם "חביב אדם שנברא בצלם" (משנה, אבות ב, י), ולהבנתו נסתייע במשל המטבעות (על פי המשנה, סנהדרין ד, ה), המשווה בין בני אדם למטבעות ועוסק בדומה ובשונה בין בני אדם. לאחר מכן, בפעילות של פענוח כתב סתרים, נראה כיצד כאשר אנו נפגשים עם דבר מה חדש ולא מוכר, הוא עלול להיראות לנו מאיים, אך כאשר מכירים אותו יותר, הוא הופך לידידותי - ממש כמו כתב סתרים, שבהתחלה קשה להשתמש בו, אך אחרי שמפענחים כמה מילים, קל יותר להבינו ולהשתמש בו. במדור **'חברים משחקים'** נשחק במשחק שיעזור לנו להכיר טוב יותר את חברינו לכיתה. נסיים ב'**נכיר שיר'** עם שירו של יהודה אטלס "שני חברים": נשוחח על חברים ששונים זה מזה ועל חברים שדומים זה לזה.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ יצירה כיתתית:

בעקבות המדור 'טובים השניים', ניתן לבקש מכל תלמיד לבחור צבע שהוא אוהב, לכתוב בתוך צורה של צבע את

הדברים המיוחדים אותו וליציר את עצמו. לאחר מכן נכין על לוח התוכן של הכיתה ציור של קופסת צבעים גדולה, ונניח את יצירות הצבעים של התלמידים זו לצד זו בתוך קופסת הצבעים.

◀ הוראות נוספות לפעילות טביעות האצבע (עמוד 63):

כדי להכין יצירה שעשויה מטביעות האצבע של כל התלמידים, כדאי להחליט מראש באיזו דרך נארגן את היצירה (למשל: האם נכין פרח שבו כל טביעות האצבע או כדור פורח וכדומה) ולשרטט את קווי המתאר. נבקש מהתלמידים להשקיע את האצבע שלהם בצבע גואש שנשים בצלחת (נכין מראש כמה צלחות, ובכל אחת מהן צבע אחד) ואז להצמיד אותה ללוח שייצרנו, בתוך גבולות קווי המתאר וליצור שם טביעת אצבע. לצד הציור אפשר להציב 'מקרא' שבו יוצגו כל טביעות האצבע וליד כל אחת - שמו של כל התלמיד שהיא שייכת לו.

◀ הרחבת השיחה על שונות בין בני אדם:

לאחר העיסוק באגדה על רבי שמעון בן אלעזר והאיש המכוער, אפשר לפתח את השיחה ולדבר על שונות כללית בין בני אדם בעולם, כגון הבדלים בתרבות, בשפה, בדת ובמנהגים, וגם הבדלים במראה, בביגוד וכדומה.

◀ מחשבות בעקבות פענוח כתב הסתרים (עמוד 68):

לאחר פענוח כתב הסתרים ניתן לשאול: מדוע, לדעתכם, כאשר מפענחים כתב חידה ארוך, המילים האחרונות קלות יותר לפענוח מהמילים הראשונות? במה הדבר דומה להיכרות עם מישהו חדש ששונה ממני?

◀ סרטון הנפשה לצפייה:

רבי אלעזר והמלך

ניתן לצפות אחרי השאלות על כתב הסתרים (לפני 'חברים משחקים'). מומלץ לצפות בסרטון בשני שלבים:

שלב א':

נצפה בפתיח של הסרטון, המתייחס לשני ילדים בתקופתנו (27 שניות ראשונות בלבד). מכיוון שחלק זה קצר מאוד, רצוי לצפות בו, להציג את השאלות (להלן), ואז לשוב ולצפות בו. הדבר יעזור לתלמידים לענות על השאלות ביתר קלות:

1 נאמר בסרטון שכולם צוחקים על הילד הלא מוכר, הילד שהוא קצת שונה וזר. כיצד לדעתכם מרגיש הילד שצוחקים עליו? מה הוא היה רוצה לומר לאלה שצוחקים עליו?

- 2 הילד החובש כובע (מצד שמאל) מתלבט אם לגשת אל הילד הלא מוכר (הילד המרכיב משקפיים שעומד בצד ימין) והשונה מעט. הסבירו במילים שלכם מדוע הוא מתלבט (כלומר: מדוע הוא רוצה לגשת, ומדוע הוא מהסס אם לגשת).
- 3 מה אתם מציעים לו לעשות? נמקו את תשובתכם.

שלב ב':

צפו בסרטון עד סופו. לאחר מכן ערכו משחק תפקידים: התחלקו לקבוצות של חמישה תלמידים. חלקו ביניכם את התפקידים האלה: כתב חדשות, הזר (שהוא גם המלך), רבי אלעזר ושני תלמידים שיציגו את האנשים שעל החוף. הציגו כתבת חדשות בטלוויזיה המתארת את מה שקרה באותו יום על החוף. הכתב יוכל לשאול את הדמויות השונות את השאלות המובאות להלן. תוכלו לחשוב יחד על שאלות אחרות שתמצאו שהכתב ישאל את המרואיינים.

שאלות לזר (המלך):

- למה קיווית כשהגעת אל החוף עייף, צמא ורעב, לאחר שניצלת מן האונייה שטבעה?
- מה הרגשת כשהאנשים שעל החוף לעגו לך?
- מה הרגשת וחשבת ביחס למעשיו של רבי אלעזר כלפך?
- האם תרצה לומר משהו לאנשים שלעגו לך ולרבי אלעזר שסייע לך? מה תאמר להם?

שאלות לרבי אלעזר:

- מדוע ניגשת לסייע לזר?
- האם לא היה אכפת לך כלל שהוא זר, שונה ממך, ולא מהעם שלך?

שאלות לאנשים שעל החוף:

- מדוע לעגתם לזר שהיה עייף וחסר כול על החוף?
- אילו ראיתם היום אדם זר שרוי במצוקה, האם הייתם נוהגים באותה הדרך? (ניתן להציג את ההצגות הקבוצתיות לפני כל הכיתה).

שלב ג':

הסרטון מסתיים במסר של חז"ל הטמון באגדה זו:

"מכאן למדו חכמים מוסר, כדאי לסייע עד כמה שאפשר גם לאחר, לנכרי ולזר".

4 הסבירו כיצד מסר זה מתאים למה שלמדתם בספר על המשפט "חביב אדם שנברא בצלם".

5 חשבו היכן מסר זה יכול להשתלב בחיים שלכם (היזכרו גם בשני הילדים שהופיעו בתחילת הסרטון).

- יחידה 8 -

ריב ופיוס

שעות הוראה: 3-4

מטרות

1. התלמידים יבחנו את דפוסי התנהגותם בעת כעס ומריבה.
2. התלמידים יבינו את חשיבות השליטה העצמית בעת מריבה.
3. התלמידים ידונו בחשיבות הפיוס הן לצד המבקש הן לצד המקבל למרות הקושי הרגשי הכרוך בו.

מושגים ודמויות

- "איזהו גיבור? הכובש את יצרו"
- "נוח לרצות וקשה לכעוס"
- הרמב"ם (ר' משה בן מימון)

הכנה מקדימה

- לפעילות העשרה - קופסת "אני גיבור/ה!" (בעקבות לימוד על "איזהו גיבור") - על כל תלמיד להביא לכיתה קופסה, צבעים, דבק ומספרים.
- למדור 'מקשיבים לאגדה' - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.
- למדור 'חברים יוצרים' - רצוי להביא בריסטולים, טושים, דבק ומספרים.
- לפעילות העשרה - צפייה בסרטון "אהרון רודף שלום" - יש להביא אמצעים לצפייה.

מהלך היחידה

היחידה פותחת ב'טובים השניים' בתיאור מריבה בין זוג חברות. מתוך סיפור זה התלמידים יבחנו את דפוסי

ההתנהגות שלהם בשעת מריבה ואת הרגשות העולים בשעת המעשה ולאחריו. בהמשך יבינו התלמידים את חשיבות השליטה העצמית בשעת מריבה מתוך לימוד דברי המשנה "איזהו גיבור? הכובש את יצרו" ויעריכו את מידת השליטה העצמית (הגבורה) במקרים המתארים תגובות שונות לסכסוכים מחיי היום-יום.

בחלקה השני היחידה עוסקת בהתפייסות על שני פניה: בקשת הסליחה וקבלתה. במדור 'מקשיבים לאגדה' התלמידים יעמדו על הקושי הרגשי בבקשת סליחה על ידי לימוד משל מתוך ספרות האגדה של חז"ל. המשל מספר על חששן של החיות שנדרשו לפייס את האריה הכועס, ועל דרכו של השועל להביא אותן לבקש סליחה למרות החשש. מתוך המשל, התלמידים יעמדו על חשיבות בקשת הסליחה באופן אישי ועל תפישתה כמעשה אמיץ ובוגר. בהמשך ילמדו התלמידים, באמצעות לימוד ויצירה, על חשיבות קבלת הסליחה. הם יתוודעו לדברי הרמב"ם הקוראים לאדם להיות "נוח לרצות (=להתפייס) וקשה לכעוס", ובמדור 'חברים יוצרים' יכינו זר פרחים של הרגשות החיוביים העולים בעת פיוס.

הצעות להרחבה ולהעשרה

קופסת "אני גיבורה!":

בעקבות לימוד אמרת חז"ל "איזהו גיבור? הכובש את יצרו" (עמ' 74-75), התלמידים יביאו לכיתה קופסה, יכתבו עליה באותיות גדולות "אני גיבורה!" ויקשטו אותה כרצונם. לאחר מכן יכינו כרטיסים ועליהם יכתבו הצעות שונות לדברים שיכולים לעזור להם לשלוט בעצמם או ברגשותיהם בזמן כעס וריב ויכניסו אותם לקופסה.

הצעות לדוגמה:

- במקרה של מריבה אפנה למבוגר האחראי (הורה או מורה) שיסייע לנו לפתור אותה.
- במקרה של מריבה אלך הצידה כדי להירגע, אנשום עמוק במשך 10 שניות, ואחשוב כיצד לפעול כדי לא להיגרר לאלומות ולהחמיר את המריבה.
- במקרה של מריבה אגיד לחבר בצורה רגועה שאני כועס עכשיו או שנעלבתי, ואסביר לו מדוע.

פעילות בעקבות לימוד האגדה "לבקש סליחה" (עמ' 76):

ניתן לבקש מהתלמידים להציג את משל השועל והאריה בהתאם לסופים השונים שהם כתבו. כמו כן, ניתן לבחור שני תלמידים שיקראו בקול / יציגו את הריאיון שבא בעקבות האגדה (עמ' 78-79), אחד בתפקיד המראיין ואחד בתפקיד השועל.

◀ סרטון הנפשה לצפייה:

אהרון רודף שלום

ניתן להוסיף כהרחבה וכפעילות העשרה בסוף היחידה.

הסרטון מציג סיפור על דרכו של אהרון לפייס בין אנשים הרבים זה עם זה. אגדה זו מרחיבה את נושא הריב והפיוס שנלמד בספר ומדגישה את חשיבות הסיוע בהשכנת השלום. גם כאשר לא היינו מעורבים במריבה בעצמנו, יש לנו תפקיד חשוב - לעזור להשכין שלום. אנחנו יכולים לעזור לאחרים לסיים את המריבה ולהתפייס זה עם זה. זהו תפקיד חשוב מאוד, שהרי ראינו שלא תמיד קל לאנשים לבקש סליחה או לסלוח.

בדרך זו לא רק נעזור לאנשים שרבו להחזיר את החברות ביניהם, אלא גם ניצור, בבית או בכיתה, סביבה שתהיה נעימה יותר לכולם - סביבה שבה שוררים שלום ואחוזה.

הרחבת סיפור האגדה:

האגדה במדרש אבות דרבי נתן (נוסח א פרק יב) מספרת על אהרון, אחיו של משה רבנו, שהיה אוהב שלום ורודף שלום. למה הכוונה? השלום בין אנשים היה חשוב לו כל-כך, עד שהוא רדף אחרי אחריו ועשה ככל יכולתו כדי להשכין שלום בין אנשים בסביבתו. כיצד?

כאשר היה אהרון שומע על שני אנשים שרבים איש עם רעהו, כועסים זה על זה ואינם מדברים זה עם זה, היה הולך לבית של אחד מהם ואומר לו: "שמעתי שחברך מצטער מאוד על הריב איתך ועל שפגע בך. הוא מתבייש ממך ומתחרט על מעשיו". אהרון היה מדבר עם החבר הראשון עד שהכעס היה נעלם מליבו. אז היה אהרון הולך לביתו של החבר האחר ואומר לו: "שמעתי שחברך מצטער מאוד על הריב איתך ועל שפגע בך. הוא מתבייש ממך ומתחרט על מעשיו". וגם עימו היה מדבר עד שכל הכעס היה נעלם מליבו. כשנפגשו שני החברים ברחוב, כבר לא כעסו זה על זה, התחבקו והתנשקו, סלחו זה לזה וחזרו להיות חברים כבעבר.

לאחר הצפייה בסרטון הציגו בפני התלמידים את השאלות והמשימות האלה:

- 1 הסבירו במילים שלכם כיצד פעל אהרון כדי להשכין שלום בין אנשים.
- 2 האם, לדעתכם, הדרך שבחר בה היא דרך טובה? נמקו.
- 3 כתבו סיפור קצר ותארו בו מריבה על עניין כלשהו בין חברים בכיתה או בין אחים בבית, וכן כיצד הצליח מישוהו לפייס בין הצדדים.

◀ הרחבה למורה בעקבות האגדה "לבקש סליחה" (עמ' 76):

דמותו של השועל מוצגת באגדה המעובדת באור חיובי. הוא פעל במגמה להביא לפיוס אמיתי בין החיות לאריה, ועל כן נסוג בהדרגה מהכרזתו שישמש מתווך ביניהם. עם זאת, על פי משמעותו המקורית של המשל במדרש

בראשית רבה, נראה שיש מקום לראות את השועל גם באור שלילי שכן ניתן לפרש את מעשיו כהתכחשות למטלה שקיבל על עצמו מתוך פחד ולא מתוך תוכנית מחוכמת לפיוס.

◀ הרחבה למורה בעקבות דברי הרמב"ם על קבלת הסליחה (עמ' 79):

בשיח בעקבות הלימוד יש להבחין בין מקרי פגיעה קלים בין חברים או בין אחים (למשל: "לקחו לי את העיפרון") שבהם יש לעורר את רגש הסליחה בקלות כדברי הרמב"ם, לבין פגיעות חמורות (בגוף או בנפש) שבהן יש בראש ובראשונה צורך לטפל ולשם כך לפנות למבוגר - למורה, ליועצת וכדומה. במצבים מסוג זה חובה לדאוג להפסקת הפגיעה, והשיח על סליחה אינו רלוונטי.

- יחידה 9 -

קנאה ותחרות

שעות הוראה: 3-4

מטרות

1. התלמידים יגדירו את רגש הקנאה ויבררו מתי הוא עולה ומדוע.
2. התלמידים יבחנו את הנזק העלול להיגרם מקנאה.
3. התלמידים ייחשפו לדרכים שונות להתמודדות עם קנאה: להפסיד בכבוד, לשמוח בחלקי, לפרגן.

מושגים ודמויות

- קנאה
- יוסף ואחיו
- "קנאת סופרים תרבה חוכמה"

הכנה מקדימה

- למדור 'חברים יוצרים' - יש להביא בריסטולים או דפים צבעוניים, צבעים, מַכְלָב או דבק.
- לפעילות העשרה - צפייה בסרטון בנושא העורבים - יש להביא אמצעים לצפייה.

מהלך היחידה

היחידה פותחת ב'טובים השניים' בזוג אחים המקנאים זה בזה. מתוך תיאור מקרה זה, הקרוב לעולמם, התלמידים יבחנו את מושג הקנאה. בהמשך, התלמידים ייפגשו עם סיפורם של אחי יוסף המקנאים באחיהם בשל היחס המועדף שקיבל מאביו יעקב. בפעילות 'מדרש תמונה' נענין בתמונה שצייר האמן נחום גוטמן שבה

מוצג יוסף המושלך לבור (כדאי להדגיש לתלמידים שנחום גוטמן הוא אמן בן-זמננו [שכבר נפטר], המאוחר בהרבה לזמן שבו נכתב הסיפור המקראי על יוסף ואחיו), ונבין את הנזק שעשויה הקנאה לגרום. התלמידים יעמיקו במקומו של רגש זה בחייהם האישיים תוך מפגש עם השיר "מדוע אני לא אחי הגדול" מאת רימונה דינור במדור 'נכיר שיר', וכן דרך הבעת דעתם האישית על מקרים מעוררי קנאה מחיי היום-יום של ילדים.

בחלקה השני של היחידה, התלמידים ייחשפו לכלים שונים שעשויים לעזור בהתמודדות בחיי היום-יום, שבהם אין לכולנו אותן תכונות ואותם אמצעים. דרך התמודדות אחת היא התמקדות של האדם במעלותיו במקום לנסות ולאמץ תכונות של אחרים שאין מתאימות לו בהכרח. במדור 'לומדים אגדה' ייפגשו התלמידים עם האגדה המספרת על העורב שמנסה לחקות את הליכתה היפה של היונה, ולאחר שנכשל, הוא אינו מצליח לחזור להליכתו הקודמת ונשאר 'קירח מכאן ומכאן'. התלמידים יתבקשו למצוא בעורב את מעלותיו הטובות, ומתוך כך להתבונן גם במעלותיהם שלהם.

דרך התמודדות נוספת מתמקדת בהפסד במשחק. במדור 'חברים משחקים' התלמידים ישחקו, ובאמצעות ריאיון שיקימו בזוגות לאחר המשחק, יבררו התלמידים את טיבן של תחושות המנצח והמפסיד. התלמידים יתבקשו לנסח משפטים משמחים או מפרגנים שניתן להשתמש בהם בעת הפסד.

לקראת סיום הלימוד, התלמידים יכירו צד חיובי של רגש הקנאה: באמצעות לימוד הביטוי "קנאת סופרים תרבה חוכמה" (מתוך תלמוד בבלי, בבא בתרא כ"א ע"א), התלמידים ילמדו שהקנאה יכולה לדרבן את האדם למיצוי עצמי של יכולותיו. בהובילה את האדם למיצוי כישורונותיו ולהגעה להישגים, היא "מרבח חוכמה" אצל האדם עצמו, וכשהוא מלמד מחוכמתו לאחרים - מתרבה החוכמה בעולם כולו.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ הרחבה לנושא "קנאת אחים" (עמ' 83):

תיאור קנאת האחים ביוסף ביחידה לתלמיד מתבסס על ידע שנרכש בשנות לימוד קודמות. עם זאת, מומלץ לחזור בקצרה על סיפור יוסף והאחים כדי לרענן את זיכרונם של התלמידים.. יוסף היה בנו הבכור של יעקב מאשתו האהובה רחל וקיבל יחס מועדף מאביו, כגון כתונת הפסים שניתנה רק לו. יחס זה גרם לקנאת האחים ביוסף. נוסף על כך יוסף חלם על אלומות שיבולים שמשתחוות לאלומה המרכזית (שהיא משל ליוסף עצמו) וכן על שמש, ירח ו-11 כוכבים (כמספר אחיו) שמשתחוים לו. החלומות תיארו את מעמדו המועדף של יוסף ואת חשיבותו, ויוסף בחר לספר עליהם לאחיו ולאביו. התנהגות זו של יוסף ליבתה את השנאה כלפיו בלב אחיו.

◀ מדרש תמונה - פרשנות (עמ' 84):

פעמים רבות, האמנות משמשת כפרשנות. באמנות (זו שאינה בהכרח ראליסטית) מתווסף המבע הסובייקטיבי של האמן. ניתן לראות באיור את הדגשת היחיד מול הרבים ואת הידיים כאיבר מרכזי המביע בקשה ועזרה. דמויות רבות ניצבות סביב הבור במעגל, תוך שידיהן מוחזקות לרוב מאחורי גבן כהימנעות מהושטת עזרה. הימנעות כזאת, לנוכח מצוקתו של האדם היחיד שבבור, עשויה להתפרש כשותפות של האנשים שמחוץ לבור במעשה

העוול.

גם הגבהים השונים שבהם ניצבות הדמויות, משרתים את תוכן המעשה: כעת, המבט של האחים, הנמצאים למעלה, מופנה אל יוסף, הנמצא בתחתית. מצב זה מנוגד למצב שהיה קודם לכן, אז יוסף התגאה בכתונת הפסים ובחלומותיו והתנשא על אחיו.

◀ הצעה לצפיה:

האינטליגנצייה של העורבים

בעקבות לימוד האגדה על העורב והיונה (עמ' 87) ניתן לצפות עם התלמידים בסרטון שעוסק באינטליגנצייה של העורבים. סרטון זה מאיר את הצדדים הטובים של העורב ומדגיש כי ראוי שכל אדם יאיר את הצדדים הטובים שבו.

◀ הכנת לוח כיתתי של חייכנים:

בהמשך לפעילות הכנת החייכנים (עמ' 91) ניתן להכין לוח כיתתי ועליו לתלות את החייכנים שהכינו הילדים ועליהם המשפטים המשמחים והמפרגנים ולעודד אותם להשתמש במשפטים כשעולה הצורך בכך.

◀ הרחבה לנושא: "קנאת סופרים תרבה חוכמה" (עמ' 92):

כחלק מהתייחסות לפן החיובי שבקנאה ובכוחה להיות גורם מדרבן, ניתן לשאול את התלמידים מתי הם מתאמצים יותר להצליח - כשהם לבדם או כשהם נתונים בתחרות עם אחרים. כן אפשר לשאול את התלמידים איזו מבין שתי הדרכים להתקדמות ולהצלחה שנלמדו ביחידה הם מעדיפים: איזו מהן משמחת יותר, ואיזו מהן מביאה לדעתם להצלחה יתרה. האם דרך הקנאה היא שמדרבנת אותנו להצליח יותר או דרך 'מכתב הנחת' שבה אנו מתרכזים בתכונות הטובות שבנו לשם צמיחה.

- יחידה 10 -

אמת ואמון

שעות הוראה: 3-4

מטרות

1. התלמידים יבחנו סוגים שונים של אי אמירת אמת והפרת אמון.
2. התלמידים יכירו בנזק האישי והחברתי שהפרת אמון עלולה לגרום.
3. התלמידים יבינו את חשיבותה של אמירת האמת ביחסים שבין אדם לחברו.

מושגים ודמויות

- אמון
- "מדבר שקר תרחק"

הכנה מקדימה

- לפעילות העשרה לסיכום היחידה - יש להביא בריסטול וטושים להכנת שלט לדלת הכיתה.

מהלך היחידה

היחידה פותחת ב'טובים השניים' בזוג חברים שאחד מהם הפר את אמונו של חברו. בהמשך לסיפור זה, התלמידים יכירו את הפסוק: "מדבר שקר תרחק" ויפגשו עם מקרים שונים של הפרת אמון בין חברים. מתוך עיון בשירו של יהודה אטלס "לספר סודות" במדור 'נכיר שיר' ומתוך עיון בהיגדים שונים, התלמידים יבחנו עד כמה התנהגות כנה בין חברים חשובה להם באופן אישי.

בחלקה השני של היחידה ייחשפו התלמידים לחשיבותה של אמירת אמת. התלמידים ינתחו מקרה העוסק בחבר

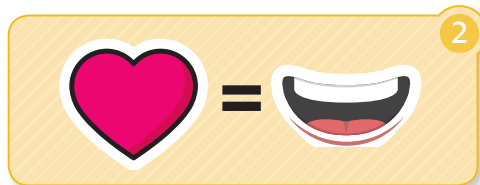
ששומר על ערך האמת והאמון וייפגשו עם סיפור סיני עממי "העציץ הריק". במסגרת הדיון במעלת החבר הנאמן, מוצעת לתלמידים פעילות יצירה (רשות): ציור מדליה לחבר נאמן. במדור 'חברים וחברות שואלים שאלות' ידונו התלמידים בדילמה הקשורה לאמירת אמת.

הצעות להרחבה ולהעשרה

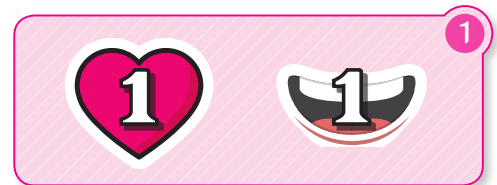
פתגמים מצוירים:

כהעשרה לדיון במקרים שונים של הפרת אמון בין חברים, ניתן ללמד באמצעות חידות ציורים את הפתגמים האלה:

"פיו ולבו שווים"

(משנה, תרומות ג, ח).

"אחד בפה ואחד בלב"

(תלמוד בבלי, פסחים ק"ג ע"ב)

פעילות לסיכום היחידה:

כסיכום לדיון במעלת אמירת האמת ובתכונות החבר הנאמן, ניתן להכין עם הילדים שלט: "כאן סומכים על חברים". את השלט נתלה על דלת הכיתה (מבפנים), ולצידו נתלה תקנון שבו יופיעו כללים של 'עשה' ולא 'תעשה' שיעלו הילדים בקשר לאמת ולאמון.

- יחידה 11 -

נתינה

שעות הוראה: 3-4

מטרות

1. התלמידים ילמדו על נתינה לאחר כערך שבונה חברה מתוקנת ונעימה.
2. התלמידים יכירו את מצוות הצדקה ואת המושג 'גמילות חסדים'.
3. התלמידים יפתחו רגישות לצורכי הזולת.

מושגים ודמויות

- משה מונטיפיורי | וראו גם **כאן**
- יהודית מונטיפיורי
- רבי יוסף כנפו
- צדקה
- גמילות חסדים

הכנה מקדימה

- לפעילות העשרה בעקבות 'טובים השניים' - יש להביא אמצעים להשמעת/להקרנת השיר "השר משה מונטיפיורי".
- למדור 'חברים משחקים' - יש להביא קוביית משחק לכל זוג או קבוצת תלמידים.
- לפעילות העשרה - משחק בעקבות הנושא "גמילות חסדים" - יש להכין פתקים משני סוגים כמתואר בסעיף "הצעות להרחבה ולהעשרה".

היחידה פותחת ב'טובים השניים' בהיכרות עם משה ויהודית מונטיפיורי. סר משה מונטיפיורי היה מנהיג של יהודי אנגליה במאה ה-19. הוא ואשתו יהודית תרמו מכספם ומזמנם לטובת היהודים בכל רחבי העולם. בפתח היחידה מוצג דו-שיח ביניהם בנושא הקמת השכונה הראשונה מחוץ לחומות העיר ירושלים, לרווחת תושבי העיר. בעקבות סיפור זה, יתוודעו התלמידים למצוות 'צדקה' באמצעות לימוד הפסוקים "כי יהיה בך אביון... פתוח תפתח את ידך לו". להרחבה, יקראו התלמידים את הסיפור על רבי יוסף כנפו, מרבני מרוקו החשובים במאה ה-19, ועל דרכו בנתינת צדקה. התלמידים יערכו היכרות עם גופים שונים העוסקים בנתינה לאחר (עמותת איל"ן וארגונים נוספים). להעשרת הלשון, התלמידים יכירו מילים נרדפות למילה 'עני'.

בחלקה השני, היחידה עוסקת ב'גמילות חסדים', כלומר: בעזרה לכל אדם הזקוק לה. התלמידים יכירו דוגמות שונות של גמילות חסד, ודרך פעילות יצירתית יבחנו את הדרך שבה הם עצמם יכולים לגמול חסד. באמצעות תיאור אירועים שעשויים להתרחש בחיי הכיתה לצד לימוד אגדה, התלמידים יבינו עד כמה חשוב לשים לב לצורכי הזולת. בתורה מסופר כיצד בת פרעה מצאה תיבה ביאור ובתוכה תינוק עברי. היא לא העלימה עין, אלא פעלה בגמילות חסד. היא בחרה להציל את משה ולגדל אותו בתוך ביתה ועשתה זאת בניגוד לצו מפורש של אביה - מלך מצרים. במדור 'לומדים אגדה' יפגשו התלמידים אגדה המתארת כיצד משה, שגדל בבית פרעה, בחר שלא להעלים עין מסבל אחיו המשועבדים אלא לראות הכול ולסייע להם. ניתן לראות במעשיו המשך למעשיה של בת פרעה.

לקראת סיום היחידה, במדור 'חברים משחקים', מוצע לוח המיועד למשחק בזוגות. התלמידים יתבקשו להתקדם במסלול תוך הגשת עזרה במשבצות המתאימות.

לאורך היחידה ישנו שימוש חוזר במוטיבים של דימויי הגוף העולים מהפסוקים שמובאים בפתח היחידה ומהאגדה הנלמדת: פתיחת היד והלב ועיניים פקוחות בשימת לב.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ השמעת שיר על משה מונטיפיורי:

כהרחבה ל'טובים השניים' שבפתח היחידה, ניתן להשמיע את **השיר על פעילותו של השר משה מונטיפיורי**.

את מילות השיר ניתן למצוא **כאן**.

◀ הרחבה בנושא הצדקה (עמ' 106):

ניתן לבקש מהתלמידים לשתף את הכיתה בניסיונם האישי: האם פגשו פעם באדם עני המבקש צדקה או

נתנו בעצמם צדקה? אפשר להפנות את התלמידים לחפש מידע באינטרנט על ארגוני צדקה שפועלים באזור מגוריהם.

◀ הרחבה בנושא "עוסקים בנתינה" (עמ' 108):

לאחר ההיכרות עם הדרכים השונות בהן ניתן לתרום לעמותת איל"ן, נבקש מהתלמידים להכין תעודת הוקרה לאחד מהאנשים שמתנדבים באגודה או תורמים לה. מומלץ להסביר לילדים מהי תעודת הוקרה ולציין בפניהם שצריכות להופיע בה מילים המתארות בקצרה את פועלו של המתנדב ומילות הערכה לעשייה זו. דוגמה לתעודה ניתן למצוא כאן.

◀ הרחבה למורה - הסבר לאגדה הנלמדת על משה היוצא אל אחיו "וירא בסבלותם" (עמ' 111):

על פי פשט הפסוק, המילה "בסבלותם" היא כנראה מילה נרדפת לעבודת כפייה פיזית ואינה משמשת במשמעות של סבל נפשי. עם זאת, נראה שבמדרש ובפרשנות ימי הביניים נטו להדגיש את הפן הנפשי הקשור בקושי השעבוד דווקא. מובן שיש קשר בין השניים.

◀ משחק בעקבות הנושא "גמילות חסדים":

במהלך הלימוד בנושא גמילות חסדים ניתן לשלב את המשחק הזה: מחלקים את הכיתה לשתיים או שלוש קבוצות, וכל קבוצה משחקת בנפרד. המורה יכין מראש פתקים משני סוגים ובשני צבעים: פתקים בצבע אחד יהיו פתקים שכותרתם "אשמח לעזרה", ותחת הכותרת ייכתב תחום שילד עשוי להזדקק לעזרה בו; פתקים בצבע אחר יהיו פתקים שכותרתם "אני יכול לעזור", ותחת הכותרת יוצג בכתב או בציור משהו שילד יכול לעזור בו לילד אחר. המורה יניח את כל הפתקים בכלי. כל ילד יוציא שני פתקים, אחד מכל צבע. הילדים יסתובבו בכיתה וינסו למצוא את הילד שהם יכולים לעזור לו. כשימצאו אותו, ימסרו לו את הפתק. בזמן המסירה לוחצים ידיים. בסיום המשחק לכל ילד אמורים להיות שני פתקים בשני הצבעים, אך כעת הפתקים משלימים זה את זה: החסר ("אשמח לעזרה") והמענה המתאים לו ("אני יכול לעזור").

דוגמות לזוגות פתקים: אני עצוב - חיוך; קשה לי לסחוב - ידיים שריריות; קר לי - סוודר; אף אחד לא מקשיב לי - אוזן קשבת; אני צמא - בקבוק מים; שכחתי את ה'רב-קו' / כסף לאוטובוס ואין לי איך להגיע הביתה - אני אשלם בשבילך; שכחתי את הקלמר - עיפרון וכדומה.

שימו לב: יש להכין זוג פתקים שונה לכל ילד, בהתאם למספר הילדים המשחקים בכל קבוצה.

◀ התנדבות:

לסיכום הנושא הנלמד, מומלץ לארגן התנדבות כיתתית, לדוגמה: להכין בכיתה שקיות ממתקים ולצרף אליהם כרטיסי ברכה, ובעזרת אחד ההורים, לשמח ילדים המאושפזים בבית חולים, או להכין כרטיסי ברכה לחלוקה לקשישים בבית אבות וכדומה.

- יחידה 12 -

אחריות

שעות הוראה: 3-4

מטרות

1. התלמידים יבינו מהי התנהגות אחראית.
2. התלמידים יבינו את המושג אחריות כלפי הכלל.

מושגים ודמויות

- "כל ישראל ערבים זה לזה"
- ערבות הדדית

הכנה מקדימה

- למדור 'מקשיבים לאגדה' - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.
- לפעילות העשרה - צפייה בסרטונים "הקודח בספינה" ו"או"מסקל האבנים" ולהקרנת מילות השיר "דברים שמתחשק לי לפעמים לעשות"
- מאת יהודה אטלס - יש להביא אמצעים לצפייה.
- למשימת אתגר - יש להביא דפים צבעוניים או חוטים בצבעים שונים להכנת 'צמידי אחריות'.

מהלך היחידה

היחידה פותחת ב'טובים השניים' בזוג חברים שלומדים יחד בכיתה ונדרשים לגלות אחריות במסגרת תפקידיהם בוועדות הכיתה השונות. בהמשך לסיפור זה, התלמידים ילמדו מהי התנהגות אחראית בחייהם האישיים, ומהי השפעתה של התנהגות אחראית על האחר: בין במילוי תפקידים כראוי ובין בנזק שעלול להיגרם לאחר בעקבות

התנהגות שאינה כזו. במדור 'מקשיבים לאגדה' התלמידים ילמדו אגדת חז"ל הכתובה כמשל, העוסקת בהתנהגות חסרת אחריות המזיקה לכלל. המשל מספר על אדם שקודח ברצפת חדרו בספינה ומסכן את עצמו ואת יתר הנוסעים בה. התלמידים יעבדו את המשל באמצעות מענה על שאלות והצגה.

בחלקה השני של היחידה התלמידים ייפגשו עם המושג 'ערבות הדדית' וילמדו על הביטוי "כל ישראל ערבים זה לזה". לשם הפנמת המושג והמחשתו, יוצגו לפני התלמידים ארבע כתבות שכל אחת מהן מתארת תחום אחד שבו אנשים קיבלו עליהם אחריות ועשו מעשה לטובת הכלל והסביבה. לסיום, מוצעת לתלמידים אפשרות לבחור תחום שבו הם יכולים לקבל על עצמם אחריות ביחס לכלל לצד פעילות יצירתית של הכנת 'צמידי אחריות'.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ הרחבה למורה - הסבר לביטוי "כל ישראל ערבים זה לזה":

הביטוי מופיע במקורות (בתלמוד בבלי, סנהדרין כז ע"ב ובמקומות נוספים) בנוסח זה: "כל ישראל ערבים זה לזה", ופירושו שכל אחד נושא באחריות לקיום המצוות של זולתו, ואדם אחד עלול אף להיענש בידי שמיים בגלל חטאי חברו. כיום הביטוי השתרש במשמעות שונה, והוא משמש לביטוי סולידריות שקיימת או שצריכה להתקיים בקרב העם.

◀ הרחבה לפעילות הכתבות (עמ' 121-122):

התלמידים מתבקשים לבחור כתבה אחת מבין הארבע שעוסקות באחריות לכלל ולהעלות שאלות לריאיון עם הפעילים המתוארים בכתבה. מומלץ לפתח דיון בנושא במליאת הכיתה, כדי שהתלמידים יתוודעו לכל הכתבות.

הקישורים לכתבות השונות:

משלחת סיוע בנפאל: אבירם זינו, נועם אמיר, קארין רוזקובסקי. פורסם: 26.4.2015

אמץ חייל: אירית מרק. פורסם: 26.11.2009

חבר חולה: ישראל מושקוביץ. פורסם: 13.6.2012

נקיון חופים: ציפי קפל. פורסם: 03.03.10

◀ הצעות למשימת אחריות כיתתית:

- 1 הכינו עיתון כיתתי - חלקו את הילדים לקבוצות, וכל אחת תקבל עליה משימה: כתבות אקטואליה, כתבות ריאיון סביב נושא מוגדר, מדור בדיחות, מדור קומיקס, מדור ספורט, מדור בישול, עיצוב העיתון וכו'.
- 2 הביאו עציץ לכיתה וקבעו תורנות השקיה.
- 3 ארגנו ארוחה כיתתית שכדי להכינה כל אחד יהיה אחראי לדאוג לאחד המצרכים.

לאחר ביצוע המשימה מומלץ לערוך עם התלמידים שיחה רפלקטיבית: האם היינו אחראים? האם הצלחנו לעמוד בהתחייבות שקיבלנו על עצמנו למען כלל הכיתה? האם ובמה צריך להשתפר ולגלות אחריות רבה יותר. כדאי גם להעניק תעודת הצטיינות כיתתית על גילוי האחריות.

◀ הרחבה לפעילות יצירת "צמידי אחריות" (עמ' 122):

את פעילות יצירת הצמידים המוצעת בסיום היחידה, אפשר לעשות כפעילות כיתתית: ניתן לשזור צמידים מחוטי צמר/רקמה, לקבוע צבע לצמידים על פי תחומי האחריות השונים, ואף להכין יומן מעקב שבו יכתבו התלמידים מדי יום במשך שבוע מה עשו בנושא.

◀ סרטוני הנפשה לצפייה:

סרטון הנפשה 1 - "הקודח בספינה"

ניתן לצפות בסרטון אחרי לימוד האגדה בעמ' 117-118, או כסיכום שיעור לפני שאלות רב-ברירה. אגדה זו היא משל לאדם שעושה מעשה חסר התחשבות וחסר אחריות, ובמעשהו פוגע גם בעצמו וגם באנשים סביבו.

הצעות לפעילות בעקבות הסרטון:

מהו הנמשל הנוגע לכיתה שלנו?

- א. דמיינו שהכיתה היא ספינה המפליגה בלב ים (תוכלו לקשט את חלונות הכיתה בגלים כחולים מבריסטול או מצלופן כחול, וכן בציורי אוניות ודגים - הנשקפים, כביכול, מבעד לחלונות הספינה שלכם).
- ב. חשבו יחד ומצאו דוגמות שבהן חבר מהכיתה עושה מעשה חסר אחריות אשר פוגע (או עלול לפגוע) בו עצמו וגם בשאר חברי הכיתה.
כתבו את הדוגמות על הלוח תחת הכותרת "הקודח בספינה". דוגמות אפשריות:
 - תלמיד זורק שקית על רצפת הכיתה במקום לפח - הוא גורם לו עצמו ללמוד בסביבה מלוכלכת וגם פוגע בשאר חברי הכיתה הנאלצים גם הם ללמוד בסביבה מלוכלכת.
 - תלמיד מפריע בזמן שיעור - הוא פוגע בלימודיו שלו וגם בלמידה של כלל חברי הכיתה.
- ג. על סמך הדוגמות שכתבתם, נסחו יחד "הצהרת אחריות כיתתית", שבה כל אחד מהתלמידים מתחייב לשמור על ניקיון הכיתה, לא להפריע בשיעור וכו', וזאת כדי שלא לפגוע בעצמו ובחבריו לכיתה. התחייבות זו תסייע ל"ספינה הכיתתית" שלכם להפליג ולהתקדם בצורה הטובה ביותר. כתבו את "הצהרת האחריות הכיתתית" על בריסטול מקושט, ותלו אותו בכיתה. כל תלמיד

יחתום את שמו בתחתית הבריסטול - כאות להתחייבותו (ראו דוגמה **בנספח 1**).

ד. חשבו יחד כיצד ניתן להעיר בדרך מנומסת ומכובדת לחבר בכיתה ששכח את התחייבותו. האם אתם מסכימים שחברי הכיתה יעירו בנימוס זה לזה, ויזכירו זה לזה את האחריות כלפי הכיתה שכולם התחייבו אליה?

ה. בעקבות הסרטון אפשר לבקש מהילדים להציע דוגמות נוספות לדברים שאנו עושים לפעמים ללא התחשבות באחרים או להרחיב בהקראת השיר של יהודה אטלס: "דברים שמתחשק לי לעשות" (**בנספח 2**).

סרטון הנפשה 2 - "מסקל האבנים"

ניתן לצפות בסרטון כפעילות העשרה בסוף היחידה.

אגדה זו מתייחסת לשאלת **האחריות כלפי המרחב הציבורי**.

א. בעקבות הצפייה בסרטון, ניתן לשאול את התלמידים:

- 1 למי שייך השביל?
- 2 האיש שסיקל את האבנים, השליך אותן לשביל שנמצא בשטח ציבורי. מדוע לדעתכם הוא השליך אותן לשם דווקא?
- 3 בסוף האגדה נתקל האיש באבנים שהוא עצמו זרק בעבר לשביל - ונפל. מה הוא צריך ללמוד מהמקרה הזה?

ב. לעיבוד הנמשל ניתן להציג לתלמידים את השאלות האלה:

- למי שייכת הכיתה?
- למי שייכים מסדרונות ביה"ס?
- למי שייכות מדרגות הבניין שבו אתם גרים?
- למי שייכים הרחוב, הגינה, השכונה?

נמקו את תשובותיכם.

תוכלו להציע לתלמידים כמה תשובות: לכולם / לשום אדם / לכל מי שנמצא במקום ומשתמש בהם.

רצוי לשמוע כמה מתשובות התלמידים ולגלות אם יש מגוון של דעות הנוגעות לשאלות אלו, ובמידת האפשר לפתח דיון קצר.

ג. הצעה להצהרה לכתיבה על הלוח:

**המרחב הציבורי הוא גם שלי,
לא שלי באופן פרטי, אלא של כולנו.
אני חלק מהכלל,
ולכן לטובת הכלל באחריות אפעל:**

ניתן לבקש מהתלמידים להציע דוגמות להמשך הקטע הנ"ל, כגון:

"לא אשליך עטיפות ולכלוכים במדרגות הבניין שבו אני גר."
"אם אראה ברחוב מכשול כלשהו שעלולים להיתקל בו וליפול (אבן גדולה או ענף) - אדזיז אותו הצידה."
"אפעל לקשט את מסדרונות ביה"ס."

ד. ניתן לבקש מכל תלמיד לבחור דוגמה אחת מבין הדוגמות שהוצעו, שלגביה הוא מתחייב לנהוג באחריות לטובת הכלל במרחב הציבורי.

◀ נספח 1: דוגמה ל"הצהרת אחריות כיתתית":

הצהרת אחריות כיתתית

אנחנו, כל תלמידי כיתה,
מתחייבים לקבל על עצמנו אחריות בדברים האלה,
כדי שלא לפגוע בעצמנו ובחברי הכיתה:

- לשמור על ניקיון הכיתה שלנו (לזרוק אשפה לפח בלבד)
- לאפשר למידה בכיתה מבלי להפריע למהלך השיעור

-
-

יחד נעשה ככל יכולתנו לנהוג באחריות ולפעול לטובת הכיתה שלנו!

על החתום: (חתימות התלמידים)

◀ **נספח 2: "דברים שמתחשק לי לפעמים לעשות",** מתוך הספר "הילד הזה הוא אני" מאת יהודה אטלס, עמ' 15:

דברים שמתחשק לי לפעמים לעשות:
לאכול רק חצי תפוח ות'חצי השני לזרק,
לשתות ישר מהבקבוק אפילו שייכנס בו רק
לצאת לרחוב לשחק בדיסק פשהאכל מוכן,
להתנדנד בכסא על יד השלחן,
לנגב בשרוול את האף מנזלת,
לקחת מקדחה ולקדים בדלת,
לשחק פדורגל בתוך הבית,
לזרק מהחלון גרעינים של זית,
לפתח תרדיו חזק בזמן המנוחה,
לא לרחץ ת'ידים לפני כל ארוחה,
מעצים של שכנים גיבות לסחב,
להביא הביתה כלבים מהרחוב,
ללכת לבד לקנות בחנויות,
לבזבז קסף על סתם שטויות,
לקחת צבעים ולקשקש על הקיר
ולהגיד שלום לאיש שאני לא מכיר.
לפעמים מתחשק לי ואני סתם רוצה,
ולפעמים מתחשק לי -
ואני עושה.

- יחידה 13 -

מנהיגות

שעות הוראה: 3-4

מטרות

1. התלמידים יבינו את המושג 'מנהיגות', וידונו בתכונות המנהיג תוך התמקדות בתכונות הדאגה לאחר.
2. התלמידים ייחשפו לדמויות של מנהיגים מתחומים שונים.
3. התלמידים יבחנו את תפקיד המנהיג בחיי היום-יום בכיתה ובבית.

מושגים ודמויות

- אחשוורוש המלך
- אסתר המלכה
- משה רבנו
- ד"ר מרטין לותר קינג
- מנהיגות

הכנה מקדימה

- למדור 'מקשיבים לאגדה' - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.
- למדור 'חברים יוצרים' - יש להביא 3 בריסטולים, טושים/צבעים ופלטלינה.
- לפעילות העשרה - צפייה בסרטון "משה והגדי" - יש להביא אמצעים לצפייה.
- לפעילות העשרה - הסיפור על "המלך צב צב" - יש להביא אמצעים להשמעת הסיפור.

היחידה פותחת ב'טובים השניים' בהצגת דמויותיהם של אחשוורוש המלך ואסתר המלכה כמאפיינות דפוסי הנהגה שונים. בעקבות ההיכרות עמן, יעסקו התלמידים בדמות המנהיג כטיפוס אחראי ומוביל, באמצעות השוואת המנהיגות לתפקיד הנהג במכונית. מתוך כך יכירו התלמידים סוגים שונים של מנהיגים בחברה (למשל: מורה כמנהיג כיתה ומפקד כמנהיג צבאי). התלמידים יעמיקו בבחינת התכונות הנדרשות למנהיג באמצעות חשיפה לדפוסי מנהיגות שליליים וחיוניים בחיי הכיתה. בהמשך היחידה יושם דגש מיוחד בדאגה לאחר כתפקיד מרכזי של המנהיג. במדור 'מקשיבים לאגדה' ילמדו התלמידים את האגדה "משה והגדי". האגדה מספרת על משה רבנו שדאג לגדי שברח מן העדר ונהג בחמלה כלפיו, ובזכות מעשה זה נבחר להנהיג את עם ישראל. בעקבות האגדה, מוצעות לתלמידים במדור 'חברים יוצרים' פעילויות יצירה מגוונות לעיבוד הסיפור. תפקיד הדאגה לאחר של המנהיג יודגם באמצעות דמויות נוספות של מנהיגים, המוכרות לתלמידים מחיינו כיום, וכן באמצעות משחק של 'מוביל ומובל' המוצע בספר לתלמיד. בנוסף, התלמידים ילמדו על דמותו של ד"ר מרטין לותר קינג ויכירו את שאיפותיו ודרכי פעולתו כמנהיג.

לקראת סיום, התלמידים יגעו בחוויית מנהיגות באופן אישי. לשם כך ייפגשו עם השיר "לו הייתי מלך" ויתבקשו לבחון איזו משימה היו מקבלים על עצמם לו היו מנהיגים.

◀ הרחבה למורה:

דמותו של אחשוורוש מוצגת בקצרה בספר לתלמיד בהמשך לקו שבו הוא מוצג במגילת אסתר ולאופן שבו הוא מתואר במדרשים. אחשוורוש ניצל את מלכותו לעריכת משתאות ראוות, כינס אליו את כל בתולות הממלכה ואף הסכים לעצה של המן להשמיד עם שלם. לפיכך ניתן לתייג אותו כמנהיג שלילי בתכונותיו הטבעיות. עם זאת, חז"ל נחלקו ביניהם אם היה מלך חכם או טיפש (תלמוד בבלי, מגילה יב ע"א). בפתח היחידה בחרנו להתייחס לפן הראוותני הבולט שהיה במלכות אחשוורוש ולהציג אותו כאנטי-תזה לאסתר ש"לא ביקשה דבר" וסיכנה את חייה כדי להציל את עמה ופעלה באומץ לב ובכוח מנהיגותה.

◀ הרחבה לפעילות "נהג-מנהיג" (עמ' 125):

ניתן לבקש מהתלמידים לגלות אילו מילים חשובות מופיעות גם בהסבר על נהג המכונית וגם בהסבר על המנהיג. התשובה: מוביל, מחליט, אנשים, דרך, אחריות.

◀ הרחבה לפעילות "סל התכונות" (עמ' 126):

ניתן להסב את תשומת לב התלמידים שבד"כ יש תכונות שמשותפות לכל/לרוב המנהיגים, ויש תכונות שייחודיות למנהיג מסוג מסוים. למשל: חוש הומור יכול להיחשב לתכונה רצויה אצל מדריכי תנועות נוער, אך לא בהכרח אצל הרמטכ"ל; כושר ספורטיבי הוא תכונה חשובה לקפטן נבחרת כדורסל, אך לא לשאר סוגי המנהיגים.

◀ משימת "מוביל-מובל" (עמ' 132):

משימה זו ניתנת לביצוע בשתי דרכים:

- א. בוחרים 2-3 זוגות שיבצעו את המשימה ושאר תלמידי הכיתה יצפו בהתנהלותם. החלק השני של המשימה יתנהל כריאיון, שבו בני הזוג יענו בקול על השאלות וישתפו את שאר הכיתה בהתנסותם.
- ב. אם יש אפשרות, רצוי שכלל תלמידי הכיתה יתחלקו לזוגות ויתנסו בעצמם במשימה (בתוך הכיתה או בחצר). החלק השני של המשימה יתנהל כשיחה של בני כל זוג זה עם זה.

◀ סיפור להשמעה בעקבות האגדה "משה והגדי" (עמ' 128-129):

ניתן להשמיע בכיתה את הסיפור **"המלך צב צב"** (מומלץ לעצור בדקה 4:58) ולהשוות בין המלך הצב שעומד על גב נתיניו לבין משה שנוטל את הגדי על כתפיו.

◀ הצעה לפעילות בעקבות השיר "לו הייתי מלך" (עמ' 134):

ניתן לשאול את התלמידים אם ירצו להיות מנהיגים בכיתה, לבקש מהם לכתוב על פתק דבר אחד שהיו רוצים לשנות בכיתה לטובת כלל התלמידים ולציין כיצד יוכלו לפעול לטובת העניין. לאחר מכן, יש לאסוף את הצעותיהם של התלמידים שיהיו מעוניינים בכך, להציג לפני הכיתה, לבחור יחד 2-3 שינויים רצויים (הן לדעת התלמידים הן לדעת המורה) הניתנים ליישום ולנסות לקדם אותם בהובלת תלמידים. יש לשים לב שהדבר דורש הנחיה והכוונה מצד המורה - עזרה למנהיג לפעול ולחלק תפקידים וכדומה.

◀ סרטון הנפשה לצפייה:

משה והגדי

מומלץ לצפות לאחר לימוד האגדה בספר.

הערה: במדרש המקורי משה **אינו כועס** בליבו על הגדי, אך בסרטון מיוחסת למשה תחושה של כעס כלפי הגדי בשעה שהוא רץ אחריו.

הצעות לפעילות בעקבות הצפייה:

מומלץ לעצור את הצפייה בסרטון לאחר 30 שניות ולהגדיר על הלוח עם התלמידים את סיפור המסגרת:

בכיתה מתקיימות בחירות לראשות ועדת קישוט.
נגה - יודעת לצייר יפה מאוד, אך צחקה על חבר מהכיתה שהוא 'יוצא מהקווים'.
שירה - ציירת מוכשרת פחות, אך עוזרת לכל החברים.
המשיכו לצפות בסרטון עד סופו.
א. לאחר סיום הצפייה, שאלו את התלמידים:
מי מהבנות, נגה או שירה, דומה יותר למשה רבנו? במה?
ב. תוכלו לערוך הצבעה בכיתה - במי הייתם בוחרים לראשות ועדת קישוט?

- יחידה 14 -

ספר האגדה

שעות הוראה: 2-1

מטרות

1. התלמידים יכירו את ספר האגדה ויבינו את חשיבותו להנגשת אגדות חז"ל לרבים.
2. התלמידים יתנסו במיומנות של התאמה ומיון של אגדות לפרקי נושא.
3. התלמידים ידונו ברלוונטיות של אגדות חז"ל לימינו.

מושגים ודמויות

- חיים נחמן ביאליק | וראו גם כאן
- יהושע רבניצקי
- ספר האגדה

הכנה מקדימה

- למעוניינים: צילום של תוכן העניינים של "ספר האגדה" או אמצעים להקרין אותו לפני התלמידים.
- לפעילות ההעשרה: יש צורך בחדר מחשבים ובצילום כרטיסי תעודות זהות לאגדות.

מהלך היחידה

היחידה פותחת ב'טובים השניים' בהצגת דמויותיהם של ביאליק, סופר ומשורר, ורבניצקי, עיתונאי וסופר. מתוך עניין משותף רתמו שניהם את כישורי הכתיבה שלהם למיזם איסוף אגדות חז"ל ולעיבודן לשפה ברורה ומובנת.

הם ערכו את האגדות שאספו על פי נושאים בספר שנקרא "ספר האגדה". במדור 'לומדים אגדה' התלמידים יתנסו בסיווג שלוש אגדות על פי הנושאים שהן עוסקות בהם ויתבקשו להחליט מהו המסר העולה מכל אחת מהן. האגדה הראשונה עוסקת בתפיסת יום השבת כאוצר שנתן אלוהים במתנה לעם ישראל, והשתיים האחרות עוסקות ביחסים שבין אדם לחברו. לקראת סיום, יתבקשו התלמידים לחוות את דעתם על הרלוונטיות של אגדות חז"ל לימינו בתגובה לדילמה שעולה במדור 'חברים וחברות שואלים שאלות'.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ הצגת המגוון הרחב של אגדות חז"ל:

כדי לעמוד על העושר הרב של האגדות שנאספו ב"ספר האגדה", כדאי לחלק לתלמידים את דף תוכן העניינים של הספר (נספח 1) או להקרינו לפנייהם. התלמידים יוכלו להתרשם ממספרן העצום של האגדות. ניתן גם לבקש מהם לאתר בין הנושאים השונים נושא אחד שמסקרן אותם.

◀ הרחבה למורה על ביאליק ו"ספר האגדה":

חיים נחמן ביאליק (1873-1934) היה המשורר הלאומי, שיצירתו עמדה בסימן התחייה הלאומית והתרבותית של עם ישראל. ביאליק תרם לצמיחתה של תרבות עברית חילונית בארץ ישראל, שמשלבת יצירה חדשה עם אוצרות התרבות הישנים של עם ישראל. כחלק ממגמתו זו, ייסד ביאליק את 'עונג שבת': מפגשים שכללו הרצאות במגוון נושאים הקשורים ליהדות ולארץ ישראל: תנ"ך ופרשנות המקרא, אגדה וספרות, ארכאולוגיה, היסטוריה ועוד, לצד שירת שירי שבת, פיוטים מימי הביניים וכן שירים מודרניים מאותם ימים. הוא גם סייע להקמת התיאטרון העברי, האופרה, מוזאון תל אביב ועוד. בעבודה המשותפת, שלו ושל רבניצקי, בעריכת "ספר האגדה", ביקש ביאליק "להשיב את האגדה העברית לעם העברי" מתוך ההבנה שהיא חלק ש"עובר ומתנחל כ'נכסי צאן ברזל' מדור לדור ומאבות לבנים" (מתוך ההקדמה ל"ספר האגדה").

◀ הרחבה למורה על "ספר האגדה" בימינו:

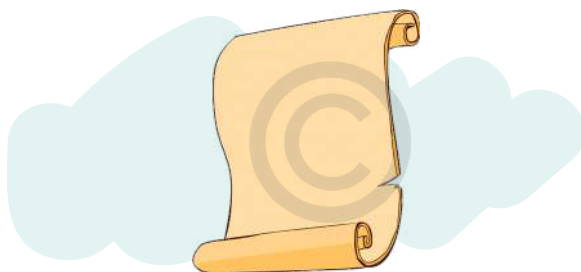
מאז הודפס לראשונה, זכה "ספר האגדה" לפופולריות גדולה והודפס במהדורות רבות. לאחרונה יצא הספר בעיבוד מחודש המתאים לעברית בת ימינו על ידי פרופ' אביגדור שנאן, שאף הרחיב את הפירוש הקצר של ביאליק ורבניצקי לאגדות. לפני שנים אחדות הוקם אתר הנקרא "ספר האגדה - אוצר אגדות חז"ל ברשת" (מיסודם של "בית אבי חי" ועמותת "סנונית"). באתר מובאות האגדות כלשונן ב"ספר האגדה", ולצד כל אחת הערות וקישוריות לאגדה המקורית כפי שהיא מופיעה בספרות חז"ל. באתר נמצא גם "ספר האגדה לילדים", שבו מרוכזות אגדות המותאמות לגיל הרך ולתלמידי הכיתות הנמוכות, ולצידן הערות והפניות לאתרים נוספים. ניתן לחפש אגדות סביב נושא, דמות או מילת מפתח. חלק מהאגדות ניתנות גם להשמעה.

פעילות סיכום לנושא אגדות חז"ל

כפעילות סיכום לנושא אגדות חז"ל, ניתן לבקש מהילדים להיכנס **לאתר "ספר האגדה לילדים"** ולהתרשם ממנו. כדאי להפנות את תשומת לב הילדים למפתח הנושאים המצויר שנמצא בצד ימין של המסך ולעובדה שבראש הדף מצוין שבמאגר מצויים 106 סיפורים לילדים בלבד, ואילו באתר "אוצר האגדה" או ב"ספר האגדה" עצמו ישנם סיפורים רבים בהרבה.

לאחר התרשמות ראשונית, התלמידים יתחלקו לקבוצות של 2-4 תלמידים. כל קבוצה תבחר אגדה אחת מהאתר או מאלו שנלמדו במהלך השנה, תכין עבודה 'תעודת זהות' (**נספח 2**), תעבד אותה להצגה ותעלה אותה לפני הכיתה.

אפשרות נוספת - לערוך ערב הורים ותלמידים לסיום השנה שבו יציגו התלמידים את 'תעודות הזהות' בתערוכה ויפיעו בהצגות לפני ההורים.

◀ **נספח 1: צילום עמוד התוכן של ספר האגדה (בעמוד הבא)**

◀ **נספח 2: 'תעודת זהות' לאגדת חז"ל (בעמוד שלאחריו - 78)**

חלק חמישי

872	פַּעַס	ח. קפג-רד
874	עֲנֹה וְגֹאֵה	ט. רה-רג
	בִּשְׁת פָּנִים וְעֻזֹת	י. רנד-רסו
880	פָּנִים	
	שְׁמֻחָה וְעֻצְבוֹת,	יא. רסז-רצט
881	שְׁחֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ	
885	קִבְּלַת יְסוּרִים	יב. ש-שמה
890	מִדּוֹת טוֹבוֹת וְרָעוֹת	יג. שמו-שסז

פרק ה צבור ומדינה וצרכיהם

893	יְחִיד וְצִבּוֹר	א. א-ו
	הַעֲמִלִים עִם הַצִּבּוֹר	ב. ז-יב
893	וּמִצְוֵי הַרְבֵּים	
894	פְּרָנָס עַל הַצִּבּוֹר	ג. יג-פ
903	מֶלֶךְ	ד. פא-קכז
908	דִּין וְדִינִים	ה. קכח-קע
	מִקְח שְׂחָד וּמִשְׁוֹא	ו. קעא-קצח
914	פָּנִים	
	פְּשָׁרָה וְלִפְנֵים מְשׁוֹרֶת	ז. קצט-רו
918	הַדִּין	
	בְּתֵי דִינִים וְסֻדָּר	ח. רו-רלו
919	הַדִּין	
925	עָרֵי מִקְלָט	ט. רלז-רמה
926	לְתַקְנַת הַרְבֵּים	י. רמו-רסה
	צֶרֶת רַבִּים וְתַעֲנִית	יא. רסו-שיד
929	צִבּוֹר	
938	מִלְחָמָה	יב. שטו-שכט

798	חֶבֶר	ד. טו-פה
	מִדּוֹת וְדֶרֶךְ אֶרֶץ שְׁבִין	ה. פו-קכו
800	אָדָם לְחֶבְרוֹ	
	גִּיבָה, גִּזְלָה וְשִׁפְכּוֹת	ו. קכז-קסט
804	דָּמִים	
809	אוֹנָאָה וּגְנֻבַת דַּעַת	ז. קע-קפט
813	הַשְׁבֵּת אֲבָדָה	ח. קצ-ר
815	פּוֹעֲלִים וְעֹבְדִים	ט. רא-רלא
819	רַחֲמִים עַל הַבְּרִיּוֹת	י. רלב-רמז
820	צִדְקָה	יא. רמח-רצא
829	דֶּרֶךְ צִדְקָה	יב. רצב-שכב
833	גִּבְעֵי צִדְקָה	יג. שכג-שלב
	גְּדוֹל יְתוּמִים וּפְדִיּוֹן	יד. שלג-שמד
834	שְׁבוּיִים	
836	גְּמִילוּת חֶסֶדִים	טו. שמה-שס
839	הַכְּנָסַת אוֹרְחִים	טז. שסא-שפב
842	פְּקוּדֵי נֶפֶשׁ וְהַצִּלָּתָהּ	יז. שפג-שצה
844	בְּקוֹר חוֹלִים	יח. שצו-תג
	קְבוּרַת מֵתִים וְנַחֲוִים	יט. תד-תמג
845	אֲבָלִים	

פרק ד מדות ודעות

852	שְׁלוֹם וּמִחְלָקָת	א. א-כב
	הַכְרָעָה לְכָף זְכוּת	ב. כג-לא
855	וּחֻשָּׁד	
	תּוֹכָחָה, חֲנֻפָּה	ג. לב-סא
856	וּצְבִיעוֹת	
859	לְשׁוֹן הָרַע וְגִלּוֹי סוֹד	ד. טב-קו
	אֲמַת וְשִׁקָּר, נְדָרִים	ה. קז-קמח
865	וּשְׁבוּעוֹת	
868	לְשׁוֹן נִקְיָה וְנִבּוּל פֶּה	ו. קמט-קסא
870	שְׁתִּיקָה וְדַבּוּר	ז. קסב-קפב

פרק א אדם וצרכיו

707	אָדָם בְּלִדְתּוֹ, בְּזִקְנָתוֹ	א. א-פט
	וּבְמִיתָתוֹ	
719	נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם	ב. צ-צד
720	הַנָּאֵת הָאָדָם	ג. צה-קיג
722	אֲכִילָה וְשִׁתְיָה	ד. קיד-קנ
727	דֶּרֶךְ אֶרֶץ בְּסֻעָה	ה. קנא-קעא
730	בְּגָדֵיו שֶׁל אָדָם	ו. קעב-קפב
730	רְחִיצָה וְסִיקָה	ז. קפג-קצח
732	רְפוּאָת הַגּוֹף	ח. קצט-ריד
733	שְׁמִירַת הַגּוֹף	ט. רטו-רעט
	מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם,	י. רפ-שמו
740	עֲנִיּוֹת וְעֲשִׁירוֹת	
746	יְגִיעַ כְּפִים	יא. שמז-שפד
	עֲבוֹדַת אֲדָמָה	יב. שפה-תלד
752	וּמִשְׁאֵל וּמִתָּן	

פרק ב ביתו של אדם

758	נִשְׁוֹאִים	א. א-קז
771	טִיבָה שֶׁל אִשָּׁה	ב. קח-קנח
775	דְּבָרִים שְׁבִינֵי לְבִינָה	ג. קנט-קצד
780	בָּנִים וְגְדוּל בָּנִים	ד. קצה-רסד
788	כְּבוֹד אָב וְאָם	ה. רסה-רצ

פרק ג בין אדם לחברו

792	דֶּרֶךְ יִשְׁרָה וְשֵׁם טוֹב	א. א-יז
793	כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת	ב. יח-מז
	אַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת	ג. מח-סה
797	וְשִׁנְאַת הַבְּרִיּוֹת	

1. שם האגדה:

2. האגדה היא:

ספור מחיי חכמים / משל / פתגם / הרחבה לספרי התורה

3. דמויות:

4. מקום התרחשות הספור (אם ידוע):

5. תקציר העלילה:

6. האגדה מלמדת אותי ש...

7. צירו או מצאו
במאגרי מידע
תמונה המתאימה
לדעתכם לאגדה זו.

סיכום השער "מפתחות לחברות"

בעמוד 142 בספר לתלמיד נאספו פתגמים חשובים מארון הספרים היהודי שאותם למדו התלמידים בחלק זה של השנה.

➤ הצעות לפעילות בעקבות הפתגמים:

- 1 לימוד: שינון הפתגמים ומשמעותם.
- 2 פעילות: כל זוג תלמידים יקבל פתגם ויכתוב אותו בשני חלקים על שני פתקים שונים. נערבב את כל הפתקים ונחלק בכיתה. כל תלמיד יקבל פתק ובו חצי פתגם, ועליו למצוא את חציו השני. בעקבות החיפוש והמציאה, ייווצרו בכיתה זוגות חדשים. הזוג החדש צריך להכין כרזה נאה שעליה יופיע הפתגם השלם.
- 3 כל קבוצת תלמידים תציג את הפתגם בהמחזה או בדרך אומנותית (ציור, פיסול וכד') ותתעד את עמלה בצילום. מהתוצרים ניתן לערוך מצגת תמונות.

אז מה למדנו?

פתגמים ואמרות שלמדנו:

בשער מפתחות לחברות

"נצר לשונך מקדש וספתיך מדבר מקדש: סוד מרע ונעשה טוב בקדש שלום ונדפח" 58	"מה גדול זה, אחד מסודי את חברי. אף שני תלמידים מתדדים זה את זה." 14
"חביב אדם שנבוא בעולם" 66	"אמר רבי עקיבא ואהבה לרעך קמוך, זה כלל גדול בתורה." 17
"איזהו גבור? הכולט את יצרו" 74	"מה לשונא עליך - אל תעשה לחברך." 22
"מנחת סופרים תרבה חכמה" 92	"טובים השנים מן האחד" 33
"מדבר שער תרחיק" 95	"הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" 39
"פתח תפתח את ידך ליו" 104	"יהי כבוד חברך חביב עליך פשלה" 48
"כל ישראל ערבים זה לזה" 120	

142

◀ הצעה להעשרה לסיכום נושא החברות - שיר:

לסיכום נושא החברות, מומלץ ללמוד בכיתה ולשיר יחד את השיר "**חברים**" מאת דודו ברק (הלחן מאת יוני רועה):

חבר אחד למד אותי לשיר
חבר אחד למד אותי לשמוח
גם חברתי הציעה לי לקחת קצת אור
ואת הרע מהר מאוד לשפך.

היה מי שלמד אותי לבכות
היה מי שעזר לי גם לסלח
מכל הלטיות, העלבונות והמכות
נשאר לי רק אל תוך עצמי לברח.

מכל החברים שלי קבלתי את הטוב
את החיוך נתן לי החבר הכי קרוב.

קבלתי מכלם את המיטב
את הכנות ואת מגע האֵשׁר
קבלתי קרן שמש וירח וכוכב,
את קו הרחמים, את קו היָשׁר.

עכשו אני פוסע לי לאט
ומעלי זורחת לי השמש
חשבת לי לתת פה, לכלכם, אחד
אחד, את מה שחברי נתנו לי אמש.

מכל החברים שלי קבלתי את הטוב
את החיוך נתן לי החבר הכי קרוב.

- יחידה 15 -

יום כיפור

שעות הוראה: כ-5

מטרות

1. התלמידים ילמדו על יום כיפור כיום של חשבון נפש ותיקון אישי.
2. התלמידים יבחנו באופן אישי את היכולת לשינוי ולתיקון.
3. התלמידים ילמדו על יום כיפור כיום של סליחה.
4. התלמידים יבחנו מהי בקשת סליחה אמיתית.

מושגים ודמויות

- סליחה וכפרה
- חשבון נפש
- בין אדם למקום (לאלוהים)
- בין אדם לחברו

הכנה מקדימה

- **למדור 'חברים יוצרים' - משימת פנקס אישי** - יש להביא דפים צבעוניים, טושים/צבעים ומספרים. למעוניינים, ניתן לצלם את דף הפנקס האישי (ראו **נספח**) כמספר התלמידים בכיתה.
- **למדור 'ומה איתי?'** - למי שבחר לבצע אותו ע"פ המוצע בפעילות ההעשרה, יש לכתוב את ההיגדים על בריסטולים ולתלות אותם ברחבי הכיתה.
- **למדור 'חברים יוצרים' - כותבים מכתבי סליחה** - יש להביא דפים צבעוניים (ניתן להביא גם שמיניות בריסטול), צבעים/טושים, דבק ומספרים. למעוניינים בהעשרה לפעילות זו, יש להביא לכיתה קופסת נעליים עבור תיבת הדואר (רצוי עטופה בנייר אדום) ומעטפות עבור המכתבים.
- **לפיוט "אדון הסליחות"** - יש להביא אמצעים להשמעת/הקרנת הפיוט.
- **למדור 'חברים משחקים'** - יש להכין פתקים שעליהם כתובים כל המושגים לצורך משחק הלוטו.

היחידה מחולקת לשני חלקים מרכזיים: בראשון נעסוק ביום כיפור כיום של חשבון נפש והזדמנות לתיקון; ובשני נתרכז ביום זה כיום של סליחה ומחילה.

היחידה פותחת ב'טובים השניים' בזוג ילדים שכנים, שמתארים מה הם נוהגים לעשות ביום כיפור. כהמשך לכך, התלמידים יתבקשו לראיין דמות מבני משפחתם ולבדוק אם קיים מנהג שקשור ליום כיפור שעובר במסורת במשפחה. לאחר מכן יתוודעו התלמידים למקורות היהודיים העומדים בבסיס יום כיפור. התלמידים ייפגשו עם הפסוקים בתורה המתארים את היום וייחשפו למנהגים המיוחדים הנובעים מהם, כגון הדלקת נרות, תפילה וצום וכמו כן יבינו את משמעות השורש כפ"ר.

לאחר מכן יבחנו התלמידים את הימים הללו של ראשית השנה כזמן מתאים לעריכת חשבון נפש ותיקון המעשים. התלמידים יקראו את הסיפור "המסמרים שבקיר" ויבינו ממנו את התהליך ההדרגתי הנדרש על מנת להשתפר. במדור 'חברים יוצרים' יכינו התלמידים פנקס לחשבון נפש אישי ויציינו בו דברים טובים שעשו בשנה החולפת, מעשים שהתחרטו עליהם ותחומים שבהם חשוב להם להשתפר בשנה הקרובה.

בחלק השני של היחידה יעסקו התלמידים ביום כיפור כיום של סליחה. התלמידים ילמדו בחברותא את המשנה המתארת את הצורך לבקש סליחה ממי שפגענו בו ולא לסמוך על כך שיום כיפור יכפר על המעשה. הם יבחנו את עמדתם האישית בנושא ולשם כך יתבקשו לספר בזוגות על מקרה אישי שבו סלחו לאחר או ביקשו ממנו סליחה, ויגיבו בשאלה לסיפור של בן/בת הזוג. כמו כן במדור 'ומה איתי?' הם יתבקשו לבחון את יחסם להיגדים שונים בנושא בקשת סליחה. בהמשך, במדור 'חברים וחברות שואלים שאלות', יעסקו התלמידים בדרך הראויה לבקשת סליחה, ובפעילות יצירה נוספת של 'חברים יוצרים' יכינו 'לבבות' של בקשת סליחה מהלב ולא מהפה ולחץ. לסיום, יכירו התלמידים את הפיוט "אדון הסליחות", ובמדור 'חברים משחקים' ישחקו בלוטו שמסכם את המושגים שנלמדו ביחידה.

◀ הרחבה לנושא "חשבון נפש" (עמ' 146):

אפשר לדון עם התלמידים ולהבהיר שתמיד כדאי לתקן טעויות ולחשוב במה כדאי להשתפר, אלא שבחיי יום-יום אנו שקועים בשגרה ואיננו שמים לב לזה. ועל כן טוב יהיה להקדיש לכך זמן מיוחד לקראת שנה חדשה.

◀ הרחבה לסיפור "המסמרים שבקיר" (עמ' 147-148):

כדאי להשתמש בסיפור המסמרים כמשל ולהדגים בעזרתו מקרה נוסף, לדוגמה מתחום הלימודים: השלב שבו ננעץ מסמר בקיר מתאר ילד שמעדיף לשחק בכל שעות אחה"צ ואינו לומד כלל, השלב שבו נותר חור מתאר

כיצד הילד חוזר ללמוד מעתה ואילך אבל הציון הנמוך שקיבל במבחן נשאר ועודנו קיים, והשלב שבו הקיר חלק מתאר כיצד הילד בוחר להשקיע במיוחד במקצוע שבו לא הצליח קודם לכן, וכדומה.

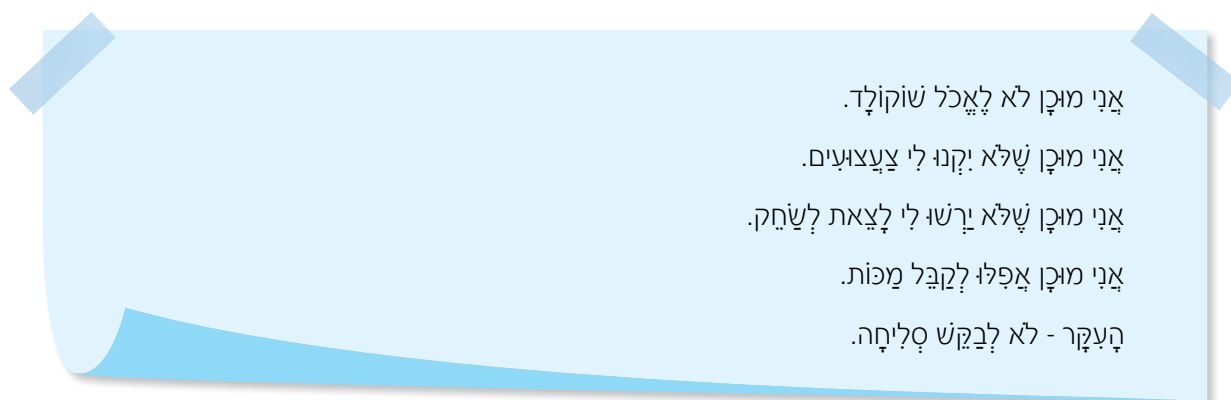
◀ הרחבה ל'חברים יוצרים' - פנקס אישי (עמ' 149):

ניתן לצלם לתלמידים דף מעוצב שממנו יוכלו ליצור את הפנקס (ראו **בנספח**).

◀ העשרה ל'ומה איתי?': היגדים בנושא הסליחה (עמ' 151):

ניתן לתלות את ההיגדים שביחידה ברחבי הכיתה ולבקש מן הילדים לקרוא את כולם, ולאחר שיקראו - לעמוד מתחת להיגד שהם מזדהים עם האמור בו (או להדביק עליו מדבקה). אפשרות אחרת: סמנו ציר דמיוני על רצפת הכיתה מ-1 (לא מסכים בכלל) עד 10 (מסכים מאוד) וקראו בקול את ההיגדים. התלמידים צריכים למקם את עצמם על הציר בהתאם למידת הסכמתם עם הנאמר. לאחר מכן ערכו דיון כיתתי ובקשו מהילדים לנמק את עמדתם.

השיר "העיקר לא לבקש סליחה" מאת יהודה אטלס:

אֲנִי מוֹכֵן לֹא לְאָכֵל שׁוּקוֹלָד.

אֲנִי מוֹכֵן לְשֵׁלָא יִקְנֶה לִי צֶעֶצְעוּעִים.

אֲנִי מוֹכֵן לְשֵׁלָא יִרְשֵׁה לִי לְצֶאֱת לְשִׁחָק.

אֲנִי מוֹכֵן אֶפְלוּ לְקַבֵּל מְכוֹת.

הָעֶקֶר - לֹא לְבַקֵּשׁ סְלִיחָה.

ניתן לקרוא לפני הילדים את השיר ולשאול אותם אם הם מזדהים עם הנאמר בו וכן לנסות לברר עמם מדוע אנו נרתעים לפעמים מלבקש סליחה.

◀ העשרה ל'חברים יוצרים' - סליחה מהלב (עמ' 153):

הצעה לפעילות שבועית: להכין "תיבת דואר" ולהזמין את התלמידים לכתוב מכתבי סליחה, לסגור אותם בתוך מעטפות שעליהן ייכתב שם הנמען ולשלשל אותם לתוכה. אחד התלמידים יתמנה לדוור, והוא יהיה אחראי לחלק את המכתבים אחת ליומיים.

◀ הרחבה לפיוט "אדון הסליחות" (עמ' 154):

הפיוט הוא שירת הקודש העברית - שהתפתחה בארץ ישראל למן המאות הראשונות לספירה ובמשך כל ימי הביניים - ונועדה לעטר את התפילה בבית הכנסת, בעיקר בשבתות ובחגים, אך גם בטקסים אחרים כגון: ברית מילה, בר מצווה, שולחן השבת וגם בשירת הבקשות.

מראשית דרכו בארץ ישראל, נפוץ הפיוט בקהילות היהודיות בארצות האסלאם - בבל (היום - עירק), ספרד וצפון

אפריקה, ובמקביל גם בארצות אירופה הנוצריות - איטליה, צרפת וגרמניה. הפיוט "אדון הסליחות" נאמר ע"י הקהילות הספרדיות מתחילת חודש אלול ועד ליום הכיפורים. זהו אחד הפיוטים העתיקים והידועים ביותר מבין פיוטי הסליחות. מקורו אינו ידוע. מומלץ להשמיע לילדים את **הפיוט** או לשיר יחדיו בכיתה. לאחר השמעת הפיוט ניתן לדון מדוע המנגינה איננה עצובה. אומנם בקשת הסליחה מביכה ומזכירה שעשינו מעשה לא טוב, אך היא גם משמחת, כי אנו מקווים לפתוח בזכותה דף חדש.

◀ **נספח: דף פנקס אישי לצילום (בעמוד הבא)**

דף שער

דף 2

דברים טובים שעשיתי בשנה
החולפת:

כאן עושים
חשבון נפש!

שמי: _____

דף 3

דברים שעשיתי השנה ואני
מתחרט/מתחרטת עליהם:

דף 4

החלטות טובות: במה ארצה
להשתפר בשנה הקרובה?

- יחידה 16 -

יום הזיכרון ליצחק רבין

שעות הוראה: 3-4

הקדמה

יום הזיכרון ליצחק רבין הוא יום ממלכתי שמצוין במערכת החינוך. התלמידים עוסקים ביום זה בדמותו ובמורשתו של ראש הממשלה יצחק רבין, כחלק מהמערך החברתי והלימודי בבית הספר - בלימוד בכיתות, בעריכת טקסים וכיוצא בזה. יחידת לימוד זו באה להוסיף על העיסוק המקובל ולהעמיק ביום זה מתוך נקודת מבט של תוכנית המקצוע 'תרבות יהודית-ישראלית' ומתוך חיבור לנושא החברות והמנהיגות המוביל את הלמידה בכיתה ג'.

מטרות

1. התלמידים יעסקו בנושא רצח רבין מתוך התבוננות בתרבות המחלוקת.
2. התלמידים יכירו את המושג 'מחלוקת לשם שמיים' בעולם היהודי.
3. התלמידים יקבלו כלים ליצירת שיח חיובי ומקדם גם במצב של מחלוקת.

מושגים ודמויות

- יצחק רבין
- הלל וראו גם כאן | שמאי וראו גם כאן
[הקישורים מופיעים גם ב"מושגים ודמויות" ביחידה 3 במדריך זה (חז"ל מלמדים בין אדם לחברו)]
- בית הלל ובית שמאי
- מחלוקת, מחלוקת לשם שמיים
- דעת הרוב ודעת המיעוט

הכנה מקדימה

- למדור 'מקשיבים לאגדה' - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.
- למדור 'חברים יוצרים' - יש להביא בריסטולים וטושים/צבעים. רשות: ניתן להביא דבק וחומרי קישוט נוספים (נוצות, עלים, חרוזים וכד').

מהלך היחידה

היחידה פותחת ב'טובים השניים' בהצגתם של אנשים אחדים שהיו חלוקים בדעותיהם ביחס לפעולות שנקטו. מה'מ יצחק רבין למען קידום השלום. מתוך כך התלמידים יתוודעו בקצרה למעשה הרצח ולסערה שהתחוללה בעקבותיו, וידונו בדרכים לגיטימיות להבעת התנגדות בחברה דמוקרטית. התלמידים יבינו את חומרתה של מלחמת אחים תוך לימוד משל של חז"ל המדמה את עם ישראל לגוף אחד, ויעמדו על האבסורד שבהכאת יד אחת של אדם על ידי ידו האחרת.

לאחר מכן התלמידים יתוודעו לדרך שבה ראוי לחלוק על אדם אחר, ויקבלו כלים ליצירת שיח חיובי בעת מחלוקת. במדור 'מקשיבים לאגדה' התלמידים ילמדו על בית שמאי ובית הלל, אשר פעמים רבות נחלקו בענייני הלכה. אנשי בית הלל נהגו להתייחס בכבוד ובדרך ארץ לדעתם של בית שמאי, ולהזכיר את דעת בית שמאי עוד לפני הבעת דעתם האישית. לכן זכו בית הלל שרוב ההלכות נקבעו לפי דעתם. יש מסורות שונות בעניין המחלוקות בין בית שמאי לבית הלל ובעניין היחסים ביניהם. במסכת שבת שבתלמוד הירושלמי (א, ד [ט ע"א]), מובא כי בכמה עניינים נקבעה ההלכה בכל זאת כבית שמאי, לאחר ויכוח נוקב שהיו בו גם איום ואלימות. התלמוד אומר כי היום הזה היה קשה לישראל כמו היום של חטא העגל. עם זאת, מסורות אחרות מדגישות כי למרות המחלוקות ביניהם, שמרו בית שמאי ובית הלל על יחסי חברות וקרבה ואף התחתנו אלו עם אלו. במדור 'ומה איתי?' יתנסו התלמידים בשיח שבו מתנהלת תרבות מחלוקת מכובדת. כמו כן יתנסו התלמידים בהליך הכרעה דמוקרטית על פי דעת הרוב, לצד שימת דגש בצורך ברגישות כלפי אלו שדעתם נדחתה. לקראת סיום היחידה יתבקשו התלמידים, במדור 'חברים יוצרים', ליצור כרזה המעודדת שלום וכבוד בין בני האדם.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ הרחבה למורה על דמותו ופועלו של יצחק רבין:

יצחק רבין נולד בירושלים בשנת 1922 ומילא שורה ארוכה של תפקידים בזירה הציבורית ובהם: מפקד בפלמ"ח

ובצה"ל, רמטכ"ל צה"ל במלחמת ששת הימים, שגריר ישראל בארצות הברית, שר בממשלות ישראל, יושב ראש מפלגת העבודה וחבר הכנסת מהכנסת השמינית עד הכנסת השלוש עשרה. רבין כיהן כראש ממשלת ישראל בשנים 1974-1977 ובין השנים 1992-1995.

בשנות כהונתו השנייה כראש ממשלה נחתמו "הסכמי אוסלו" בין ישראל לבין הארגון לשחרור פלסטין (אש"ף), כחלק מתהליך השלום בין ישראל לפלסטינים. אומנם צעד זה זיכה את רבין, שמעון פרס ויאסר ערפאת בפרס נובל לשלום, ועם זאת, במדינה התעורר סביבו פולמוס עז.

בי"ב במרחשוון תשנ"ו, 4.11.1995 התקיימה עצרת תמיכה בתהליך השלום שקידם רבין. בסיום העצרת נורה יצחק רבין על ידי מתנקש יהודי שהתנגד לדרכו המדינית.

◀ הרחבה בנושא הסערה שהתחוללה בעקבות הרצח (עמ' 160):

ביחידה עולה הטיעון שחיי אדם הם ערך עליון, ולא ייתכן שמנהיג יירצח על ידי בני עמו בגלל דעותיו. חשוב להבהיר לתלמידים שהאיסור לפגוע בחיי אדם הוא עיקר בדת ובתרבות היהודית והוא אחד מעשרת הדיברות שבתורה: "לא תרצח" (שמות כ', יג).

◀ הרחבה לאגדה בנושא בית הלל ובית שמאי (עמ' 162-163):

ניתן להפנות את התלמידים ליחידה 3 בספר: "חז"ל מלמדים בין אדם לחברו" (בהנחה שכבר נלמדה בכיתה) שבה מופיעה אגדה נוספת על הלל ושמאי - "על רגל אחת", ולעמוד על הדמיון בין האגדות ביחס לדרכם המכבדת של הלל ותלמידיו.

◀ הרחבה והעשרה למדור 'ומה איתי?' בנושא "דעות חלוקות" (עמ' 164):

כדאי להסב את תשומת לב התלמידים לכך שבכל סעיף עליהם לתאר את הדעה של בן/בת הזוג **בטרם** יצינו את דעתם האישית ("אתה חושב ש... ואני חושב ש..."), בדומה לדרכם של בית הלל.

ניתן לנהל דיון בכיתה ביחס לאחד הסעיפים שבמדור תוך בחינה באילו ביטויים מתאים להשתמש על מנת להביע חוסר הסכמה ובאילו לא. ביטויים לדוגמה: "אני לא מסכימה לדעתך", "אני חושבת אחרת", "אף על פי שיש משהו בדברים שאמרת, אני חושבת ש... וכד'; לעומת "אתה מדברת שטויות", "לא נכון!", "אתה טועה לגמרי!" וכד'.

◀ הרחבה והעשרה ל"הרוב קובע" (עמ' 165-166):

1 ניתן לקשר את נושא הבחירות הדמוקרטיות להווי בית הספר, כדוגמת בחירות למועצת התלמידים או גם להיעזר בכתבות אקטואליה שמתארות את הבחירות בארץ במידה ויתנהלו כאלו. כדאי להסביר לתלמידים מהי "דעת המיעוט" ולעמוד על הזיקה שבין המילה 'מעט' ל-'מיעוט'.

2 לפני ההצבעה בנושא הטיוול השנתי, ניתן לבחור שני תלמידים שיציגו את העמדות השונות וינסו לשכנע זה את זה בצורה מכבדת ונעימה. הציעו לנציגים להשתמש במשפטים מתוך המאגר שבהעשרה למדור "ומה איתי?" או כתבו על הלוח במהלך הדיון את הביטויים ההולמים שבהם השתמשו הנציגים בדבריהם.

◀ הצעה להעשרה למדור 'חברים יוצרים' (עמ' 166):

ניתן לבקש מן התלמידים לראיין אנשים שונים בבית הספר ולבקש מהם לתאר במשפט קצר מה לדעתם יביא לשלום ולכבוד בין בני אדם. בסיום, ערכו הצבעה בכיתה ובחרו את שלושת המשפטים החשובים ביותר לדעת התלמידים. תוכלו לתלות אותם לצד הכרזות שהכינו התלמידים.

יחידות 17-18

השבת

שעות הוראה: 8-9

נושא השבת מחולק לשתי יחידות:

היחידה הראשונה (4-5 שעות הוראה) עוסקת בחשיפה למקורות ליום השבת ולטקסים המייחדים אותו מיתר ימות השבוע.

היחידה השנייה (4 שעות הוראה) מתייחסת לדרכים השונות לציון יום השבת ולחווית השבת האישית של התלמיד.

- יחידה ראשונה (17) -

השבת

מטרות

1. התלמידים יכירו את משמעותו של היום השביעי כיום מיוחד משאר ימות השבוע.
2. התלמידים ייחשפו למקורות בנושא השבת.
3. התלמידים ייחשפו למגוון של דרכים לציון את יום השבת.
4. התלמידים ידונו כיצד יום השבת יכול להיות נקודת חיבור בין בני משפחה וחברים ובין אנשים בעלי מסורות ומנהגים שונים.

מושגים ודמויות

- שבת
- הדלקת נרות שבת | וראו גם **כאן**
- קידוש | וראו גם **כאן**
- הבדלה | וראו גם בתוך **לקסיקון לתרבות ישראל**

הכנה מקדימה

- לפעילות העשרה על טקס הקידוש - יש להביא אמצעים להשמעת/הקרנת טקס הקידוש.
- לפעילות העשרה למדור 'נכיר שיר' - יש להביא אמצעים להשמעת השיר "שיר עם נקי".
- לפעילות העשרה - צפייה בסרטון "החלות בתנור" - יש להביא אמצעים לצפייה בסרטון.

מהלך היחידה

החלק הראשון פותח ב'**טובים השניים**' בתיאור חוויית השבת של שני ילדים בני דודים, האחד ממשפחה שומרת מסורת והשני ממשפחה חילונית, ובדרך שבה הם מכבדים זה את מנהגיו של זה. בהמשך, התלמידים יתוודעו למשמעותה הלשונית של המילה שבת וייחשפו לתיאור יום השבת בסיפור בריאת העולם בתורה. במדור '**חברים יוצרים**' ייפגשו התלמידים עם יצירה של פרופ' רות בן ישראל המתארת את ימות הבריאה, ויתבקשו לצייר ציור משל עצמם שמייצג את יום השבת.

במדור '**נכיר שיר**' ייפגשו התלמידים עם השיר "שיר עם נקי" שכתב אהוד מנור, המתאר תחושה מיוחדת בזמן ההכנות לקראת יום השבת וביום עצמו.

בהמשך יתוודעו התלמידים לפן נוסף המייחד את יום השבת כיום מנוחה. התלמידים ייחשפו למצוות המנוחה בשבת כפי שהיא מופיעה בתורה בעשרת הדיברות שבספר דברים, וילמדו על מטרתה של מנוחה זו שהיא ההגנה על זכויות החלשים בחברה. לצד זה התלמידים ילמדו כי במדינת ישראל קיים חוק שקובע שכל עובד זכאי לשעות מנוחה במהלך השבוע, ועבור עובדים יהודים יום השבת כלול במנוחה השבועית על פי חוק. התלמידים יבחנו באיזה אופן יום השבת הוא יום מיוחד במשפחתם באמצעות קיום ריאיון עם אחד מבני משפחתם.

התלמידים יעסקו באופנים השונים שבהם יום השבת נבדל ומתייחד מיתר ימות השבוע. התלמידים יכירו את טקסי הדלקת הנרות והקידוש, המציניים את כניסת השבת, ואת טקס ההבדלה, המציין את סיומה. כדאי להדגיש כי בלוח השנה היהודי השבתות והחגים מתחילים בערב עם שקיעת החמה.

לסיכום חלק זה, במדור '**חברים משחקים**', התלמידים ישחקו בזוגות בחידון טריוויה שעוסק במושגים שנלמדו ביחידה.

העשרה למדור 'נכיר שיר' (עמ' 171):

ניתן להשמיע לתלמידים את השיר **"שיר עם נקי"**.

הרחבה והעשרה בנושא "שבת בתורה" (עמ' 172-173):

- 1 בחלק זה הופנו התלמידים לעיין בפסוקי עשרת הדיברות המופיעים בספר דברים, שבהם מתוארת מטרת השבת כזמן מנוחה לכלל החברה. עשרת הדיברות מופיעים פעמיים בתורה, בספר דברים ובספר שמות, שם מתוארת השבת כזכר לבריאת העולם. לפן זה של השבת נחשפו התלמידים בראשית היחידה.
- 2 התייחסות לשבת כיום מנוחה ניתן למצוא גם בלשון החוק במדינת ישראל, בחוק שעות העבודה והמנוחה: "שעות המנוחה השבועית - 7. (א) לפחות שלושים ושש שעות רצופות לשבוע הן המנוחה השבועית של העובד. (ב) המנוחה השבועית תכלול - (1) לגבי יהודי - את יום השבת; (2) לגבי מי שאינו יהודי - את יום השבת או את היום הראשון או את היום השישי בשבוע, הכול לפי המקובל עליו כיום המנוחה השבועית שלו."

(חוק שעות העבודה והמנוחה תשי"א-1951)

- 3 ניתן להשמיע לילדים את הסיפור **"פרה שומרת שבת"** ובתום ההאזנה לבקש מהילדים להשוות בין שבת שבה יוצאים לעבודה לבין שבת שנחים בה.

העשרה בנושא "שבת יום מיוחד" (עמ' 174-175):

ניתן להשמיע לתלמידים **קידוש בנוסח תוניסאי**.

פתרונות לחידון הטרוויה (עמ' 176-177):

א.1 א.2 א.3 א.4 א.5 א.6 א.7 א.8 א.9 א.10

סרטון הנפשה לצפייה -

החלות בתנור

מומלץ להראות את הסרטון פעמיים לתלמידים:

צפו עם התלמידים בסרטון פעם אחת. לאחר מכן אפשרו לתלמידים לקרוא את השאלות, ואחר

כך הראו לתלמידים את הסרטון פעם שנייה. לאחר הצפייה השנייה יוכלו התלמידים להתייחס לשאלות ביתר קלות.

שאלות לתלמידים בעקבות הצפייה:

למדנו ביחידה זו כי **אחת ממטרות השבת היא התחשבות בחלשים בחברה והגנה עליהם**, כלומר שהחזקים בחברה לא ינצלו את החלשים אשר עובדים עבורם, וגם לחלשים תתאפשר מנוחה בכל שבוע. ערך ההתחשבות וההגנה על החלש נלמד ממהותה של השבת, והוא נוגע להיבטים רבים של חיינו יחד בחברה (ולא רק לשבת עצמה).

בסרטון מוצגים שני מקרים המתארים אנשים שאינם רגישים לאנשים הנמצאים בסביבתם החווים מצוקה בשל חולשה (כלכלית או אחרת) שהם נתונים בה. הם אמרו והתייחסו לאחרים באופן פוגע ומעליב, מתוך כוונה רעה או סתם מתוך חוסר רגישות והתחשבות:

מקרה א' – יאיר, איתי והכדורסל

- א. מה אמר יאיר לאיתי מתוך חוסר רגישות והתחשבות או כדי לבייש אותו ולפגוע בו?
- ב. כיצד הרגיש איתי בעקבות דברי יאיר?

מקרה ב' – אשת רבי חנינא בן-דוסא, השכנה והחלות בתנור

- א. מדוע התביישה אשתו של רבי חנינא בן-דוסא? מה היא עשתה כדי שהשכנים לא ידעו מה באמת חסר בביתה?
- ב. מה עשתה השכנה כדי לבייש את אשתו של רבי חנינא בן-דוסא?
- ג. כשפתחה אשת רבי חנינא בן-דוסא את התנור, גם היא וגם השכנה התפלאו לגלות שהוא מלא בחלות רחניות. כתבו לאיזו משתי הנשים בסיפור מתאים כל משפט:
 - עבורי נס החלות הוא מתנה לשבת.
 - נס החלות בא ללמד אותי על הצורך להתחשב ולהיות רגישה למצבו של האחר, ולא לבייש את מי שאין לו.

משחק תפקידים בזוגות:

הזמינו זוגות של תלמידים שרוצים להציג את המקרים עם סוף אחר, שיש בו **רגישות והתחשבות בחלשים בחברה**:

- א. בחרו את אחד המקרים. חשבו כיצד יאיר (במקרה א') או השכנה (במקרה ב') יכלו להתנהג בדרך אחרת, שיש בה התחשבות במצבו של החלש.
- ב. הציגו לפני הכיתה את המקרה עם הסוף שהצעתם, אשר מראה התחשבות בחלש ורגישות לצרכיו.

- יחידה שנייה (18) -

שבת - יום מיוחד

מטרות

1. התלמידים יחשפו לאופנים שונים לציון יום השבת.
2. התלמידים יחשפו לשולחנות שבת בזמנים ובמקומות שונים.
3. התלמידים יתבוננו במרכיבי השבת שלהם.

הערה:

בהוראת נושא השבת יש להיות רגישים לעובדה שבכיתה מגוונת יושבים תלמידים שאין בביתם ממרכיבי שבת המסורתית המוזכרים בספר הלימוד, לצד תלמידים שרואים בטקסי השבת משמעות דתית. יש לתת מקום ולגיטימציה לציון השבת ולהתייחסות אליה בדרכים שונות ומגוונות.

מושגים ודמויות

- שולחן שבת
- רבי יהודה הנשיא
- אנטונינוס קיסר
- "יותר משישראל שמרו את השבת, שמרה השבת אותם" (אחד העם)

הכנה מקדימה

- למדור 'מקשיבים לאגדה' - יש להביא אמצעים להשמעת האגדה.
- לפעילות העשרה בנושא "שולחן השבת" - התלמידים יביאו לכיתה חפצים ואביזרים שונים, כגון מפת שולחן חגיגית, אגרטל פרחים, חלות, גביע קידוש וכד', על פי חלוקה שתיקבע מראש.
- לפעילות העשרה - צפייה בסרטון "תבלין של שבת" - יש להביא אמצעים לצפייה בסרטון, וכן

לצלם את דמויות החפצים והמאכלים המונחים על שולחן השבת לשם יצירת תיאטרון בובות (ראו **נספחים**) כמספר התלמידים.

- יש להביא גם בריסטולים ומקלות שלגונים (3-4 לכל תלמיד), וכן דבק ומספריים.
- רשות: קופסת קרטון קטנה לכל תלמיד, דפים לבנים, מגזינים, פלסטלינה - ליצירת שולחן שבת קטן.

מהלך היחידה

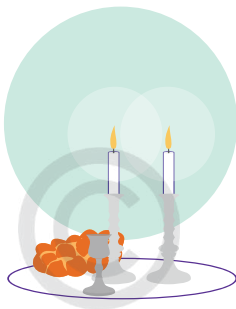

יחידה זו פותחת ב'**טובים השניים**' בחוויית יום שישי-טרומ שבת של חיילת ונהג אוטובוס, והתלמידים יתבקשו להתאים בין דמויות אלה ודמויות נוספות (כדוגמת אופה, מוכר פרחים ותלמידים בדרכם מבית הספר) לבין משפטים המבטאים תחושות ומחשבות שלהן האופייניות לזמן ייחודי זה (סמוך לכניסת השבת). בהמשך יתוודעו התלמידים, באמצעות תמונות מגוונות, לדומה ולשונה בין מנהגים שונים בעריכת שולחן השבת, ולמאכלים מסורתיים הנהוגים בשבת בעדות שונות. במדור '**מקשיבים לאגדה**' ילמדו התלמידים את האגדה "תבלין של שבת". אגדה זו מספרת על טעמה המיוחד של השבת שטעם אנטונינוס הקיסר הרומאי בתבשילי השבת בבית רבי יהודה הנשיא, טעם שלא ניתן היה לחקות אותו ביום חול באמצעות שום תבלין. התלמידים יבחנו מהו אותו "תבלין של שבת", ובמדור '**חברים יוצרים**' יתבקשו לכתוב 'מתכון' מיוחד משלהם ליום השבת: לתכנן את המרכיבים של יום שבת מיוחד כגון רוגע, משפחתיות ועוד ואת דרך ההכנה. לסיום הנושא, יכירו התלמידים את דבריו של אחד העם על השבת, המדגישים את תפקידה בשמירה על אחדות עם ישראל לאורך הדורות.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ הרחבה והעשרה לנושא "שולחן שבת" (עמ' 181-182):

שולחן השבת המסורתי-דתי מתאפיין בנרות דולקים ובחלות או בלחם מסורתי אחר מיוחד לשבת. בתלמוד הבבלי (מסכת שבת, כה ע"ב) מצוין שאור הנרות תורם לשלום בנפשו של האדם ובביתו. על פי המסורת, נוהגים להניח על השולחן שני לחמים שלמים ובעדות השונות יש שנהגו לייחד לשבת לחם בצורה שונה, כגון חלה, המבחין בין ארוחה רגילה של ימות השבוע לבין זו שבשבת. עריכת השולחן באופן חגיגי תורמת אף היא לאווירה המיוחדת של

השבת. בסוף השבוע, המאפיות הגדולות בארץ נוהגות למכור חלות - השונות בצורתן מכיכרות הלחם הנמכרות בתחילת השבוע. כיום, יש משפחות הנוהגות בשבת לפי המנהגים המסורתיים, ויש שאינן מציינות את השבת בדרך המסורתית.

◀ העשרה:

הציעו לתלמידים לערוך שולחן שבת בביתם ולצלם אותו, והכינו תערוכת תמונות בכיתה. ניתן לפתוח את המשימה גם לתיעוד חוויה משפחתית אחרת שונה משולחן השבת. אפשרות נוספת היא לחלק את התלמידים לקבוצות: כל קבוצה תערוך שולחן שבת משלה, ובדרך זו יוכלו התלמידים להיחשף למגוון של מנהגים וסגנונות קישוט של שולחנות שבת. תוכלו לבקש מהתלמידים להשלים על גבי פתק את המשפט: "בשבילי השבת היא....", ושלבו את הפתקים בתערוכת התמונות.

◀ סרטון הנפשה לצפייה:

תבלין של שבת

ניתן לצפות בסרטון לאחר לימוד האגדה בעמ' 183-184 (לאחר כל השאלות המתייחסות ללימוד האגדה).

הצעות לפעילות בעקבות הצפייה:

שלב א':

- 1 בקשו מהתלמידים לנסות ולהיזכר במה שראו ולכתוב במחברת:
 - אילו דברים היו מונחים על השולחן בזמן סעודת השבת אצל רבי יהודה?
 - האם דברים אלו היו מונחים על השולחן בביתו גם בזמן הסעודה ביום חול?
- 2 על פי המסורת היהודית, נוהגים להדליק נרות לכבוד השבת, ולקיים קידוש כדי ליצור אווירה המיוחדת ליום זה ושונה מן האווירה ביתר ימות השבוע. כיצד לדעתכם דברים אלו יוצרים אווירה מיוחדת?
- 3 נסו לחשוב על יום או על אירוע שמשפחתכם רצתה להפוך אותו למיוחד. כיצד עשיתם זאת? האם יש במשפחתכם משהו מיוחד שעושים ביום השבת? אם כן, ספרו עליו.

שלב ב':

יוצרים יחד - תיאטרון בובות של שולחן השבת

חלקו לתלמידים את דפי היצירה (ראו **נספחים**) שבהם ציורים של החפצים והמאכלים הייחודיים המצויים על שולחן השבת.

ההנחיות לתלמידים:

- 1 צבעו, גזרו והדביקו על בריסטול את החפצים והמאכלים הייחודיים לשבת שבדפי היצירה. גזרו שוב את מה שהדבקתם על הבריסטול וחברו מאחור מקל של שלגון (כך תיצרו דמויות לתיאטרון בובות).
 - 2 רשות: תוכלו ליצור גם מעין שולחן שבת מקופסת קרטון קטנה, שעליה תניחו מפה קטנה חגיגית מבד או תדביקו נייר לבן (תוכלו להוסיף גם ציורים או פסלים קטנים של אגרטל פרחים, כלי אוכל חגיגיים ועוד).
 - 3 חשבו על שני משפטים שכל "דמות" יכולה לומר, שבהם היא תסביר כיצד היא תורמת לאווירה המיוחדת סביב שולחן השבת.
 - 4 חברו שיחה קצרה בין ה"דמויות" השונות על האווירה המיוחדת סביב שולחן השבת. הציגו את השיחה לעצמכם או לכלל הכיתה באמצעות הבובות שיצרתם (החזיקו את הבובות באמצעות המקל).
- שימו לב: השיחה יכולה להיות רצינית או מצחיקה ולהתפתח לכיוונים יצירתיים שונים (למשל: תחרות בין הדמויות מי תורמת יותר מכולן לאווירת השבת, או התייחסותם של החפצים והמאכלים לבני המשפחה אשר אוהבים דברים שונים - לדוגמה, אבא אוהב במיוחד את אור הנרות, אימא אוהבת את החלות המתוקות, והתינוקת שמאוד אוהבת לטעום מהיין המתוק וכד').

◀ הרחבה למורה בעקבות דברי אחד העם על השבת (עמ' 185-186):

אשר גינצברג, הידוע בכינויו 'אחד העם' (חי בשנים 1856-1927), יצר זרם חדש בציונות שנקרא "ציונות תרבותית-רוחנית". את משנתו הציונית הוא פרסם במאמרים שונים. דבריו על השבת נכתבו במאמרו "שבת וציונות", כחלק מדיון שהתנהל בתנועה הציונית על מקומה של השבת בתרבותו של עם ישראל. יש שרצו לבטל את יום השבת ולהכריז על יום ראשון כיום מנוחה כפי שרווח באירופה ובאמריקה. אחד העם התנגד לרעיון זה כיוון שראה ביום השבת ערך היסטורי ולאומי. ניתן להרחיב על דמותו **כאן**.

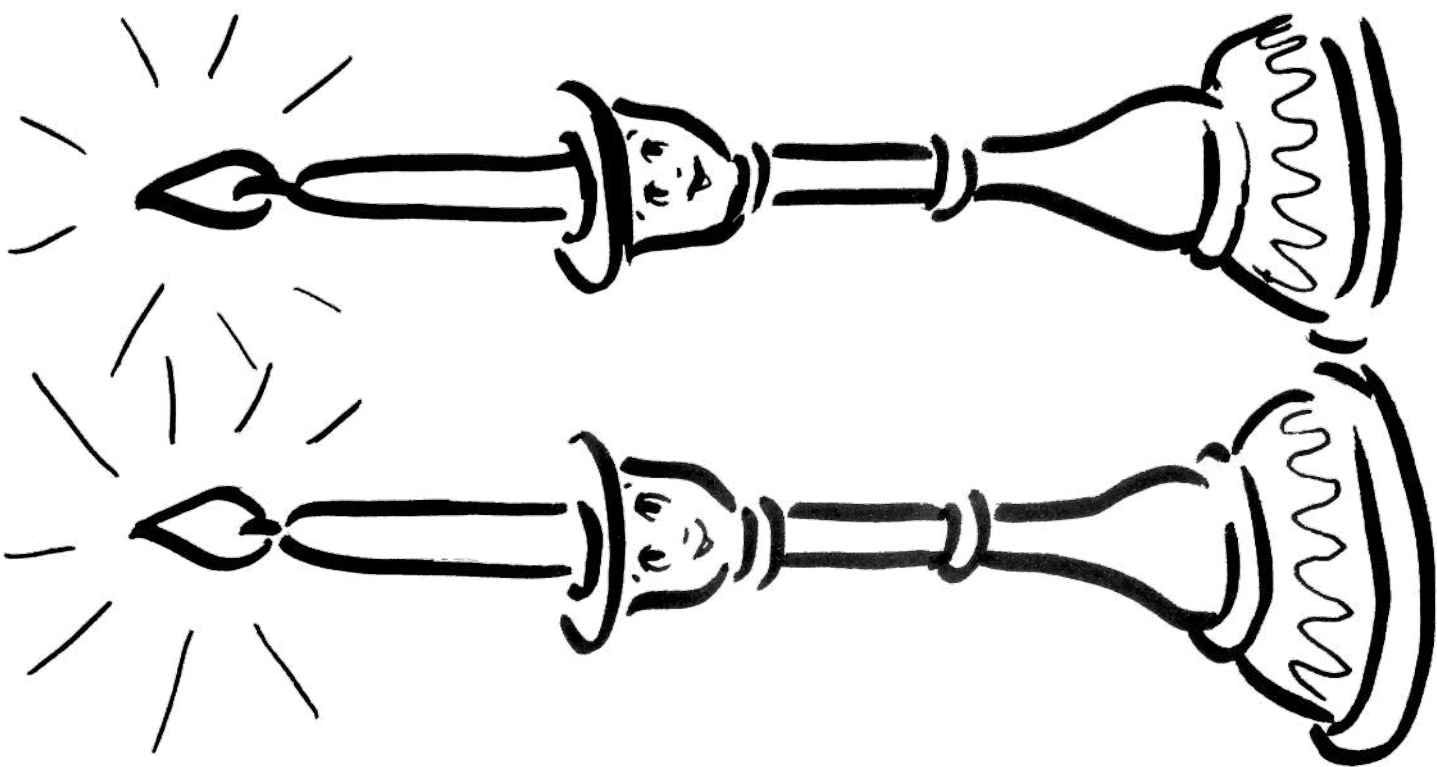
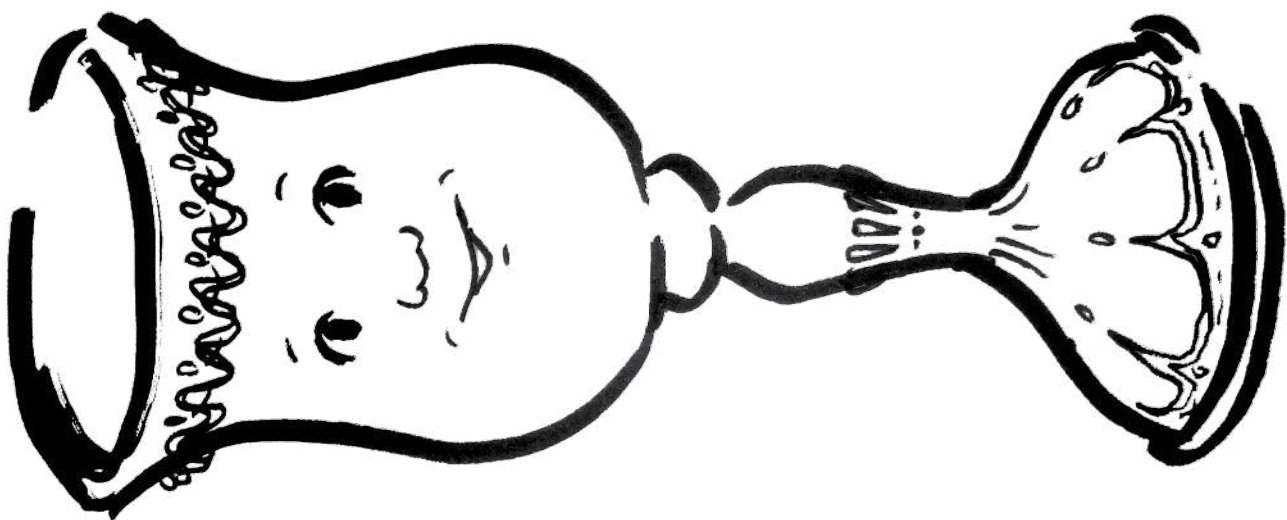
הצעה לפעילות חוייתית לסיכום הלימוד בנושא השבת: קבלת שבת כיתתית

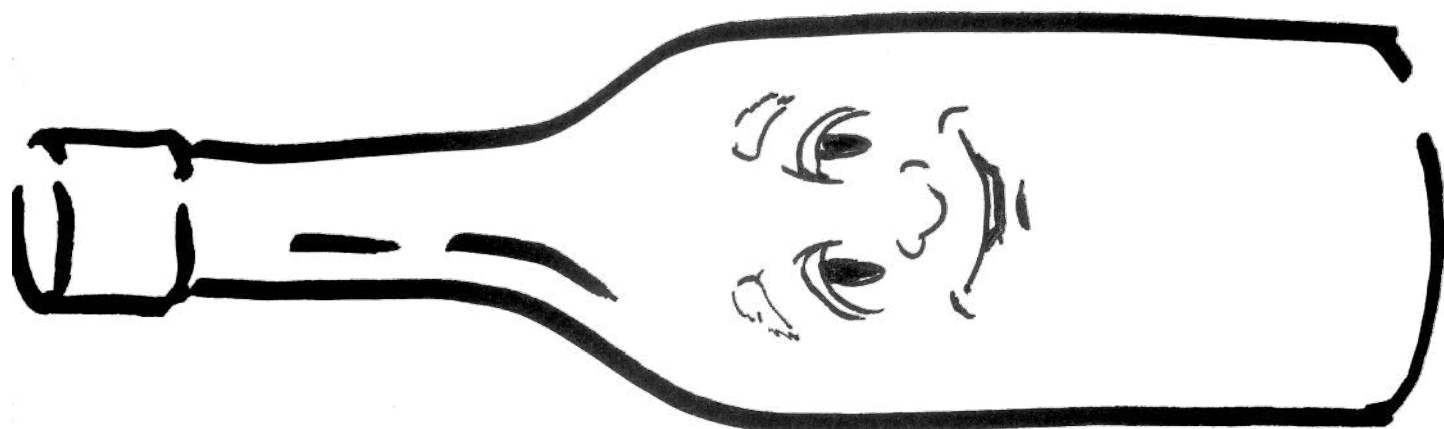
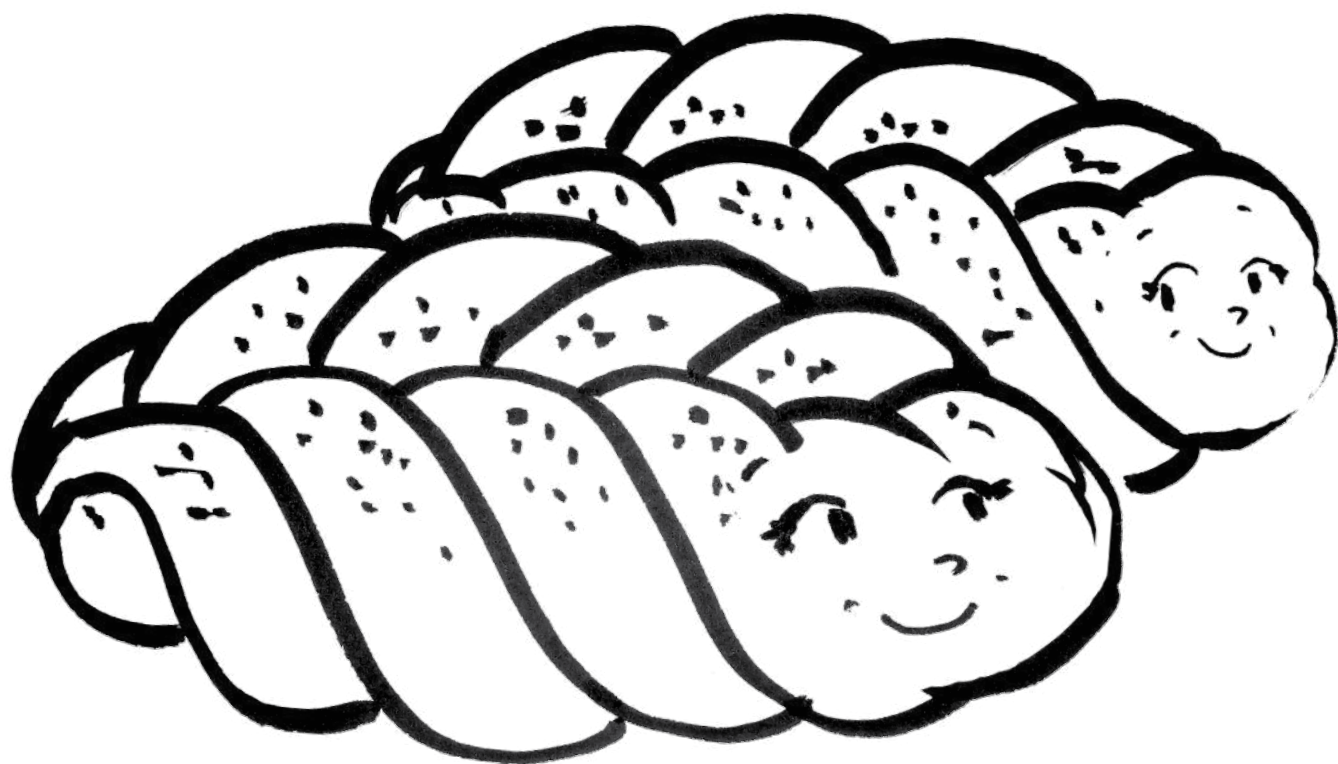
חלקו את הכיתה ל-4-5 קבוצות. כל קבוצה תהיה אחראית להציג לפני הכיתה, בעזרת שיר / הצגה / יצירת אמנות מסר או ערך שקשור ביום השבת, למשל: ניתן להמחזיז את בריאת העולם, להכין שירון לקבלת השבת, להכין הצגה על פרשת השבוע או ריקוד שקשור לשבת וכדומה.

תוכלו לשלב את הקטעים האומנותיים במרכיבים המסורתיים של קבלת השבת, כגון הדלקת נרות וברכות על היין והחלה, וכן תוכלו להוסיף שירת שבת או שירים ישראליים שעוסקים ביום השבת. הציעו לתלמידים לבחור שירים המוכרים להם או להתייעץ עם ההורים בבחירת שיר שמתקשר ליום השבת.

הערכים להצגת התלמידים: מנוחה, שמירה על החלש בחברה, משפחה, מסורת שחיברה בין חלקי העם לאורך הדורות בכל העולם, ייחוד מכל שאר הימים בשבוע.

◀ **נספח: איורי חפצים ומאכלים האופייניים לשולחן שבת (בעמודים הבאים)**

יחידות 19-20 ירושלים

שעות הוראה: 5-6

הלימוד על ירושלים מחולק לשתי יחידות:

היחידה הראשונה (3 שעות הוראה) מתייחסת לעברה הקדום של ירושלים, מימי המלך דוד ועד ליציאת עם ישראל לגלות לאחר חורבן בית שני. היחידה מתייחסת גם לשילוב של ישן וחדש בעיר ירושלים כיום, ובמנהגים שנועדו לזכור את ירושלים הנהוגים עד ימינו.

היחידה השנייה (2-3 שעות הוראה) עוסקת בירושלים כבירת מדינת ישראל המודרנית - סיפור חלוקתה עם קום המדינה ואיחודה במלחמת ששת הימים, וחשיבותה כיום לעם ישראל ולמדינת ישראל. היחידה מתייחסת גם למגוון האנושי והדתי הקיים בעיר של זרמים יהודיים שונים ובני דתות שונות.

- יחידה ראשונה (19) -

סיפורה של עיר קדומה

מטרות

1. התלמידים יבינו שירושלים של ימינו היא עיר המשלבת בתוכה ישן (קדום, עתיק) וחדש.
2. התלמידים יכירו את סיפורה של ירושלים הקדומה, כעיר חשובה ומרכזית בחיי העם היהודי לאורך

הדורות.

3. התלמידים יכירו את המושג "שנאת חינו" ואת הרעיון כי בשל שנאת חינו חרבה ירושלים.

4. התלמידים יכירו מנהגים שונים שנועדו לבטא את געגועיו של עם ישראל לירושלים.

מושגים ודמויות

- **דוד המלך**
- **שלמה המלך**
- עלייה לרגל
- שנאת חינו
- "אם אשכח ירושלים תשכח ימיני..." (תהלים קל"ז, ה)
- "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" (מתוך ההגדה של פסח)

הכנה מקדימה

- **לפעילות העשרה - השמעת הפסוק המולחן "שמחתי באומרים לי..."** - יש להביא אמצעים להשמעת השיר.
- **לפעילות העשרה - צפייה בסרטון על האגדה "קמצא ובר קמצא"** - יש להביא אמצעים להקרנת הסרטון.
- **לפעילות העשרה - בנושא "איורי ירושלים מתוך הגדות של פסח"** - יש לבקש מהתלמידים להביא לקראת השיעור הגדות של פסח.
- **למדור 'חברים יוצרים'** - יש להביא בריסטולים וטושים/צבעים; אפשר להביא גם דבק, מספריים ותמונות מהאינטרנט של ירושלים.

מהלך היחידה

היחידה פותחת ב'**טובים השניים**' בדו-שיח בין סבא לנכדתו, שמתייחס לעברה של ירושלים כעיר קדומה. בהמשך, התלמידים יתבוננו בתמונות שונות של סמלים, מקומות ומוסדות שונים הקיימים בעיר, ימיינו אותן לתמונות של פריטים חדשים ושל פריטים ישנים ויבינו שירושלים היא עיר המשלבת בתוכה ממד עתיק לצד חדש. בשלב הבא ייחשפו התלמידים בקצרה לעברה של העיר מאז ימי דוד המלך ולבחירתה של העיר לבירת ממלכת ישראל, דרך בניית בית המקדש הראשון בימי שלמה בנו, החרבת המקדש בידי הבבלים ובניית בית המקדש השני. יושם דגש מיוחד במרכזיותה של העיר בחיי העם על ידי תיאור עלייתו של העם לירושלים בימי חג (עלייה לרגל).

על מנת להביא את התלמידים להבנת החוויה של העלייה לרגל, נבקש מהם לכתוב לשים בפי הדמויות (ב'בלוני הדיבור') אמירות המבטאות את רגשותיהם של העולים לרגל.

בהמשך, היחידה פונה לעסוק בחורבן העיר ובית המקדש השני בידי הרומאים ומתמקדת בשנאת החינם שהביאה לחורבן. במדור **'לומדים אגדה'** ילמדו התלמידים את האגדה על "קמצא ובר קמצא" שמספרת כיצד שנאה והלבנת פנים בסעודה רבת משתתפים הביאו את בר קמצא לפנות לרומאים, פנייה שהביא לחורבן העיר. לאחר לימוד האגדה, התלמידים יתבקשו לחשוב על דרכים שבהן יכלו הדמויות שבאגדה לפעול כדי ליישב את הסכסוך ביניהן.

לסיום, יתוודעו התלמידים לשתיים מהדרכים שבהן ביטאו היהודים בגלות את הגעגוע ארוך השנים של עם ישראל לירושלים: התלמידים יכירו את אמירת הפסוק "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני..." ואת טקס שבירת הכוס בחתונה היהודית, וכן את המשפט החותם את ההגדה של פסח ובו הבעת התקווה "לשנה הבאה בירושלים הבנויה". התלמידים ינתחו בקצרה את הדרך שבה בחר מאייר הגדה של פסח בשנת 1934 לאייר את המשפט "לשנה הבאה בירושלים הבנויה", ובמדור **'חברים חוקרים'** ישוו התלמידים בין איורים שעטרו משפט זה בהגדות שונות. היחידה חותמת במדור **'נכיר שיר'** בלימוד השיר "מעל פסגת הר הצופים", שמבטא את הקשר העמוק שבין עם ישראל לירושלים.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ הרחבה לפעילות התמונות - "בין קדום לחדש" (עמ' 188-189):

בהמשך לשאלה 3 בסעיף ב (עמוד 189) ניתן להציע לתלמידים לא להסתפק בתמונות של ירושלים המוצעות בספר אלא למצוא בכוחות עצמם תמונה של מקום שהם עצמם היו בו בירושלים.

◀ העשרה ללימוד הפסוקים בנושא העלייה לרגל "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך..." (עמ' 190):

כדאי להשמיע את **הפסוקים מולחנים**, בביצוע הפרויקט של להקת צלילי הכרם, דקלון וחיים משה (עד דקה 1:55).

כמו כן ניתן להציע לתלמידים להלחין בעצמם את הפסוקים - בשירה, בתיפוף ובכלי נגינה (לבד / בזוגות / בקבוצות קטנות), באופן שיבטא את שמחתם של העולים לרגל לירושלים.

◀ הרחבה לתמונת בית המקדש (עמ' 193):

בנוגע לתמונת בית המקדש השני, חשוב להדגיש כי מדובר בדגם **משוער** שנבנה לפי הפרשנות שהציע פרופ' מיכאל אבי-יונה לתיאוריו של יוסף בן מתתיהו.

בדגם זה ניתן לראות שבית המקדש היה גדול וגבוה מאוד, דבר המעיד על עושר רב וכן על מרכזיות הפולחן הדתי

במקדש באותה תקופה. כדי להמחיש זאת ניתן לשאול את התלמידים מה גודלו של בית המקדש ביחס לאנשים ולבתי העיר. כדאי לכוון אותם להתבונן בגודל השערים של בית המקדש בדגם לעומת בתים אחרים ברקע העיר ולשער את גודלם היחסי של האנשים.

◀ סרטון הנפשה לצפייה -

העשרה לאגדה על קמצא ובר קמצא (עמ' 194-195):

קמצא ובר קמצא

1 את הסרטון מומלץ להראות לאחר שלימדתם בכיתה את האגדה ואת מסריה.

לאחר הצפייה בסרטון, תוכלו לערוך אחת משתי הפעילויות המוצעות כאן או את שתיהן:

א. מקובל לקרוא לאגדה זו "על קמצא ובר קמצא".

הציעו שם נוסף שמתאים לדעתכם לאגדה ולמסר שלה. שתפו את חברי הכיתה בהצעות שהעליתם.

(להרחבת הפעילות ניתן להציע לתלמידים לעצב שער של ספר שבו מסופרת האגדה שתופיע בו הכותרת שהציעו כשהיא מלווה באיור מתאים. תוכלו לקיים תערוכה של כל השערים המעוצבים).

ב. האגדה על קמצא ובר קמצא ועל חורבן ירושלים נועדה (בין היתר) ללמד אותנו כיצד ראוי להתנהג כלפי אנשים סביבנו, לעזור לנו לשפר את התנהגותנו ולשים לב להימנע משנאת חינום ומהעלבת האחר.

חשבו בזוגות על דוגמות (ושתפו את כלל הכיתה) - למצבים בחיי היום-יום שלכם שבהם תוכלו להימנע משנאת חינום ומהעלבת האחר (למשל: להימנע מחרם כיתתי על אחד מחברי הכיתה).

2 ניתן להמחיש לתלמידים את חשיבותה של האחדות בעם באמצעות המשחק הזה:

בקשו מהתלמידים לעמוד במעגל זה לצד זה מבלי לגעת זה בזה. כעת בחרו שני תלמידים שתפקידם יהיה לחדור לתוך המעגל. לאחר המשחק, בקשו שוב מהתלמידים לעמוד במעגל, אך הפעם הנחו אותם לעמוד כשהם שלובי ידיים. גם הפעם יהיה על הנציגים לנסות לחדור למעגל. בסיום, שאלו את הנציגים באיזה שלב הייתה המשימה קשה יותר לביצוע.

◀ הרחבה למורה בנושא "ירושלים נחרבת" (עמ' 194):

לצורך הבנת ההקשר ההיסטורי, יש לציין שכ-130 שנה לפני שהחריבו את בית המקדש השני, כבר כבשו הרומאים את ארץ ישראל וירושלים (בשנת 63 לפנה"ס). ממלכת יהודה הייתה מדינת חסות של רומא, והעומד בראשה היה

צריך לגלות נאמנות לקיסר רומא, ולאחר מכן הורד מעמדה של יהודה עוד יותר, והעומדים בראשה היו בעיקר נציבים אשר מונו מטעם רומא.

לאורך כל התקופה, למן הכיבוש הרומי ועד לחורבן בית המקדש, היו התנגדויות רבות לרומאים מצד היהודים וכן כמה מרידות בשלטון הרומי. מרידות אלה דוכאו ע"י הרומאים. בשנת 66 לספירה פרץ המרד הגדול, שהביא (בשנת 70 לספירה) לחורבן ירושלים, ומאות אלפי יהודים נהרגו, הוגלו או נמכרו לעבדות.

גורמים היסטוריים אחדים הובילו למרד הגדול: התנגדות יהודית לשלטון הרומי ולשחיתותו, סכסוך בין יהודים ללא יהודים באזור יהודה, ומתחים פנימיים בעם היהודי בין כיתות שונות. האגדה על קמצא ובר קמצא נותנת ביטוי לגורם האחרון, ובכך היא באה להדגיש את הגורם החברתי-ערכי-מוסרי שהוביל לחורבן, ולהוקיע את שנאת החינם והפילוג בעם.

להרחבה בנושא "המרד הגדול וחורבן ירושלים", ניתן לקרוא **כאן**.

הרחבות בנושא "געגועים לירושלים":

◀ הרחבה למורה לטקס שבירת הכוס בחתונה (עמ' 197):

עם שבירת הכוס בחופה, נוהגים לומר את הפסוק: "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני..." "שלקוח מספר תהילים. מילים אלו מבטאות את שבועתם של הגולים לזכור את ירושלים החרבה ולהיות נאמנים לה. ניתן לפרש שהביטוי "תשכח ימיני" בא לבטא שכשם שלא ניתן לשכוח את יד ימין, כך לא ניתן לשכוח את ירושלים, או גם את ההתחייבות שבשבעה שאם ישכחו הגולים את ירושלים תאבד יד ימינם את עוצמתה ואת יכולת פעולתה.

◀ הרחבה לעיון באיור מתוך הגדה של פסח (עמ' 197):

1 כדאי להסב את תשומת לב התלמידים שאיור זה צויר לפני קום המדינה, בתקופת החלוצים אשר הקימו מושבות, קיבוצים וערים, וראו בעבודת הכפיים בכלל ובעבודת האדמה בפרט חלק הכרחי ובלתי נפרד של שיבת העם היהודי לארצו.

כאן ניתן לקרוא את דבריו של ד"ר יואל פינקלמן, אוצר אוסף היהדות של הספרייה הלאומית, על התמונה. 2 גם בימינו ממשיכים לומר בסוף ההגדה את המשפט "לשנה הבאה בירושלים הבנויה", וזאת מכיוון שעל פי המסורת היהודית ירושלים תיחשב לעיר הבנויה בשלמותה רק עם בניית בית המקדש השלישי.

◀ הרחבה למורה לשיר "מעל פסגת הר הצופים" (עמ' 199):

השיר נכתב בידי אביגדור המאירי ופורסם בשנת 1928. במקור הכיל השיר בתים נוספים שכללו ביקורת סאטירית על המתח הבין עדתי שהיה בעיר, אך בזיכרון הלאומי הוא נצרב בגרסתו המוכרת והמקוצרת כשיר שמבטא את האהבה לירושלים.

את הנוסח המלא ניתן לקרוא **כאן**.

מומלץ להשמיע את השיר לתלמידים **כאן**.

- יחידה שנייה (20) -

ירושלים - בירת מדינת ישראל

מטרות

1. התלמידים יכירו באופן בסיסי את תולדות העיר ירושלים כבירת מדינת ישראל.
2. התלמידים יבינו את חשיבותה של ירושלים לעם היהודי גם בימינו (בעידן המודרני).
3. התלמידים יבינו את הסיבה לקביעת "יום ירושלים" כיום חג לאומי.
4. התלמידים יתוודעו למגוון האנושי והדתי הקיים בירושלים ולשאיפה לשלום ולכבוד בין הזרמים השונים.

מושגים ודמויות

- דוד בן-גוריון
- איחוד ירושלים
- יום ירושלים

הכנה מקדימה

- לפעילות העשרה בנושא "ירושלים החצויה והמאוחדת" - יש להביא אמצעים להשמעת השיר "ירושלים של זהב", וכן רצוי לצלם/להקרין את מילות השיר.
- לכתיבת ברכה לירושלים ליום חגה - רשות: ניתן להביא בריסטולים וטושים/צבעים.
- לפעילות העשרה מסכמת - "דמויות בירושלים" - יש להביא תלבושות להצגת סיכום.
- לפעילות העשרה מסכמת - "בולים" - יש להביא אמצעים להקרנת הבולים בכיתה מתוך האתר המופיע בקישור.

מהלך היחידה

היחידה פותחת ב'טובים השניים' בהכרזתו של ראש הממשלה הראשון דוד בן-גוריון על ירושלים כבירת מדינת

ישראל ועל היותה לב-ליבה של מדינת ישראל, ובתגובתו הנרגשת של עולה מתימן לשמע הכרזה זו. התלמידים יעמדו על משמעות דבריו ההיסטוריים של דוד בן-גוריון על ירושלים. בהמשך ילמדו התלמידים על קו הגבול שחצה את ירושלים בין השטח שהיה בשלטון הירדני לבין זה שהיה בשלטון יהודי, ויתבקשו לנסח את חלומה של אם שחיה בעיר באותה תקופה.

בשלב הבא יכירו התלמידים כיצד אוחדה העיר במלחמת ששת הימים וייחשפו להתרגשות שליוותה את האירוע ולקביעתו כיום חג לאומי. בהמשך יכינו התלמידים ברכה משלהם לעיר ירושלים לכבוד יום חגה. לסיום, יבחנו התלמידים, באמצעות תמונות מחיי העיר, את הפוטנציאל של ירושלים להכיל בתוכה בשלום ובכבוד קשת מגוונת של אנשים מדתות שונות, יהודים ולא יהודים וגם יהודים מזרמים שונים.

הצעות להרחבה ולהעשרה

◀ הרחבה למורה בנושא הכרזתו של בן גוריון (עמ' 202):

בהחלטת האו"ם מיום 29 (כ"ט) בנובמבר 1947, נקבעה החלוקה של ארץ ישראל לשתי מדינות: יהודית וערבית. וכן נקבע שהעיר ירושלים תנוהל בידי האו"ם במשטר בין-לאומי. בתום מלחמת העצמאות, היה חלקה המזרחי של ירושלים בשלטון ירדני (כולל העיר העתיקה, חוץ מהר הצופים), וחלקה המערבי - בשלטון יהודי. ממשלת ישראל קיוותה שעצרת האו"ם תקבל את תוצאות המלחמה, אך באו"ם התגבש רוב שתמך בהענקת מעמד בין-לאומי לעיר. ממשלת ישראל החליטה להקדים את ההחלטה באו"ם בנוגע לירושלים, ובישיבת הכנסת שהתקיימה ב-5 בדצמבר 1949, ערב הדיון בעצרת האו"ם, הכריז ראש הממשלה דוד בן-גוריון כי "ירושלים היהודית היא חלק [...] בלתי נפרד ממדינת ישראל, מההיסטוריה היהודית, מאמונת ישראל ומנשמת עמנו. ירושלים היא לב-ליבה של מדינת ישראל [...] בירת הנצח של ישראל". הצהרה זו זכתה לתמיכה רחבה בקרב חברי הכנסת מכל המפלגות, ובסוף אותו חודש הועבר משכן הכנסת מתל אביב לירושלים, ל"בית פרומין" ברחוב המלך ג'ורג'.

דברי דוד בן-גוריון המופיעים ב'טובים השניים', מתבססים על פרוטוקול ישיבת הכנסת משנת 1949. את הנאום המלא והרקע שהביא לאמירתו ניתן למצוא באתר הכנסת:

קישור 1

קישור 2

◀ הרחבה למורה על דמותו של דוד בן-גוריון:

דוד בן-גוריון (גרין) חי בשנים 1886-1973. הוא נולד בפולונסק שבפולין ועלה ארצה בשנת 1906. היה ממקימי הסתדרות העובדים בארץ ישראל ומזכירה הראשון, יושב ראש הוועד הפועל הציוני והסוכנות היהודית, מנהיג מפא"י (מפלגת פועלי ארץ ישראל), מנהיג רפ"י (רשימת פועלי ישראל), שר בממשלות ישראל וחבר הכנסת מהכנסת הראשונה ועד הכנסת השביעית.

כיהן כראש ממשלת ישראל בשנים 1948-1954 ובין השנים 1955-1963.

ב-14 במאי 1948, עת כיהן בתפקיד ראש "מנהלת העם", הכריז על הקמת מדינת ישראל, ייסד את הממשלה הזמנית שלה ומילא בה את תפקידי ראש הממשלה ושר הביטחון.

◀ העשרה לנושא "ירושלים החצויה" (עמ' 202):

ניתן להשמיע לתלמידים את השיר **"ירושלים של זהב"** מאת נעמי שמר, אשר ביטא את רחשי העם בתקופת ירושלים החצויה ("איכה יבשו בורות המים / כיכר השוק ריקה / ואין פוקד את הר הבית / בעיר העתיקה..."). שני הבתים האחרונים ("חזרנו אל בורות המים / לשוק ולכיכר / שופר קורא בהר הבית / בעיר העתיקה...") הם תוספת שכתבה נעמי שמר לאחר איחוד ירושלים במלחמת ששת הימים.

להרחבה למורה בנושא השיר והתגובות שעלו בעם בעקבותיו, מומלץ להיכנס לקישורים הבאים באתר הספרייה הלאומית:

קישור 1

קישור 2

פעילויות לסיכום הלימוד בנושא ירושלים (חלק ראשון ושני)

פעילויות לסיכום החלק הראשון (יחידה 19):

◀ הצגה:

הציעו לתלמידים לבחור **דמות** מבין שלל הדמויות שהופיעו ביחידת ירושלים, ובקשו מהם לכתוב כשני משפטים שיציגו את הקשר של הדמות לעיר. לאחר מכן יציגו התלמידים לפני הכיתה את הדמויות (בתלבושת המתאימה) על פי הרצף ההיסטורי.

ניתן לערוך את ההצגה לפני ההורים או לפני כיתה אחרת. במקרה זה נמליץ שכל התלמידים המציגים יעמדו על ה"במה" בתנוחה מוקפאת ("פריז") ויתעוררו לחיים כאשר יגיע תורם. לאחר שהתעוררו והציגו, יעמדו בשקט, ובעת שהדמות הבאה מסיימת להציג, יחוו בתנועות ידיים ובמחוות פנים בלבד ללא דיבור את הערכתם לדבריה.

הדמויות להצגה: סבא אריה והנכדה ענת, דוד המלך, שלמה המלך, משפחה עולה לרגל, עורך הסעודה ובר קמצא, חתן וכלה, צמד חלוצים שעלו לארץ, משפחה בסיום ליל הסדר, דוד בן-גוריון, זכריה שעלה לארץ מתימן, שתי נשים שחיות בעיר ירושלים החצויה, חיילי צה"ל שהשתתפו בקרבות לכיבוש העיר במלחמת ששת הימים, נציגים למגוון האנושי בירושלים של ימינו.

◀ ירושלים בבולים:

הראו לתלמידים את ה**בולים** השונים המופיעים **בקישור**, שמספרים את סיפורה של ירושלים לאורך הדורות. במהלך הצפייה, דונו עם התלמידים במוטיבים השונים שבולים בבולים וכתבו אותם על הלוח. שימו לב לפרטים האלה: תאריך הנפקת הבול, האירועים שנבחרו לציון בבול, המקומות והאנשים המופיעים על הבול והפסוקים המצוטטים. בסיום, בקשו מהתלמידים לצייר בעצמם בול לכבוד ירושלים, ותלו את התוצרים בכיתה.

פעילות לסיכום החלק השני (יחידה 20):

◀ הצעה לפעילות שיא - ליום ירושלים: "עולים לירושלים" - טיול בעיר הבירה מבלי לצאת מהכיתה

בתום הלימוד על ירושלים, מוצעת כאן פעילות (כיתתית) שיא חווייתית, המתייחסת למקומות בירושלים כיום. פעילות זו מצריכה כ-2-3 שיעורים.

ניתן לקיים את כל הפעילות בשיעורים רצופים ביום אחד (במקרה כזה יש להיערך מראש ולוודא שיש בכיתה כל חומרי היצירה והאביזרים הנדרשים לצורך הפעילות), או לפצל אותה לשני חלקים ולקיימם בשני ימים נפרדים (בהתאם לשני שלבי הפעילות).

אנו ממליצים לפצל את הפעילות, על מנת להיערך כראוי לשלב השני שלה.

ניתן, כמובן, לשנות פרטים מהפעילויות המוצעות בהתאם לדמיון וליצירתיות שלכם ושל תלמידים, ובהתאם להיכרותכם עם תלמידים.

הפעילות המוצעת אפשרית גם כפעילות משותפת של הורים וילדים.

שימו לב: ניתן להסב את תשומת ליבם של התלמידים לעובדה שפעילות זו מזמנת להם, מלבד הנאה ולימוד על ירושלים כיום בדרך חווייתית, גם אפשרות לממש את ערכי החברות השונים שאותם למדו בספר הלימוד לאורך השנה (כגון יצירה בחברותא, דרך ארץ, לשון נקייה, אחריות ועוד).

ראשית מוצגת הנחייה כללית הנוגעת לכל התחנות (כל תחנה מתייחסת למקום בירושלים). בהמשך תוכלו לקרוא פירוט לגבי כל תחנה ותחנה.

שלב א' - ארגון התחנות:

- המורה יחלק/תחלק את תלמידי הכיתה ל-7 קבוצות, כמספר התחנות (ניתן, כמובן, לוותר על תחנות מסוימות בכיתות קטנות במיוחד, או להוסיף תחנות אם המורה מעוניימת בכך). כל תחנה מתייחסת למקום בירושלים - **הכותל, הכנסת, שוק מחנה יהודה, איצטדיון טדי, גן החיות התנ"כי, קניון מלחה, מוזאון ישראל.**
- חברי הקבוצה יתכננו יחד כיצד תיראה התפאורה המתאימה לתחנתם, ולאחר מכן ייצרו אותה. התפאורה תכלול שלט גדול (בריסטול) שעליו יופיעו שם המקום ותמונה שלו [הציוד הנדרש: בריסטולים, צבעים / טושים / צבעי גואש, מכחולים, מספריים ודבק וגם תמונה קטנה של המקום לצורך המחשה].
- חברי הקבוצה יקראו בדף ההנחיות שניתן להם אילו אביזרים ומצרכים עליהם להביא לשם הפעלת התחנה. על חברי הקבוצה לחלק ביניהם את הכנת האביזרים והבאת המצרכים [ציוד נדרש: כל תחנה בהתאם לצרכיה, יש דברים שהתלמידים יתבקשו להביא מהבית, ויש דברים שיצטרכו לקבל מביה"ס, כגון דפים מצולמים, יריעות אל-בד וכדומה].

שלב ב' - הפעלת התחנות:

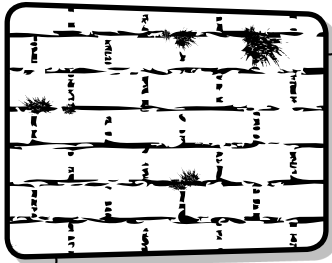
- כל קבוצה (בכל תחנה) תתחלק לשתיים. חצי מחברי הקבוצה יפעילו את התחנה בעוד שהחצי השני יטיילו

בתחנוות האחרות ברחבי הכיתה. לכך מוקצב זמן של כ-20 דקות. בתום הזמן המוקצב, יתחלפו התלמידים בתפקידים - אלה שטיילו קודם לכן בתחנוות ברחבי הכיתה יחזרו לתחנוות המקורית ויפעילו אותה, והחצי הראשון של קבוצתם יטיילו עתה בתחנוות ברחבי הכיתה במשך כ-20 דקות נוספות.

- שימו לב: אין הכרח שכל תלמיד יספיק לעבור בכל התחנוות, אך רצוי שהתלמיד יחווה לפחות 3-4 תחנוות.
 - ניתן להשמייע ברקע (בעוצמה נמוכה) שירי ירושלים.
- באפשרותכם לצלם את דפי ההנחיות שבעמודים הבאים.

שְׁלוֹם לְחֵבְרֵי הַקְּבוּצָה! נִבְחָרְתֶּם לְאַרְגֵּן אֶת הַתַּחֲנָה שֶׁל הַכֶּתֶל הַמַּעֲרָבִי

שֵׁלֵב א'

הַכֵּנֶת הַתַּחֲנָה - תַּפְאוּרָה וְאַבִּיזָרִים:

1. תַּפְאוּרָה - כְּתֹבוּ שֵׁלֵט "הַכֶּתֶל הַמַּעֲרָבִי" וְצִירוּ עַל בְּרִיסְטוֹל גָּדוֹל אֶת הַכֶּתֶל (הַעֲזִרוּ בְּתַמּוּנָה שֶׁל הַכֶּתֶל לְשֵׁם כָּן). תָּלוּ אֶת הַשֵּׁלֵט וְהַצִּיָּר בַּמְּקוֹם שֶׁבוּ תַעֲמִיד הַתַּחֲנָה שְׁלָכֶם בַּכֶּתֶה (עַל פִּי הַחֲלֻטֹּת הַמּוֹרָה).
2. כְּתֹבוּ הַסֵּבֵר קֹצֵר עַל הַכֶּתֶל הַמַּעֲרָבִי, שְׁאוּתוֹ תּוֹכְלוּ לְהַסְבִּיר לְשָׂאֵר חֲבֵרֵי הַכֶּתֶה. תּוֹכְלוּ לְהַעֲזִיר בְּמִידַע הַמוֹפִיעַ בְּאִינְטֵרְנֵט אוֹ בְּסִפָּרִים.
3. גִּזְרוּ מִדִּפִּי נֵיר פְּתָקִים שְׁעֲלִיהֶם יוֹכְלוּ חֲבֵרֵי הַכֶּתֶה לְכֹתֵב תַּפְּלָה אִישִׁית אוֹ בֶּקֶשָׁה.
4. הָבִיאוּ מַעֲטָפָה (אוֹ הָכִינוּ בְּעֶצְמָכֶם) וְתָלוּ אוֹתָהּ עַל צִיָּר הַכֶּתֶל שְׁלָכֶם, כָּן שְׁחֲבִיר הַכֶּתֶה יוֹכְלוּ לְהַנִּיחַ אֶת הַפְּתָקִים שְׁלָהֶם בְּתוֹכָהּ. הָבִיאוּ גַם 5-6 כָּלִי כְּתִיבָה.

שֵׁלֵב ב'

הַפְּעֻלַּת הַתַּחֲנָה:

1. הִתְחַלְקוּ לְשִׁתֵּי תַת-קְבוּצוֹת. חֲצִי מֵכֶם יַפְעִילוּ אֶת הַתַּחֲנָה וּבְזִמָּן זֶה יֵתֵר חֲבֵרִים יִטִּילוּ וְיִבְקְרוּ בְּתַחֲנוֹת אַחֲרוֹת בַּכֶּתֶה. לְאַחַר מִכֵּן (בְּהִתְאֵם לְהִנְחָיוֹת הַמּוֹרָה) הִתְחַלְפוּ בְּתַפְקִידִים - מִי שֶׁטִּילוּ בַּכֶּתֶה יַחֲזִרוּ לַתַּחֲנָה וְיַפְעִילוּ אוֹתָהּ, וּמִי שֶׁהַפְּעִילוּ אוֹתָהּ יֵצְאוּ לְטִיל וּלְבִקֵּר בְּתַחֲנוֹת הָאַחֲרוֹת.
2. כְּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ תַלְמִידִים לְבִקֵּר בַּתַּחֲנָה שְׁלָכֶם, הַסְבִּירוּ לָהֶם בְּקֹצֶרָה עַל הַכֶּתֶל הַמַּעֲרָבִי. לְאַחַר מִכֵּן הַצִּיעוּ לָהֶם כָּלִי כְּתִיבָה וּפְתֵק שֶׁבוּ יוֹכְלוּ לְכֹתֵב תַּפְּלָה אִישִׁית אוֹ בֶּקֶשָׁה שֶׁהִיוּ רוֹצִים לְבַקֵּשׁ בְּבוֹאָם לַכֶּתֶל הַמַּעֲרָבִי. אֶת הַפְּתֵק יוֹכְלוּ הַתַּלְמִידִים לְהַכְנִיס לַמַּעֲטָפָה הַמְּדֻבֶּקֶת אֶל אֲבֵנֵי הַכֶּתֶל שְׁצִירְתֶּם.

שְׁלוֹם לְחֵבְרֵי הַקְּבוּצָה! נִבְחָרְתֶּם לְאַרְגֵּן אֶת הַתַּחֲנָה שֶׁל הַכִּנְסֶת

שֶׁלֹּב א'

הַכֵּנֶת הַתַּחֲנָה - תַּפְאוּרָה וְאַבִּיזָרִים:

1. תַּפְאוּרָה - כְּתֹבוּ שְׁלֹט "הַכִּנְסֶת" וְצִירוּ עַל בְּרִיסְטוֹל גָּדוֹל אֶת מִבְּנֵה הַכִּנְסֶת (הַעֲזִרוּ בְּתַמוּנָה שֶׁל הַכִּנְסֶת לְשֵׁם כָּהֵן). תָּלוּ אֶת הַשְּׁלֹט וְהַצִּיר בַּמָּקוֹם שֶׁבוּ תַעֲמִיד הַתַּחֲנָה שְׁלָכֶם בַּכֶּתֶה (עַל פִּי הַחֲלֻטָּה הַמּוֹרָה).

2. כְּתֹבוּ הַסֵּבֵר קָצֵר עַל הַכִּנְסֶת, נְשֹׂאוֹתוֹ וְתוֹכָלוֹ לְהַסְבִּיר לְנֶשֶׂאֵר חֲבֵרֵי הַכֶּתֶה. תוֹכְלוֹ לְהַעֲזֹר בְּמִידַע הַמוֹפִיעַ בְּאִינְטֶרְנֵט אוֹ בְּסִפָּרִים.

3. חֲפֹשׁוּ בְּאִינְטֶרְנֵט דְּפִי צְבִיעָה שֶׁבָּהֶם מוֹפִיעִים הַכִּנְסֶת, הַמְּנוֹרָה הַנֹּצֶצֶת בְּרַחֲבֵת הַכִּנְסֶת וְדֹגֵל הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם (כָּל אֶחָד בְּנֶפֶד אוֹ שְׁלֹב שְׁלָהֶם), וְהַדְפִּיסוּ אוֹתָם. בְּקִשׁוֹ מִהַמּוֹרָה לְצַלֵּם אֶת דְּפִי הַצְבִיעָה שֶׁמַּצָּאתֶם וְלַהֲכִין מֵהֶם עֲתָקִים כְּמַסְפֵּר תַּלְמִידֵי הַכֶּתֶה.

4. לְצַרֵּף הַפְּעֻלַת הַתַּחֲנָה הַבִּיאוּ צָבָעִים/טוֹשִׁים וְכֵן מִהֲדִיק וְסִכּוֹת מִהֲדִיק.

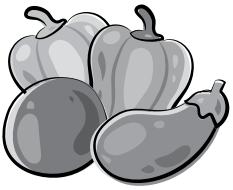
שֶׁלֹּב ב'

הַפְּעֻלַת הַתַּחֲנָה:

1. הַתַּחֲלִקוּ לְשִׁתִּי תַת-קְבוּצוֹת. חֲצִי מֵכֶם יַפְעִילוּ אֶת הַתַּחֲנָה וּבִזְמַן זֶה יֵתֵר חֲבֵרִים יִטִּילוּ וְיִבְקְרוּ בְּתַחֲנוֹת אַחֲרוֹת בַּכֶּתֶה. לְאַחַר מִכֵּן (בְּהִתְאֵם לְהַנְחִיּוֹת הַמּוֹרָה) הַתַּחֲלִפוּ בְּתַפְקִידִים - מִי שֶׁטִּילוּ בַּכֶּתֶה יַחֲזִירוּ לַתַּחֲנָה וְיַפְעִילוּ אוֹתָהּ, וְמִי שֶׁהַפְעִילוּ אוֹתָהּ יִצְאוּ לְטִיל וְלִבְקֹר בְּתַחֲנוֹת הָאַחֲרוֹת.

2. כְּאֲשֶׁר יִבֹּאוּ תַלְמִידִים לְבִקֹּר בַּתַּחֲנָה שְׁלָכֶם, הַסְבִּירוּ לָהֶם בְּקִצְרָה עַל הַכִּנְסֶת. לְאַחַר מִכֵּן הִרְאוּ לָהֶם אֶת דְּפִי הַצְבִיעָה וְהַצִּיעוּ לָהֶם לְצַבֵּעַ אוֹתָם וְלִיצֹר לְעֶצְמָם חוֹבֶרֶת קִטְנָה (בְּעֶזְרַת הַמְּהַדִּיק) כְּמַזְכָּרֶת מִבְּקוּרָם בַּכִּנְסֶת.

שְׁלוֹם לְחֶבְרִי הַקְּבוּצָה! נִבְחַרְתֶּם לְאַרְגֵּן אֶת הַתַּחֲנָה שֶׁל שׁוּק מַחֲנֵה יְהוּדָה

שֶׁלֶב א'

הַכֵּנֶת הַתַּחֲנָה - תַּפְאוּרָה וְאַבִּיזָרִים:

1. תַּפְאוּרָה - כְּתַבוּ שְׁלֹט "שׁוּק מַחֲנֵה יְהוּדָה" וְצִירוּ עַל בְּרִיסְטוֹל גָּדוֹל פְּרוֹת, וִירְקוֹת, תְּבֻלִּינִים, פֶּצְאוּחִים וְכִדּוּמָה (הַעֲזְרוּ בְּתַמּוּנָה שֶׁל הַשּׁוּק לְשֵׁם כָּן). תָּלוּ אֶת הַשְּׁלֹט וְהַצִּיר בַּמָּקוֹם שֶׁבוֹ תַעֲמֹד הַתַּחֲנָה שְׁלָכֶם בַּכֶּתֶה (עַל פִּי הַחֲלֻטָּה הַמּוֹרָה).

2. לְצַרֵּן הַפְּעֻלַת הַתַּחֲנָה תּוֹכְלוּ לְהַבִּיא מֵהַבֵּית פְּרוֹת וִירְקוֹת (אַמְתִּיִּים אוֹ מִפְּלֶסְטִיק), תְּבֻלִּינִים וְכִדּוּמָה, וְלְהַצִּיגֵם כְּחֶלֶק מִתַּפְאוּרַת הַשּׁוּק.

3. לְצַרֵּן הַפְּעֻלַת הַתַּחֲנָה הָבִיאוּ אֶת הַמַּצָּרְכִּים וְהַכֵּלִים הָאֵלֶּה: 10 מְלֶפְפוֹנִים חֲתוּכִים לְקַבִּיּוֹת, 10 עֶגְבָּנִיּוֹת חֲתוּכוֹת לְקַבִּיּוֹת, מֶלַח, מִיץ לִימּוֹן, שֶׁמֶן זַיִת, קַעֲרַת פְּלֶסְטִיק גְּדוֹלָה, כָּף גְּדוֹלָה, קַעֲרִיּוֹת חֹד-פְּעֻמִּיּוֹת כְּמִסְפָּר תַּלְמִידֵי הַכֶּתֶה, כַּפִּיּוֹת חֹד-פְּעֻמִּיּוֹת כְּמִסְפָּר תַּלְמִידֵי הַכֶּתֶה, חֲבִילַת מַפִּיּוֹת נִיר.

שֶׁלֶב ב'

הַפְּעֻלַת הַתַּחֲנָה:

1. הִתְחַלְקוּ לְשִׁטֵּי תַת-קְבוּצוֹת. חֲצִי מֵכֶם יַפְעִילוּ אֶת הַתַּחֲנָה וּבִזְמַן זֶה יֵתֵר חֲבֵרִים יִטְּלוּ וְיִבְקְרוּ בַּתַּחֲנוֹת אַחֵרוֹת בַּכֶּתֶה. לְאַחַר מִכֵּן (בְּהִתְאֵם לְהִנְחָיוֹת הַמּוֹרָה) הִתְחַלְפוּ בַּתַּפְקִידִים - מִי שֶׁטִּילַהּ בַּכֶּתֶה יִחְזְרוּ לַתַּחֲנָה וְיַפְעִילוּ אוֹתָהּ, וּמִי שֶׁהִפְעִילוּ אוֹתָהּ יֵצְאוּ לְטִיל וּלְבַקֵּר בַּתַּחֲנוֹת הָאַחֵרוֹת.

2. הָכִינוּ בַּקַּעֲרָה הַגְּדוֹלָה (בַּעֲזַרַת הַמּוֹרָה / מְבַגֵּר אַחֵר בַּכֶּתֶה) "סֵלֶט הַשּׁוּק" מִכָּל הַמַּצָּרְכִּים שֶׁהֵבֵאתֶם.

3. כְּאַשֶׁר יִבּוֹאוּ תַלְמִידִים לְבַקֵּר בַּתַּחֲנָה שְׁלָכֶם, הַצִּיעוּ לָהֶם מִנָּה שֶׁל "סֵלֶט הַשּׁוּק" שֶׁהִכְנַתֶם (הַזְכִּירוּ לַתַּלְמִידִים לְזָרֵק לַפֶּח אֶת כָּלִי הַפְּלֶסְטִיק שֶׁלָּהֶם כְּשִׁסִּימּוֹ לְאַכֹּל, כִּדִּי לִשְׁמֹר עַל הַשּׁוּק נָקִי!).

שְׁלוֹם לְחֶבְרִי הַקְּבוּצָה! נִבְחַרְתֶּם לְאַרְגֵּן אֶת הַתַּחֲנָה שֶׁל אַצְטַדִּיּוֹן טַדִּי

שֶׁלֵב א'

הַכֵּנֶת הַתַּחֲנָה - תַּפְאוּרָה וְאַבִּיזָרִים:

1. תַּפְאוּרָה - כְּתֹבוּ שְׁלֹט "אַצְטַדִּיּוֹן טַדִּי" וְצִירוּ עַל בְּרִיסְטוֹל גָּדוֹל אֶת הָאַצְטַדִּיּוֹן (הַעֲזֹרוּ בְּתַמּוּנָה שֶׁל הָאַצְטַדִּיּוֹן לְשֵׁם כָּף). תָּלוּ אֶת הַשְּׁלֹט וְהַצִּיר בַּמָּקוֹם שָׁבוּ תַעֲמִיד הַתַּחֲנָה שְׁלָכֶם בַּכֶּתֶה (עַל פִּי הַחֲלֻטָּה הַמּוֹרָה).

2. מִצְאוּ בְּאִינְטֶרְנֵט אֶת הַסְּמָלִים שֶׁל קְבוּצוֹת הַפִּדְוּרָגֵל הִירוּשָׁלַמִּיּוֹת (בֵּית"ר יְרוּשָׁלַיִם, הַפּוֹעֵל יְרוּשָׁלַיִם), הַדְּפִיסוּ אוֹתָם, צִבְעוּ אוֹתָם בְּהֶתָאֵם לְצִבְעֵי הַקְּבוּצוֹת וְתָלוּ גַם אוֹתָם כְּחֶלֶק מִהַתַּפְאוּרָה. בְּקִשּׁוֹ מִהַמּוֹרָה לְצִלֵּם אֶת הַסְּמָלִים וְלִהְיוֹת מֵהֶם עֵתֻקִּים כְּמִסְפָּר תַּלְמִידֵי הַכֶּתֶה.

3. גִּזְרוּ רְצוּעוֹת שֶׁל אַל-בֵּד צָהָב וְאֲדָם בְּרוֹחַב וּבְאֶרֶץ הַמִּתְאִימִים לְצַעִיף שֶׁל אוֹהֵד הַקְּבוּצָה (כֶּ-15 רְצוּעוֹת מְכָל צִבְעַ).

4. לְצַרֵּן הַפְּעֻלַּת הַתַּחֲנָה הָבִיאוּ טוֹשִׁים (בְּעֶקֶר שְׁחָרִים), צִבְעִים, דִּבְק וּמִסְפָּרִים.

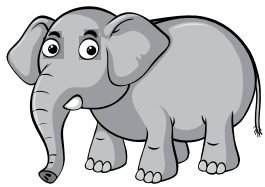
שֶׁלֵב ב'

הַפְּעֻלַּת הַתַּחֲנָה:

1. הַתְחַלְקוּ לְשִׁתֵּי תַת-קְבוּצוֹת. חֲצִי מֵכֶם יַפְעִילוּ אֶת הַתַּחֲנָה וּבִזְמַן זֶה יִתֵּר חֲבֵרִים יִטְּלוּ וְיִבְקְרוּ בְּתַחֲנוֹת אַחֲרוֹת בַּכֶּתֶה. לְאַחַר מִכֵּן (בְּהֶתָאֵם לְהַנְחִיּוֹת הַמּוֹרָה) הַתְחַלְפוּ בְּתַפְקִידִים - מִי שֶׁטִּילָה בַּכֶּתֶה יִחְזְרוּ לַתַּחֲנָה וְיַפְעִילוּ אוֹתָהּ, וּמִי שֶׁהַפְּעִילוֹ אוֹתָהּ יֵצְאוּ לְטִיל וְלִבְקָר בְּתַחֲנוֹת הָאַחֲרוֹת.

2. כְּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ תַלְמִידִים לִבְקָר בְּתַחֲנָה שְׁלָכֶם, הַצִּיעוּ לָהֶם לְצַבֵּעַ דֶּף צִבְעָה שֶׁעָלִיו סְמָלֵי קְבוּצוֹת הַפִּדְוּרָגֵל, וְכֵן לְקַשֵּׁט צַעִיף אַל-בֵּד שֶׁל אוֹהֵדֵי אַחַת הַקְּבוּצוֹת (בֵּית"ר יְרוּשָׁלַיִם אוֹ הַפּוֹעֵל יְרוּשָׁלַיִם).

שְׁלוֹם לְחֻבְרֵי הַקְּבוּצָה! נִבְחָרְתֶּם לְאַרְגֵּן אֶת הַתַּחֲנָה שֶׁל גֵּן הַחַיּוֹת הַתֵּנָּה "כִּי"

שֵׁלֶב א'

הַכֵּנֶת הַתַּחֲנָה - תַּפְאוּרָה וְאַבִּיזָרִים:

1. תַּפְאוּרָה - כְּתֹבוּ שְׁלֹט "גֵּן חַיּוֹת הַתֵּנָּה"כִּי" וְצִירוּ עַל בְּרִיסְטוֹל גָּדוֹל אֶת גֵּן הַחַיּוֹת. תָּלוּ אֶת הַשְּׁלֹט וְהַצִּיר בַּמָּקוֹם שֶׁבּוֹ תַעֲמֹד הַתַּחֲנָה שְׁלָכֶם בַּכֶּתֶה (עַל פִּי הַחֲלֻטָּה הַמּוֹרָה).
2. כְּתֹבוּ הַסֵּבֵר קָצֵר עַל גֵּן הַחַיּוֹת הַתֵּנָּה"כִּי. לְשֵׁם כֶּף תּוּכְלוּ לְהַעֲזֹר בְּאִינְטֵרְנֵט.
3. תּוּכְלוּ לְהוֹסִיף לַתַּפְאוּרָה שְׁלָכֶם גַּם בָּבוֹת שֶׁל חַיּוֹת מְסוּגִים שׁוֹנִים.
4. חֲפֹשׂוּ בְּאִינְטֵרְנֵט דֶּרֶךְ צְבִיעָה שֶׁל יַעֲבֹת נַח שֶׁבּוֹ נִרְאוֹת חַיּוֹת שׁוֹנוֹת, הִדְפִּסוּ אוֹתוֹ וּבְקִשׁוֹ מִהַמּוֹרָה לְצַלֵּם אוֹתוֹ וּלְהַכִּין מַמְנוֹ עֲתָקִים כְּמִסְפֵּר תַלְמִידֵי הַכֶּתֶה.
5. לְצַרֵּף הַפְּעֻלַּת הַתַּחֲנָה הַבִּיאוּ טוֹשִׁים וְצָבָעִים.

שֵׁלֶב ב'

הַפְּעֻלַּת הַתַּחֲנָה:

1. הִתְחַלְקוּ לְשִׁתֵּי תַת-קְבוּצוֹת. חֲצִי מֵכֶם יַפְעִילוּ אֶת הַתַּחֲנָה וּבְזִמָּן זֶה יֵתֵר חֻבְרִיכֶם יִטְּלוּ וַיִּבְקְרוּ בַּתַּחֲנוֹת אַחֲרוֹת בַּכֶּתֶה. לְאַחַר מִכֵּן (בְּהִתְאֵם לְהַנְחִיּוֹת הַמּוֹרָה) הִתְחַלְפוּ בַּתַּפְּקִידִים - מִי שֶׁטִּילָה בַּכֶּתֶה יַחֲזִירוּ לַתַּחֲנָה וַיַּפְעִילוּ אוֹתָהּ, וּמִי שֶׁהַפְּעִילוֹ אוֹתָהּ יֵצֵאוּ לְטִיל וַיִּבְקֹר בַּתַּחֲנוֹת הָאַחֲרוֹת.
2. כְּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ תַלְמִידִים לְבִקֹּר בַּתַּחֲנָה שְׁלָכֶם, הַסִּבִּירוּ לָהֶם בְּקִצְרָה מִהוּ גֵן הַחַיּוֹת הַתֵּנָּה"כִּי. לְאַחַר מִכֵּן הִצִּיעוּ לָהֶם לְצַבֵּעַ אֶת דֶּרֶךְ הַצְבִּיעָה שֶׁל יַעֲבֹת נַח, כְּמִזְכָּרַת מִבְּקָרָם בְּגֵן הַחַיּוֹת.

שְׁלוֹם לְחֻבְרֵי הַקְּבוּצָה! נִבְחַרְתֶּם לְאַרְגֵּן אֶת הַתַּחֲנָה שֶׁל קִנְיֹן מַלְחָה

שֵׁלֶב א'

הַכֵּנֶת הַתַּחֲנָה - תַּפְאוּרָה וְאַבִּיזָרִים:

1. תַּפְאוּרָה - כְּתֹבוּ שֵׁלֶט "קִנְיֹן מַלְחָה" וְצִירוּ עַל בְּרִיסְטוֹל גָּדוֹל אֶת הַקִּנְיֹן מִבְּפָנִים כְּפִי שְׁאַתֶּם מַדְמִינִים אוֹתוֹ (חֲנוּיֹת בָּגָדִים, נַעֲלִים, תְּכָשִׁיטִים, סִפָּרִים וְעוֹד). תָּלוּ אֶת הַשֵּׁלֶט וְהַצִּיר בַּמָּקוֹם שֶׁבוֹ תַעֲמֹד הַתַּחֲנָה שְׁלָכֶם בַּכֶּתֶה (עַל פִּי הַחֲלֻטָּה הַמּוֹרָה).

2. אֲרָגְנוּ שְׁלֻחָנוֹת, כֶּסֶף אוֹתָם בְּמַפּוֹת אֶל-בֶּד וְהַצִּיבוּ סְבִיבָם כְּסָאוֹת, כְּמִקְבֵּל בְּמִסְעָדָה אוֹ בְּבֵית קֶפֶה בְּקִנְיֹן.

3. לְצַרֵּךְ הַפְעֵלֶת הַתַּחֲנָה הִבִּיאוּ אֶת הַמַּצָּרְכִים וְהַפְלִים הָאֵלֶּה: קֶפֶסָה גְּדוֹלָה שֶׁל בִּסְקוּיטִים, 6 בִּקְבוּגֵי מִים, תֶּרֶכֶז מִיץ, כּוֹסוֹת חֹד-פַּעַמִּיּוֹת כְּמִסְפָּר תִּלְמִידֵי הַכֶּתֶה, צִלְחוֹת קִטְנוֹת חֹד-פַּעַמִּיּוֹת כְּמִסְפָּר תִּלְמִידֵי הַכֶּתֶה, חֲבִילַת מַפְיוֹת נִיר.

שֵׁלֶב ב'

הַפְעֵלֶת הַתַּחֲנָה:

1. הִתְחַלְקוּ לְשֵׁתֵי תַת-קְבוּצוֹת. חֲצִי מֵכֶם יַפְעִילוּ אֶת הַתַּחֲנָה וּבִזְמַן זֶה יֵתֵר חֲבֵרִים יִטְּלוּ וִיבְקְרוּ בַּתַּחֲנוֹת אַחֲרוֹת בַּכֶּתֶה. לְאַחַר מִכֵּן (בְּהִתְאֵם לַהֲנֻחִיּוֹת הַמּוֹרָה) הִתְחַלְפוּ בַּתַּפְקִידִים - מִי שֶׁטִּילָה בַּכֶּתֶה יַחֲזִירוּ לַתַּחֲנָה וְיַפְעִילוּ אוֹתָהּ, וּמִי שֶׁהִפְעִילוֹ אוֹתָהּ יֵצֵאוּ לְטִיל וּלְבִקֵּר בַּתַּחֲנוֹת הָאַחֲרוֹת.

2. כְּאַשֶׁר יָבוֹאוּ תִלְמִידִים לְבִקֵּר בַּתַּחֲנָה שְׁלָכֶם, הַזְמִינוּ אוֹתָם לִשְׁתוֹת מִיץ וְלֵאכֹל בִּסְקוּיטִים בְּבֵית הַקֶּפֶה שְׁלָכֶם (זְכְּרוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַשְׁאִיר אֶת בֵּית הַקֶּפֶה נָקִי וּמְסֻדָּר עֲבוּר הַלְקוּחוֹת הַבָּאִים!).

שְׁלוֹם לְחֵבְרִי הַקְּבוּצָה! נִבְחַרְתֶּם לְאַרְגֵּן אֶת הַתַּחֲנָה שֶׁל מוֹזֵאוֹן יִשְׂרָאֵל

שֶׁלֹּב א'

הַכֵּנֶת הַתַּחֲנָה - תַּפְאוּרָה וְאַבִּיזָרִים:

1. תַּפְאוּרָה - כְּתֹבוּ שְׁלֹט "מוֹזֵאוֹן יִשְׂרָאֵל" וְצִירוּ עַל בְּרִיסְטוֹל גָּדוֹל אֶת הַמוֹזֵאוֹן (הַעֲזִרוּ בַּתְמוּנָה שֶׁל הַמוֹזֵאוֹן לְשֵׁם כָּף). תָּלוּ אֶת הַשְּׁלֹט וְהַצִּיר בַּמָּקוֹם שֶׁבוּ תַעֲמִיד הַתַּחֲנָה שְׁלָכֶם בַּכֶּתֶה (עַל פִּי הַחֲלֻטֹּת הַמּוֹרָה).

2. כְּתֹבוּ הַסֵּבֵר קָצֵר עַל מוֹזֵאוֹן יִשְׂרָאֵל וְעַל הַפְּרִיטִים הַיְחִידִים הַמְצֻגִים בּוֹ.

3. חֲפֹשׂוּ בְּאֵינְטֵרְנֵט צִיּוּרִים מְעִינִים וּמְגֻנִים שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, הַדְּפִיסוּ אוֹתָם, צִבְעוּ אוֹתָם וְתָלוּ גַם אוֹתָם כְּחֵלֶק מִהַתַּפְאוּרָה שְׁלָכֶם.

4. חֲפֹשׂוּ בְּאֵינְטֵרְנֵט דְּפִי צְבִיעָה (אוֹ הַכִּינוּ בְּעֶצְמָכֶם) שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וּבְקֶשׁוּ מִהַמּוֹרָה לְצִלֵּם אוֹתָם וּלְהַכִּין מֵהֶם עֲתָקִים כְּמִסְפֵּר תַּלְמִידֵי הַכֶּתֶה.

5. לְצַרְף הַפְּעֻלַּת הַתַּחֲנָה שְׁלָכֶם הַבִּיאוּ צְבָעִים, טוֹשִׁים, צְבָעֵי גוֹאֵשׁ וּמִכְחֻלִּים וְגַם דְּפִים חֲלָקִים. נָתַן לְהַבִּיא גַם פְּלִסְטִלִינָה בְּמִגּוֹן צְבָעִים.

שֶׁלֹּב ב'

הַפְּעֻלַּת הַתַּחֲנָה:

1. הִתְחַלְקוּ לְשִׁתֵּי תַת-קְבוּצוֹת. חֲצִי מֵכֶם יַפְעִילוּ אֶת הַתַּחֲנָה וּבְזִמְנָן זֶה יֵתֵר חֲבֵרִים יִטִּילוּ וְיִבְקְרוּ בַּתַּחֲנוֹת אַחֵרוֹת בַּכֶּתֶה. לְאַחַר מִכֵּן (בְּהִתְאֵם לַהֲנַחֲיוֹת הַמּוֹרָה) הִתְחַלְפוּ בַּתַּפְּקִידִים - מִי שֶׁטִּילוּ בַּכֶּתֶה יַחְזִרוּ לַתַּחֲנָה וְיַפְעִילוּ אוֹתָהּ, וּמִי שֶׁהַפְּעִילוּ אוֹתָהּ יֵצְאוּ לְטִיל וּלְבִקֵּר בַּתַּחֲנוֹת הָאַחֵרוֹת.

2. כְּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ תַלְמִידִים לְבִקֵּר בַּתַּחֲנָה שְׁלָכֶם, הַסִּבִּירוּ לָהֶם בְּקִצְרָה עַל הַמוֹזֵאוֹן וְעַל מָה שֶׁמִּיֻּחָד בּוֹ. לְאַחַר מִכֵּן הַצִּיעוּ לָהֶם לְצִיר צִיּוּר בְּעֶצְמָם, לְצַבֵּעַ אֶת דֶּרֶךְ הַצְבִּיעָה עַל יְרוּשָׁלַיִם אוֹ לְפַסֵּל פְּרִיט כְּלִשְׁהוּ מִפְּלִסְטִלִינָה - כְּמִזְכָּרֶת מִבְּקוּרָם בַּמוֹזֵאוֹן.

